

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI
ANONİM ŞİRKETİ

30 NİSAN 1964 TARİHLİ
HİSSEDARLAR UMUMİ HEYETİNE
ARZOLUNAN

1963

Otuzikinci Hesap Yılı Hakkında

MÜDÜRLER KURULU ve MURAKİPLAR RAPORLARI
BİLANÇO, KÂR ve ZARAR HESABI

ANKARA
1 9 6 4

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

MÜDÜRLER KURULU

Başkan	Ziya Kayla
Üye	Muhtar Uluer
"	M. Raşit Beş'erler
"	Prof. Dr. Cahit Talas
"	Doç. Dr. Osman Okyar
"	Prof. Dr. Avni Zarakolu
"	Avukat Fazıl Yalçın
"	Avukat Münir Ekşi
"	Ahmet Güre
"	Nurdoğan Akgöze

MURAKABE KOMİSYONU

Murakıp	Nusret Uzgören
"	Adil Toközlü
"	M. Nedim Oğut
"	Halil Sezai Erkut

İDARE HEYETİ

Genel Müdür	Ziya Kayla
Genel Müdür Muavini	Emin Âli Serim
" " "	Necati Oktay
" " "	Naim Talu
Muhasebe Müdürü	Tarık Hatusil

TOPLANTI GÜNDEMİ

- 1 — Müdürler Kurulu ve Murakabe Komisyonunun 1963 Hesap Yılına ait raporlarının okunması; Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesabının tasdiki; Kârın teklif gereğince dağıtılması ve Müdürler Kurulu'nun ibrası;
- 2 — Müddetleri sona ermiş bulunan Müdürler Kurulu üyelerinin yerine,
  - a) B ve C Sınıfı Hissedarlarını temsilen iki üyenin,
  - b) D Sınıfı Hissedarlarını temsilen bir üyenin seçilmesi,
- 3 — Müddetleri sona ermiş bulunan Murakıplar yerine 23 Sayılı Kanunun 6 ncı maddesine göre tesbit edilmiş bulunan adaylar arasından biri B ve C Sınıfı; diğeri D Sınıfı Hissedarları tarafından iki Murakıp seçilmesi.

1963

Otuzikinci Hesap Yılı

MÜDÜRLER KURULU RAPORU

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

1 9 6 3

Otuzikinci Hesap Yılı

MÜDÜRLER KURULU RAPORU

Sayın Ortaklar,

Bankamızın Otuzikinci Hesap Devresine ait muamelelerin neticelerini gösteren 1963 yılı Bilânçosu ile Kâr ve Zarar hesabını tetkik ve tasvibinize arzeder, Yüksek Heyetinizi saygı ile selâmlarız.

Bankamız muamelelerini tetkike başlamadan evvel 1963 yılı zarfında yurdumuzda ve dünyaca cereyan eden siyasî ve iktisadî olayları toplu bir şekilde gözden geçirmekte fayda görüyoruz.

I — DÜNYA EKONOMİSİNİN GENEL DURUMU

1963 yılında dünya ekonomisinin belirli vafını, hemen her memlekette, yüksek konjonktür halinin devamı teşkil etmiştir. Özel istihlâkin ve resmî harcamaların artması, bilhassa sanayileşmiş memleketlerde, iktisadî faaliyetin yeni bir gelişme kaydetmesine imkân vermiş, ekonomisi az gelişmiş memleketler de ana maddelere vaki talep artışından az çok faydalanmışlardır.

Dünya ticareti kıymet itibariyle yaklaşık olarak % 7 artmıştır.

Avrupa Ekonomik Birliği (Ortak Pazar) 1963 de yüksek konjonktürün 5 inci yılını idrak etmiştir. İlk aylarda şiddetli kış sebebiyle duraklayan gelişme, sonradan hızlanarak, Birliğin gayri sâfi hasılasının bu yıl da % 4 oranında bir artış kaydetmesini sağlamıştır. 1962 yılındaki artış % 5 idi. Birlik üyeleri arasında, Belçika ve Holanda gibi, artış oranları geçen yıldan yüksek olan memleketler de vardır.

Ortak Pazar memleketlerinde umumiyetle, her çeşit iç harcamalardaki artış geçen yıla nazaran daha düşük olmuştur. İstihsal âmillerinin yetersizliği ve bilhassa iş gücü darlığı her alanda faaliyet artışını sınırlandırmış ve binnette ihracatın ticaret dengesinde lehte bakiye vermesi imkânını daraltmıştır. Bununla beraber, cari muameleler dengesindeki bozukluğu net sermaye girişleri telâfi edebilmiş ve Birliğe dahil memleketler bu yoldan nakit rezervlerini takviye etmek imkânını bulmuşlardır.

Bazı memleketlerde yüksek konjonktürün etkisi ile maliyetler ve fiyatlar yükselme temayülü göstermiştir. Bilhassa ekonomik gelişmeleri bu yıl önemli ölçülere ulaşan Fransa ve İtalya'da beliren kuvvetli enflasyon tazyikleri dış rekabet gücünü azalttığından, önleyici tedbirlere başvurulmuştur. Fransa, Eylül ayında, kredi tahdidinden başka para ve fiyat politikası yönünden de tedbirleri içine alan geniş bir stabilizasyon programı kabul etmiştir. Belçika ve Holanda'da da, yüksek konjonktürün tazyiklerine karşı bazı tedbirler alınmıştır. Almanya'da yüksek konjonktür, ihracatın geniş ölçüde gelişmesine dayanmıştır.

Avrupa Serbest Mübadele Birliği'ne dahil memleketlerin gelişme temposunda geçen yıl müşahede edilen yavaşlama 1963 yılında kısmen giderilmiş ve konjonktür canlanmağa başlamıştır. İngiltere'de gayri sâfi millî hasıla % 2,5 oranında artış kaydetmiş, işsizlik hissedilir ölçüde azalmıştır. Bu neticede bilhassa yabancı memleketlerin talebi, kredi ve vergi kolaylıkları sebebiyle artan özel sektör istihlâki ve resmî harcamalar âmil olmuştur. Sınâî yatırımlar yeter ölçüde canlanmamıştır.

İskandinav memleketlerinde konjonktür daha yavaş seyretmiştir. Yalnız İsveç'de, henüz müstakar olmamakla beraber, ihracat üzerinde müsbet tesiri görülen bir inkişaf müşahede edilmektedir. İktisadî konjonktürü yükselmeğe başlayan Avusturya'da ve esasen yüksek konjonktür içinde bulunan İsviçre'de enflasyonist temayüllere karşı tedbir alma zarureti görülmüştür.

Amerika Birleşik Devletlerinde iktisadî konjonktür geçen seneki müsait durumu muhafaza etmiştir. İstihdam, satınalma gücü ve özel sektör kârları rekor sayılacak seviyeye ulaşmış, gayri sâfi millî hasıla geçen yıla nazaran % 3,5 oranında artmıştır. İstihlâk ve hizmet harcamaları da gelir artışına muvazi şekilde seyretmiştir. İktisadî gelişmede en önemli unsurları, inşaat faaliyetleri, resmî ödemeler ve sermaye yatırımları teşkil etmiştir. İç ekonomideki genişlemenin tediye muvazenesi üzerinde müsbet etkileri yıl sonlarına doğru hissedilmeğe başlamıştır. İskonto haddinin yükseltilmesi ve yabancı menkul kıymet alımlarını vergilendiren bir kanun tasarısının Kongreye sunulmuş bulunması da açığın azalmasında belirli bir âmil olmuştur.

Az gelişmiş memleketler ekonomilerinde de 1963 yılında nisbî bir gelişme görülmüştür. Yıl içinde ham madde fiyatlarının müsait seyretmiş olması ihracatı yükseltmiş ve dış tediye durumlarına az çok destek olmuştur. Bununla beraber sun'î maddelere gösterilen rağbet yanında mamûl madde ithalâtına sa-

Sanayici memleketlerce konulan çeşitli takyitler daha geniş bir inkişafı önlemiştir. Bu memleketlerle sanayileşmiş memleketler arasında ham madde dışında kalan mübadelelerde bir genişleme olmamıştır.

Doğu bloku memleketlerinde husule gelen ziraî istihsal açığı, Amerika ve Avrupadan geniş ölçüde gıda maddeleri ithalâtına yol açmıştır. Çekoslovakya, Doğu Almanya ve Polonya'da sınaî istihsalin artış temposu hissedilir şekilde düşmüştür.

Milletlerarası mal ve hizmet mübadelelerinin seyrinde de bazı değişiklikler müşahade edilmiş, Ortak Pazar memleketlerinde geçen sene görülen lehte farkların azalmasına mukabil, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve kalkınma halindeki birçok memleketler, cari muamelelerinde muvazeneye doğru gelişme kaydetmişlerdir.

Sanayici memleketler arasındaki ödeme güçlükleri, millî ekonomilerin gelişmesi yanında, Merkez Bankaları arasında spekülasyonu önleyici işbirliğinin gerçekleşmesi ve Milletlerarası Para Fonunun müspet faaliyeti ile geniş ölçüde azalmıştır.

Dünya ticaretinin genişlemesi sebebiyle döviz piyasalarının çok hareketli cereyan etmiş olmasına rağmen, Avrupa paralarında dolara nisbetle hissedilir dalgalanmalar kaydedilmemiştir.

Milletlerarası altın piyasasında talep, geçen yıla nazaran, daha geniş olmuştur. Orta ve Uzak Doğudaki siyasî gerginlikler ve Amerikan tediye muvazenesi ile ilgili tedbirlerin ilânı piyasayı canlandırmış ve altın fiyatı Ağustos ayında 35 dolar 11 sente kadar yükselmiş ise de, yıl sonunda eski seviyesine inmiştir. Bu inişte, Merkez Bankalarının spekülasyona müdahale etmelerinin ve Rusya'nın buğday alımlarını altınla finanse etmesinin de rolü olmuştur.

Konjonktür gelişmelerine muvazi olarak para ve kredi politikaları da memlekette memlekete değişiklik göstermiştir. Para arzında umumiyetle artışlar kaydedilmiştir. Fakat bu artışlar değişik oranlarda olmuştur. Amerikada artış oranı % 3.dür. Ortak Pazar ve Serbest Mübadele Birliğine dahil memleketlerde artış İngiltere'de % 6, Yunanistan'da % 18 olmak üzere, konjonktür durumlarına göre çok farklı nisbetler göstermiştir.

Banka kredilerinde de umumiyetle artışlar kaydedilmiş ve bazı memleketlerde takyid edici tedbirlere ihtiyaç hasıl olmuştur. Birleşik Amerikada, uzun vâdeli faiz hadleri yükselerek konjonktürü frenlemiştir. Diğer taraftan nakdî rezervlerin düşmesi önlenmeye çalışılmıştır. Kısa vâdeli sermayenin çıkışını önlemek için de iskonto haddi % 3 ten % 3,5 e yükseltilmiştir. Buna karşılık İngiltere, duraklama halindeki ekonomisini harekete getirmek için iskonto had-dini % 4 1/2 den % 4 e indirmiş ve kredi alanında genişletici tedbirler almıştır. Belçika ve İsveç'te önce düşürülen iskonto hadleri, konjonktürün süratle canlanması üzerine tekrar yükseltilmiştir. Holanda gibi iskonto hadlerin-

de değişiklik yapmayan memleketler gelişme hızını banka kredilerine plâfon koymak yoluyla frenlemeyi tercih etmişlerdir. Fransa, yukarıda belirttiğimiz gibi, had yükseltilmesi ile birlikte kredi takyidini de uygulamıştır.

Fiyat hareketleri, sanayici memleketlerde birbirinden çok farklı şekilde seyretmiştir. Birleşik Amerika Devletlerinde fiyat seviyesi müstakar durumunu muhafaza etmiş, İngiltere ve Almanya'da fiyatlar az çok istikrar bulmuştur. Buna karşılık Fransa ve İtalya'da fiyatlar, enflasyona delâlet edecek derecede yükselme eğilimi göstermiştir.

Dünya pazarlarında ham madde fiyatları, memleketler ve maddeler itibariyle bazı değişiklikler ve geçici dalgalanmalar göstermekle beraber, genel olarak müsait bir seyir takip etmiştir. Maden piyasası sağlamlığını muhafaza etmiş; şeker fiyatları arzın yetersizliği, yün fiyatları talep fazlalığı sebebiyle yükselmiştir. Buğday fiyatlarının yükselmesinde Rusya ve Çin'in büyük ölçüdeki alımlarının, pamuk fiyatlarının düşüşünde ise rekolte fazlalığı ve stok durumunun etkisi olmuştur.

Milletlerarası mübadele hacmini genişletmek, az gelişmiş memleketlerin kalkınmalarına yardımcı olmak ve millî ekonomilerin birbirine yaklaşmasını ve işbirliğini engelleyen kayıtları bertaraf etmek amacıyla kurulmuş olan malî teşekküllerin 1963 yılındaki faaliyetlerine de kısaca temas etmek isteriz.

Milletlerarası malî ve iktisadî teşekküller az gelişmiş memleketlerde izlenen kalkınma programlarını geniş ölçüde desteklemişlerdir. Bölge anlaşmalarının da bu alanda hissedilir etkileri görülmüştür.

İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı, üye memleketlerde millî hasılanın 10 yılda % 50 artırılması ile ilgili çalışmalarına devam etmiştir. Gelişme halindeki memleketlerin kalkınma gayretlerini desteklemek için kurulan "Kalkınma Yardım Komitesi"ni ve üye memleketler arasındaki ticaretin genişletilmesi amacıyla izlemek üzere Teşkilât içinde bir "Gelişme Merkezi"nin kurulmuş olmasını 1963 yılının önemli yenilikleri olarak zikretmek yerinde olur.

Ortak Pazar memleketleri bütünleşme politikasına devam etmişlerdir. Gümrük tarifelerinde bu yıl yapılan indirimlerle tarifeler 1957 seviyelerinin % 40 - % 50 sine inmiştir. Müşterek dış tarifelerle millî tarifeler arasındaki fark önemli ölçüde azalmıştır. Ziraat piyasalarının bütünleşmesi, ortak ziraat politikası takibi, ekonomi ve para alanında koordinasyon sağlanması yolundaki çalışmalara da hız verilmiştir.

Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılması konusundaki görüşmeler sonuçlanarak Eylül ayında bir anlaşmaya varılmış olmasını 1963 yılının memleketimiz için hayırlı bir olayı saymaktayız. Tam üyelik durumu, 17 - 25 sene içinde ve üç safhada gerçekleşecektir. Hazırlık devresinde ihraç mallarımıza tercihli gümrük tarifesi kabul edilmiş, resmî ve özel projelerin finansmanı için bir yardım da öngörülmüştür.

Beş Yıllık Kalkınma Plânımızı desteklemek üzere kurulan Konsorsiyuma İsveç ve Avusturya da katılmış ve 1963 yılı ihtiyacımız 250 milyon dolar olarak tesbit edilmiştir.

Milletlerarası Para Fonunun muamele hacmi geçen birkaç yıla nazaran daha düşük olmuştur. Ham madde istihsal eden memleketlerin tediye muvazenelerinin nisbeten lehte gelişmesi bu azalmaya bir sebep olarak gösterilebilir. 1963 yılında 15 memleket 330 milyon dolar çekmiştir. Ödemeler de hemen hemen aynı seviyeyi bulduğu için açılmış krediler toplamı 1 milyar 600 milyon ile 1 milyar 700 milyon dolar arasında dalgalanmıştır. Stand-by anlaşmalar bu yıl 200 milyon dolar artarak 1 milyar 750 milyona yükselmiştir. İngiltereye 1 milyar dolarlık, Amerika Birleşik Devletlerine ise, ilk defa olarak, 500 milyon dolarlık (Stand-by) kredi açılmıştır. Bu krediler İngiltere için enflâsyonsuz kalkınma programının tediye açıklarından müteessir olmamasını sağlayacak, Amerika bakımından ise doların istikrarına yardımcı olabilecektir.

Milletlerarası Para Fonu, ihracat hacimleri kendi kontrol imkânları dışında kalan sebeplerle, dış ödeme dengeleri geçici olarak daralan üyelerine yardım etmeye devam etmiştir.

Milletlerarası Para Fonu Türkiye'ye 1963 yılında 21,5 milyon dolar kredi açmıştır. Aynı yıl içinde 17,5 milyon dolar ödeme yapılmış olduğundan, kredi mecmuu 1963 sonu itibarıyla 52,5 milyona yükselmiştir.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının (I.B.R.D.) 1962-1963 malî yılındaki muamele hacmi geçen yıla nisbetle daha az olmuş, geçen yıl açılan 882,3 milyon dolara karşılık bu yıl 448,6 milyon dolar kredi açılmıştır. 1963 sonuna kadar açılan krediler 6 milyar 986 milyon dolara; fiilen çekilenler 5 milyar 425 milyon dolara baliğ olmuştur.

Bu Banka 1950-1954 devresinde Türkiye'ye cem'an 63,4 milyon dolar kredi açmıştır. Yapılan ödemeler neticesinde Bankaya 41,5 milyon dolar borcumuz kalmıştır.

Milletlerarası Finansman Kurumu (I.F.C.), üye memleketlerdeki özel teşebbüslerin finansmanı için bu yıl 10 memlekete cem'an 18 milyon dolar yatırım taahhüt etmiştir. Kurum 1963 yılında T. Sınâî Kalkınma Bankasının sermayesine 7,5 milyon lira ile iştirak etmiştir.

Milletlerarası Kalkınma Birliği (I.D.A.), az gelişmiş memleketlerin iktisadî kalkınmalarına yardım etmek maksadıyla 1962-1963 malî yılı zarfında 9 memlekete cem'an 260 milyon dolar kredi açmıştır. Son yıla kadar açılmış krediler 495,1 milyon dolara baliğ olmaktadır.

II – YURT EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1963 yılında ekonomik faaliyetler 1962 yılına nazaran her yönde daha hızlı bir gelişme kaydetmiştir. 1963 yılının ekonomik gelişmelerini, gerek niteliği gerek sonuçları bakımından önemli saymak gerekir. Bu önem 1963 yılının, Beş Yıllık Kalkınma Plânının birinci uygulama yılı oluşundan, 1963 yılı kalkınma programının büyük ölçüde gerçekleşmesinden ve nihayet plânlı kalkınma hareketinin yerleşik bir düzen niteliği kazanmış olmasından ileri gelmektedir.

Gerçekten, Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan ilk geçici tahminlere göre, millî gelir 1963 yılında % 6,4 oranında artmıştır. Buna göre 1963 yılı için kabul edilen kalkınma hızı % 91 oranında gerçekleşmiş olmaktadır.

1963 yılında tarım gelirlerinde kaydedilmiş olan % 4,6 oranındaki artış çoğunlukla hava şartlarının elverişli olmasından ileri gelmiştir. Bu sonuca varılmasında, tarımsal alanda yapılan yatırımların ve alınan tedbirlerin de etkisi olmuştur.

Sanayi sektöründe 1963 yılında % 7,5 oranında bir gelir artışı gerçekleşmiştir. Bu sektörün en önemli kolu olan imalât sanayiinde üretim % 25,2 oranında yükselmiştir.

İnşaat sektörü gelirleri 1963 yılında % 7,4 oranında artmış, bilhassa sınaî, kültürel, sıhhi ve sosyal yapı faaliyeti gelişme kaydetmiştir.

Ulaştırma sektöründe yolcu ve yük taşıma faaliyeti kara, deniz ve hava yollarında genişlemiştir.

1963 yılında talep sağlam bir gelişme kaydetmiş, tüketim mallarının iç satışları yükselmiştir. Fiyatlar genel seviyesi, 1962 yılına nazaran daha mütedil olarak, % 4,2 nisbetinde artmıştır.

İthalât, 1962 yılına nazaran, % 11,1 nisbetinde artmış, ihracaat ise % 3,4 nisbetinde azalmıştır. İthalâtteki artışın büyük kısmı, makine, demir ve çelik gibi yatırım maddelerinde ve bu arada Ereğli Demir-Çelik Fabrikası tesisleriyle ilgili olanlarda meydana gelmiştir. İhracatta, pamuk hariç, diğer geleneksel ihraç maddelerinde azalma olmuştur.

Dış ödeme dergesi, 1963 yılında da, milletlerarası malî teşekküllerden ve yabancı memleketlerden elde edilen, başlıca uzun vâdeli kredilerle sağlanmıştır. Dış ödeme dengesinde, cari muameleler açığı yanında dış borç ödemelerinin de önemli bir unsur haline geldiği görülmektedir.

1963 yılı Genel Bütçesi ödeneklerinden harcanan 11.446 milyon liraya karşılık, yıl içinde 11.440 milyon liralık gelir sağlanması, 1963 yılı Devlet Bütçesinin denk olarak bağlanacağını göstermektedir.

1963 yılında para ve kredi politikası, arz ve talep gelişmeleri ile fiyat hareketleri yakından takip edilerek istikrar içerisinde iktisadî kalkınmamıza yardımcı olacak şekilde tanzim edilmiştir.

Para arzı 1963 yılında sonbahardan itibaren yükselmeye başlamış ve yıl sonunda 1962 yılına nazaran % 11,5 nisbetinde artmıştır. Bilfiil tedavüldeki banknot ve ufak para miktarındaki artış % 10,3, kaydı para miktarındaki artış ise % 12,4 olmuştur.

Kredi hacmi 1962 yılına nazaran daha mutedil bir artış kaydetmiştir. 1963 yılında Merkez Bankası kredileri % 72,8 nisbetinde 1.327 milyon lira, banka kredileri % 14,2 nisbetinde 1.477 milyon lira yükselmiştir. Kredi hacminde meydana gelen artış, 1962 ye nazaran daha büyük ölçüde Merkez Bankası kaynaklarıyla beslenmiştir. Ancak, Merkez Bankası kredilerindeki genişlemenin emisyon üzerindeki etkisi bilhassa dış ticaret açığı ile ilgili olarak hafiflemiştir.

1963 yılında bankaların ana kaynağı olan mevduatta 1962 yılına nazaran daha az bir gelişme kaydedilmiştir. Bunda bilhassa resmî mevduattaki menfi yolda inkişaf rol oynamıştır.

Memleketimiz bankacılığı 1963 yılında bilhassa ihtisas bankacılığı yönünden gelişme kaydetmiştir. Devlet Yatırım Bankasının kurulması iktisadî Devlet teşekküllerinin lâyikiyle finanse edilmesini, Sinaî Yatırım ve Kredi Bankasının faaliyete geçmesi ise özel sanayiye orta vâdeli kredilerle desteklenmesini mümkün kılacaktır.

1 — 1963 VE 1964 YILLARI KALKINMA PROGRAMLARI

1963 yılı, Türkiye'de plânlı ekonominin ilk uygulama yılını teşkil etmiştir. Az gelişmiş bir iktisadî bünye içinde kalkınma gayretleri çeşitli yönlerde dağılmış bir memleketin ekonomisini birdenbire beş yıllık bir plân düzenine intibak ettirmenin faydası kadar güçlükleri de aşıkârdır. Yatırımların dağılışı gibi kaynakların da tam tesbit edilmiş olması, güçlüğü arttıran ve tahminlerdeki isabeti zayıflatabilen unsurlardır. Buna rağmen, Plânın ilk uygulama yılında elde edilen sonuç, ileride arzıilecek rakamlarda görüleceği üzere, tahminlere çok yaklaşan, başarılı bir durum sayılır.

A) Hedefler

Beş Yıllık Kalkınma Programının genel hedefleri gayri sâfi millî hasılda % 7 nisbetinde bir artış hızı sağlamaktır. Bu hız, % 3 oranındaki nüfus artışı nazara alınınca, nüfus başına gelirden % 4 artış meydana getirecektir. Gelir dağılımını âdil bir duruma getirmek, sinaî hasılanın millî gelir içindeki payını

artırmak, sanayi ve tarım arasında dengeli bir gelişme sağlamak, cari tedavi açığını azaltarak, Türkiyeyi kendi kaynakları ile kalkınabilme imkânına kavuşturmak da Plânın başlıca hedefleri arasındadır. Kalkınma faaliyetlerinin yürütülebilmesi için lüzumlu teknik işgücü yetiştirmek üzere eğitim sistemi ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenecek ve seviye yükseltilecektir. Kalkınma gayretleri sırasında tüketim harcamalarındaki artışların belli sınırlar içinde tutulması icap etmektedir. Plân hedeflerinin gerçekleşmesi için gayri sâfi millî hasılanın ortalama % 18,3 ünü yatırımlara tahsis etmek gerekecektir. Bunun % 3,5 ü dış kaynaklarla, % 14,8 i iç tasarrufla finanse edilecektir. İktisadî faaliyet hacmini geniş ölçüde artırmak, şehirlere akımı tanzim etmek, tarım bölgelerinde tarım dışı iş imkânları sağlamak, nüfus artışı ile birlikte işgücü, gizli ve açık işsizlik meselelerini halletmek istihdam konusunda alınacak tedbirlerdendir

Ekonomik Gelişme Göstergeleri

(1964 yılında 1963 yılına göre sağlanacak gerçek artışlar)

Cetvel : 1

Ekonomik Göstergeler	Artış yüzdesi 1963 - 1964
Gayri sâfi millî hasıla	+ 7
Nüfus başına gelir	+ 4
İstihdam seviyesi	+ 2,5
Toplam yatırım (Brüt)	+ 15,1
Toplam özel tüketim	+ 5
Nüfus başına özel tüketim	+ 2
İhracat	+ 3,3
İthalât (Surplus dahil)	+ 1,3
Dış açık	- 6,0

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı — Devlet Plânlama Teşkilâtı

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında da tesbit edildiği gibi yıllık gayri sâfi millî hasıla artışı oranı 1963 ve 1964 yılları programlarında % 7 olarak öngörülmüş, toplam brüt yatırımlardaki artış 1963 yılında % 18,9, 1964 yılında % 15,1 olarak tahmin edilmiştir. 1963 programında 380 bin, 1964 programında 300 bin kişi için yeni iş imkânı sağlanabileceği hesaplanmıştır. 1964 yılı programına göre istihdam % 2,5, ihracat % 3,3, ithalât % 1,3 oranında artacak, cari işlemler dengesi açığı 280 milyon lira olacaktır.

1963 ve 1964 yılları programlarında kaynak artışları % 7 gayri sâfi millî hasıla artışına göre hesap edilmiştir. Gayri sâfi millî hasıla 1962 fiyatlarıyla 1963 yılı için 58,7 milyar, 1964 yılı için 62,8 milyar lira tahmin edilmiştir. Dış yardım ve krediler 1963 için 2,7 milyar, 1964 için 2,5 milyar lira olarak hesaplanmıştır. Bu suretle toplam kullanım tahminleri 1963 ve 1964 yılları için sırasıyla 61,4 milyar ve 65,3 milyar liraya baliğ olacaktır.

Kaynaklar ve Kullanımı
(1962 Fiyatlarıyla)

Cetvel : 2

(Milyon TL.)

Kaynaklar ve Kullanım	1963	1964	Artış yüzdesi
Gayrisâfi millî hasıla	58.700	62.800	+ 7
Dış açık	2.660	2.500	- 6,0
Kaynaklar Toplamı	61.360	65.300	+ 6,4
Özel tüketim harcamaları	41.780	43.805	+ 4,8
Kamu cari harcamaları	9.760	10.150	+ 4
Özel yatırımlar	4.200	4.500	+ 7
Kamu yatırımları	5.620	6.845	+ 21,8
Kullanım Toplamı	61.360	65.300	+ 6,4

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı — Devlet Planlama Teşkilâtı

1963 Kalkınma programında kaynakların % 16,0 ı yatırımlara, % 84,0 ü tüketim harcamalarına tahsis edilmiştir. Yatırımların % 57,2 si kamu, % 42,8 i özel sektör yatırımlarıdır. Kamu cari harcamaları toplam tüketim harcamalarının % 18,9 unu, özel tüketimler ise % 81,1 ini teşkil etmektedir. Harcamaların % 17,4 ü yatırımlara, % 82, 6 si tüketime tahsis edilmiştir. Kamu yatırımlarının toplam yatırımlardaki hissesi % 60,3, özel sektör yatırımlarının hissesi % 39,7 dir. Toplam tüketim harcamalarının % 18,8 i kamu cari harcamaları, % 81,2 si özel tüketim harcamaları şeklindedir.

B) Ekonomik Denge

Kaynakların Kullanımı

Cetvel : 3

(Milyon TL.)

Sektörler	Yatırımlar		Cari harcamalar		Transferler ve sermaye teşkili		TOPLAM	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964
KAMU SEKTÖRÜ	5.616	6.845	8.012	8.400	1.708	2.400	15.336	17.645
Genel ve Katma Büt. İd.	3.019	3.397	6.945	7.250	2.583	3.350	12.547	13.997
Mahallî İdareler	360	529	1.067	1.150	—	—	1.427	1.679
Döner Serma. İdareler	287	265	—	—	—	—	287	265
İkti. Dev. Teşekkülleri	1.950	2.654	—	—	-875	-950	1.075	1.704
ÖZEL SEKTÖR	4.200	4.500	41.780	43.805	—	—	45.980	48.305
Ereğli Demir - Çelik	825	500	—	—	—	—	825	500
Diğerleri	3.375	4.000	—	—	—	—	3.375	4.000
Tüketim harcamaları	—	—	41.780	43.805	—	—	41.780	43.805
KULLANIM TOPLAMI	9.816	11.345	49.792	52.205	1.708	2.400	61.316	65.950

Not : 2 sayılı cetvelde gösterilen kullanım toplamlarıyla bu cetvelde görülen kullanım toplamları arasındaki fark, esas itibarıyla kamu sektör harcamalarından özel sektör harcamalarına yapılan transferlere tekabül etmektedir.

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı

1963 ve 1964 programlarında Beş Yıllık Kalkınma Plânı çerçevesinde yapılacak harcamaların Plân hedeflerine uygun olmasına ve bunların ekonomik dengeyi bozmayacak kaynaklarla finanse edilmesine dikkat edilmiştir. Bu hususu temin etmek için kamu harcamalarının vergilerle, özel sektör yatırımlarının ise uzun vâdeli hakiki tasarruflarla karşılanması öngörülmüştür. Ekonomik dengenin bozulmaması için, yapılacak harcamalarda dış açığın artırılmamasına ve zararlı fiyat hareketlerine meydan verilmemesine dikkat edilecektir. Çünkü fiyat, para arzı ve kredi alanlarındaki gelişmeler, ekonomiyi hassaslaştıracak ve açık finansmana karşı mukavemetini azaltacaktır.

Kamu Harcamaları Finansmanı

Cetvel : 4

(Milyon TL.)

Sektörler	1963	1964
GENEL VE KATMA BÜTÇELİ İDARELER	11.700	13.050
Vergiler :	8.600	9.650
Vasitasız vergiler	2.800	3.100
Vasitalı vergiler	5.800	6.550
Vergi dışı bütçe gelirleri :	1.450	1.600
Tasarruf bonoları	420	450
Diğer bütçe gelirleri	568	600
Katma bütçe gelirleri	462	550
Karşılık paralar	1.650	1.800
MAHALLİ İDARELER	1.427	1.679
DÖNER SERMAYELİ İDARELER	287	265
İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ	1.075	1.704
Özel kaynaklar	855	1.304
Proje finansmanı	220	400
GELİRLER TOPLAMI	14.489	16.698
HARCAMALAR TOPLAMI	15.336	17.645
GENEL VE KATMA BÜTÇELİ İDARELER EK FINANSMANI	847	947

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı - Devlet Plânlama Teşkilâtı.

C) Finansman

Genel ve katma bütçelerin cari ve yatırım harcamaları ile transferler ve sermaye teşkili şeklindeki giderleri 1963 yılında 12,547 milyon lira olarak tahmin edilmiştir. 12,547 milyon liralık 1963 yılı giderlerinin 8.600 milyon lirası vergi gelirleriyle, 1.450 milyon lirası vergi dışı bütçe gelirleriyle, 1.650 milyon lirası karşılık paralarla finanse edilmekte ve neticede 847 milyon liralık bir ek finansman ihtiyacı doğmaktadır.

Mahalli idarelerin 1963 yılı gelirleri 1.427 milyon lira tahmin edilmiştir. Bu idarelerin cari harcamaları, 1963 yılında gelirlerinin % 74,8 ini, yatırımları ise % 25,2 sini teşkil etmiştir.

Döner sermayeli idarelerin yatırımları 1963 yılında 287 milyon lira hesaplanmıştır.

İktisadî Devlet teşekküllerinin yatırımları 1963 yılında 1.950 milyon lira olarak tesbit edilmiştir. Bunun 855 milyon lirası bu teşekküllerin kendi kaynakları ile, 220 milyon lirası ise dışarıdan sağlanan proje kredileri ile karşılanacaktır. 875 milyon liralık açık, bütçe kaynaklarından ve karşılık paralarından finanse edilecektir.

Özel sektörün harcamalarına Devletin doğrudan doğruya müdahalesi olmayacaktır. Fakat, Plânda öngörülen özel sektör yatırımlarının gerçekleşebilmesi ve tüketim harcamalarının tesbit edilen seviyede kalması için sermaye piyasası, yatırım kredileri, yatırım vergileri indirimi, hızlandırılmış amortisman, yabancı sermaye ve pazarlama konularıyla ilgili tedbirler alınacaktır.

Beş Yıllık Kalkınma Plânında tesbit edildiği üzere dış münasebetler konusunda ulaşılabilecek hedef, 15 yıllık perspektif içinde dış ödeme dengesinin gerçekleşmesidir. Yıllık kalkınma programlarında öngörülen yatırımlar ve tedbirler bu hedefe yaklaşılmasını sağlayacaktır.

D) Dış Ödeme
Dengesi
Tahminleri

Dış Ödeme Dengesi Tahminleri

Cetvel : 5

(Milyon \$)

	1963	1964	Fark	Yüzde
CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-296	-280	+ 16	- 5,4
Dış Ticaret dengesi	(-269)	(-265)	(+ 4)	(- 1,5)
İhracat	363	375	+ 12	+ 3,3
İthalât	-632	-640	- 8	+ 1,3
Görünmeyen işlemler (net)	- 67	- 55	+ 12	-17,9
Enfrastrüktür ve Off-shore gelirleri	+ 40	+ 40	-	-
SERMAYE HAREKETLERİ	+296	+280	- 16	- 5,4
Dış borç ödemeleri	-144	-110	+ 34	-23,6
Surplüs, özel yabancı sermaye ve sağlanan yatırım kredileri	190	175	- 15	- 7,9
Diğerleri (AÇIK)	250	250	-	-
Net yanlış veya eksik	-	- 35	- 35	-

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı — Devlet Plânlama Teşkilâtı

1963 yılı kalkınma programında yapılan dış ödeme dengesi tahminleri 1964 yılı kalkınma programında revize edilerek, 1964 yılı tahminleri ile mukayeseli olarak neşredilmiştir. Bu revize tahminlere göre 1963 yılı ihracatı 363 milyon dolar, ithalât 632 milyon dolar ve dış ticaret açığı 269 milyon dolar olarak hesaplanmıştır. Görünmeyen kalemler net açığı 67 milyon dolar, enfrastrüktür ve off-shore gelirleri ise 40 milyon dolar hesap edilmiştir. Cari işlemler dengesinin 1963 yılında 296 milyon dolar açıkla kapanacağı tahmin edilmiştir. Dış ödemeler dengesinin sermaye hareketleri bölümünde dış borç

ödemeleri 144 milyon dolar, surplus, özel sermaye ve yatırım kredileri 190 milyon dolar hesap edilmiştir. Bu suretle 1963 yılı dış ödeme dengesi açığı 250 milyon dolara yükselmiştir.

Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile 1963 ve 1964 yılları kalkınma programlarında, dış ödeme dengesinin hedeflere uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için gerekli tedbirler mufassal olarak belirtilmiştir. Mahiyeti itibariyle millî ekonominin bütün sektörlerini ilgilendiren dış denge probleminin en önemli kısmını dış ticaret politikasının genel prensipleri teşkil etmektedir. Bu konuda alınacak tedbirlerin başında ihracat gelirlerinin artırılması gelmektedir. Kalkınma faaliyetleri sırasında yapılacak olan yatırım maddeleri ve ham madde ithalâtının büyük kısmı ihracat gelirleri ile finanse edilecektir. Bu sebeple uzun vâdeli dış ticaret politikasının genel prensibi, ihracat gelirlerini artırmak ve millî sanayi imkânlarından faydalanarak ithal mallarının yerli mamûllerle ikamesi suretiyle ithalâta tasarruf temin etmek olacaktır.

1964 yılı Kalkınma programında Genel ve Katma Bütçeli İdareler harcamaları 13.050 milyon lira tahmin edilmiştir. Mahallî İdareler cari ve yatırım harcamaları 1.679 milyon lira, Döner Sermayeli İdareler harcamaları ise 265 milyon lira olarak öngörülmüştür. İktisadî Devlet teşekkülleri harcamaları 2.654 milyon lira olarak düşünülmüştür.

2 — 1963 YILINDA EKONOMİK DURUM

A) Millî Gelir

1962 yılının yaz ayları başında ekonomik faaliyetlerde başlayan genişleme 1963 yılında da devam etmiştir.

Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan ilk geçici tahminlere göre, 1963 yılında gayri sâfi millî hasıla % 6,4 nisbetinde reel bir artış kaydetmek suretiyle 55.355 milyon liraya yükselmiş ve 1963 yılının ekonomik büyüme hızı 1962 yılına nazaran daha yüksek olmuştur. Son üç yıla ait millî gelir tahminleri ve yıllık artış oranları 6 numaralı tabloda gösterilmiştir.

1962 yılı sâfi millî hasılası, 1961 piyasa fiyatlarıyla, 49.730 milyon liradır. Buna nazaran yıllık artış oranı % 6,1 dir. 1963 yılında ise sâfi millî hasıla 52.927 milyon liraya ulaşmış ve % 6,4 oranında bir büyüme hızı kaydedilerek % 7 olarak tesbit edilmiş olan kalkınma hedefine büyük ölçüde yaklaşmıştır.

Millî Gelir Tahminleri
(1961 Fiyatlarıyla)

Catvel : 6

(Milyon TL.)

Sektörler	Millî Gelir Tahminleri			Artış Oranları	
	1961(1)	1962(1)	1963(2)	1961-1962	1962-1963
Tarım	17.306	18.276	19.117	5,6	4,6
Sanayi	7.311	7.815	8.401	6,9	7,5
İnşaat	2.365	2.485	2.669	5,1	7,4
Ticaret	3.852	4.099	4.414	6,4	7,7
Ulaştırma	2.873	3.043	3.232	5,9	6,2
Mâlî Mües. Serbest meslek	3.118	3.292	3.523	5,6	7,0
Konut	1.581	1.671	1.763	5,7	5,5
Devlet hizmetleri	4.182	4.425	4.756	5,8	7,5
Yurtiçi gelirleri	42.588	45.106	47.875	5,9	6,1
Dış âlem geliri	— 250	— 304	— 319	21,6	5,0
Sâfi Millî Hasıla (Faktör fiyatlarıyla)	42.338	44.802	47.556	5,8	6,1
Vasıtalı vergiler	4.550	4.928	5.371	8,3	9,0
Sâfi Millî Hasıla (Piyasa fiyatlarıyla)	46.888	49.730	52.927	6,1	6,4
Aşınma - eskime	2.193	2.290	2.428	4,5	6,0
Gayri Sâfi Millî Hasıla	49.081	52.020	55.355	6,0	6,4

Not : (1) İkinci geçici tahminler.

(2) İlk ön tahminler.

Kaynak : 1964 yılı Kalkınma Programı - Devlet Plânlama Teşkilâtı.

Tarım

1963 yılında hava şartlarının iyi gitmesi sebebiyle yüksek bir rekolte elde edilmiştir. 1962 yılında Devlet Plânlama Teşkilâtının tahminlerine göre 18,3 milyar lira olan tarım geliri 1963 yılında 19,1 milyar liraya yükselmiştir. Buna nazaran 1963 yılı tarım gelirindeki artış % 4,6 dır. B) Üretim

1963 yılında tarım sektörüne Devlet Plânlama Teşkilâtınca 1226,4 milyon lira yatırım yapılacağı tahmin edilmiştir. Bunun 826,4 milyon lirasını Devlet eliyle, 400,0 milyon lirasını da çiftçi eliyle yapılan yatırımlar teşkil edecektir.

1963 yılı tarım üretimi tahminleri henüz kesinleşmiş değildir. Bu itibarla, ilgili tabloda verilen rakamlar Devlet İstatistik Enstitüsü tahminlerine ve 1964 yılı Kalkınma Programının geçici rakamlarına dayanmaktadır.

1963 yılında tarımsal üretimdeki artışa en fazla hububat ve bakliyat üretimi tesir etmiştir. Hububat üretimi bir önceki yıldan 2,8 milyon ton fazla

Ürünler	1962 Kat'ı	1963 Tahmin	1964 Tahmin (1)	Ürünler	1962 Kat'ı	1963 Tahmin	1964 Tahmin (1)
Hububat	14.618	17.400		Keyif Verici Maddeler			
Buğday	8.450	10.000	8.400	Tütün	82	135(1)	139
Arpa	3.500	4.288	3.640	Afyon (ton)	300	265	—
Yulaf	450	500	480	Çay			
Mısır	800	990	1.140	Yaş	37	38(2)	53
Pirinç	165	130	170	Kuru (tahmin)	8	—	—
Diğerleri	1.253	1.492	—	Anason	2	3	—
Baklagiller	574	593		Dokuma Maddeleri			
Yemelik	370	381	430	Pamuk	245	246	245
Yemlik	204	212	—	Yapağı, koyun	43	47	46
Meyveler				Yapağı, merinos	8	1(2)	1
Üzüm, yaş	3.382	3.060(1)	3.150	Tiftik	9	10(2)	9
İncir, yas	210	55(2)	180	Kıl	2	—	—
Elma	322	260(1)	275	Yaş koza	—	—	—
Şeftali	74	93(1)	100	Deriler (bin adet)	9.152		
Portakal	—	264(2)	287	Büyük baş	1.569		
Diğerleri, yaş	494	—	—	Küçük baş	7.583		
Fındık	122	95(1)	104	Hayvan Sayısı (bin adet)			
Antep fıstığı	6	15(1)	—	Koyun	31.614		
Diğerleri, kabuklu	151	—	—	Kıl keçisi	16.420		
Sebzeler		3.410(2)	3.580	Tiftik keçisi	5.655		
Çeşitli Ürünler				Siğir	12.662		
Şeker pancarı	2.731	2.738(1)	3.333	Manda	1.160		
Patates	1.489	1.600	1.808	Binek ve çeki hayvanı	3.379		
Soğan	430	500	465	Kümes hayvanları	28		
Diğerleri	369	—	—	İpek böceği (bin kutu)	36		
Yağlı Tohumlar				Hayvani Gıda Maddeleri			
Ay çiçeği	60	87	72	Süt	3.132(1)	3.210(1)	3.616
Susam	41	40	47	Yumurta	67(1)	78(1)	78
Yer fıstığı	25	23	28	Bal	9	—	—
Soya	4	6	7	Su Ürünleri	60(1)	90(1)	100
Zeytin	290	486(2)	507	Orman Ürünleri (bin m³)			
Yemelik	32	—	—	Kullanılacak odun	2.963(1)	—	3.300
Yağ için	258	—	—	Yakacak odun	10.500(1)	10.500(1)	6.200
Zeytinyağı	56	102	—				
Diğerleri	474	—	—				

Not : (1) 1964 yılı Programı - Devlet Planlama Teşkilâtı.

(2) 1963 yılı Programı - Devlet Planlama Teşkilâtı.

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

olarak 17,4 milyon tondur. Buğday üretimindeki artış 1,5 milyon tonun üstündedir. Bu suretle buğday üretimi 10 milyon tona, arpa üretimi ise 0,8 milyon tonluk artışla 4,3 milyon tona yükselmiştir. Diğer hububat çeşitlerinde de, pirinç hariç, aynı yönde bir gelişme görülmüştür. Şüphesiz, hava şartlarının elverişli olması hububat üretimine büyük ölçüde tesir etmiştir. Bununla birlikte, alınan sonuçta kimyevî gübre kullanılmasındaki artışın da payı vardır.

Baklagiller üretimi 1962 yılında yemlik olarak 370 bin ton, yemlik olarak 204 bin ton iken 1963 yılında aynı çeşitler sırasıyla 381 bin ton ve 212 bin ton olmuştur. 1964 yılında yem bitkileri üretiminden daha iyi sonuçlar alınması için Tarım ve Ticaret Bakanlıkları arasında işbirliği yapılması ve nadasa bırakılan bir kısım arazide yemlik bitkilerin ekim sırasına konması uygun görülmüştür.

Meyve üretimi 1963 yılında artış kaydetmemiştir. 1962 de üzüm üretimi 3.382 bin ton, incir üretimi 210 bin ton ve fındık üretimi 122 bin ton iken 1963 yılında üretim miktarları, üzümde 3.060 bin tona, incirde 55 bin tona ve fındıkta 95 bin tona inmiştir. Yağışların gecikmiş olması, üretimdeki gerilemenin başlıca âmilidir. Sınai bitkiler üretimindeki azalışa da aynı olay tesir etmiştir. Bazı hastalıkların tahribatı da bu koldaki üretimin gerilemesinde rol oynamıştır.

Tarım sektörünün karşılaştığı ana mesele, üretimde verimliliğin düşük oluşudur. Toprak geliri ile geçinenlerin diğer iş sahalarına nazaran sayıca fazla oluşu ve tarım faaliyetlerinin küçük işletmeler tarafından yürütülüşü, iş bölümünün gerektiği şekilde gerçekleşmesine imkân vermemektedir. Tarım sektörünün sosyal yapısı yanında teknik yetersizlik de verimliliğin düşük kalışına sebep teşkil etmektedir. Plânlı kalkınmanın ilk uygulama yılına bu sosyal ve ekonomik yapı içinde girilmiştir. Bununla beraber ilk yılda tarım sektörü gelişme göstermiştir. Fakat bu gelişmenin sürekli olabilmesi için tarım alanında köklü bir düzen kurmağa ihtiyaç duyulmaktadır. Toprak reformunun temel bilgilere dayandırılarak bir an önce gerçekleşmesi bu bakımdan öngörülmüştür.

Sanayi

Kalkınma Plânında % 7 oranındaki kalkınma hızı, sektörlerin gelişme imkânları gözönünde tutularak hesaplanmıştır. Sanayi sektörünün gelişme imkânı diğer sektörlerin üstünde olduğundan, plân devresinin genel sonucu, bu sektördeki gelişmeye önemli derecede bağlı olacaktır. Plânda, sanayi sektörünün millî gelire ekleyebileceği katma değerlerin diğer üretim sektörlerindeki üstünde olduğu gösterilmiştir. İmalât sanayiinin meydana getireceği katma değer % 83,2, enerjininki % 85,1 olarak tahmin edildiği halde, diğer üretim sektörlerinde katma değerler daha düşük oranlarla hesap edilmiştir. Bu

sebeple sanayi sektörüne, kalkınmadan beklenen genel sonucun alınabilmesi konusunda önemli bir sorumluluk düşmekte ve Plânın uygulanması sırasında, bu sektördeki gelişmelerin yakından izlenmesi gerekmektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan ön tahminlere göre 1963 yılı sanayi üretiminden elde olunan gelir 1961 yılı fiyatlarıyla 8.401 milyon liradır. Buna nazaran sanayi sektörünün gayri sâfi millî hasılaya katılma payı % 15,2 dir. Rakam bir önceki yıl ile karşılaştırıldığı takdirde, sanayi üretiminde % 7,5 oranında bir artış olduğu ortaya çıkmaktadır.

1963 yılı programında sanayi sektörünün gayri sâfi yatırımları 2.161 milyon lira olarak tesbit edilmiştir. Bunun 1.445 milyon lira olan kısmını özel sektör yatırımları, 716 milyon lira olan kısmını da Devlet sektörü yatırımları teşkil etmektedir.

Memleketimiz sanayi üretiminin son dört yıl içinde takip ettiği seyri aşağıdaki tabloda görmek mümkündür :

Sınai İstihsal Muvakkat Endeksleri

Cetvel : 8

(1948 = 100)

Maddeler	1960	1961	1962	1963
Madenler	191	182	204	191
İmalât sanayii	279	302	337	422
Gıda sanayii	311	320	298	315
Enerji	390	432	504	587
Genel Endeks	256	262	282	303

Kaynak : Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü.

Sınai İstihsal genel endeksi (1948 = 100) 1961 yılında 6 puvandan ibaret bir artış kaydettikten sonra 1962 yılında 20 puvan, 1963 yılında ise 21 puvan yükselmiştir. Son endeks rakamına göre 1963 yılı sınai üretimindeki genel artış % 7,5 nisbetindedir. Sanayimizdeki yıllık gelişme üzerinde en ziyade tesiri görülen istihsal grubu imalât sanayiidir. 1963 yılında imalât sanayiinde üretim seviyesi % 25,2 oranında yükselmiştir.

Devlet sektörü imalât sanayiinin 1961 ve 1962 yıllarının 11 aylık devre sonuçları ele alındığı takdirde 1963 yılı lehine ham demir üretiminde % 40,7; çelik blok üretiminde % 38,1 oranlarında artış kaydedildiği görülür. Çimento üretimi, aynı devreler itibariyle, 1962 yılına nazaran 1963 yılında % 16,6 nis-

İmalât Sanayii Üretimi
(Devlet sektörü)

Cetvel : 9

(Bin Ton)

Maddeler	1962 12 aylık	1962 10 aylık	1963 11 aylık
Ham demir	151	140	197
Çelik blok	242	223	308
Saç	15	15	8
Boru	17	15	21
Kok	739	655	977
Çimento (3)	2.318	2.127	2.480
Şişe	12	10	14
Cam	8	8	5
Kâğıt v. s.	82	74	85
Pamuk ipliği	28	23(2)	24(2)
Yün ipliği	3	2(2)	3(2)
Pamuklu dokuma (bin metre)	155.410	129.469(2)	131.045(2)
Yünlü dokuma (" ")	4.237	3.443(2)	3.654(2)
Şeker	398	252(2)	244(2)
Alkol, ispirto (bin litre) (1)	38.124	30.086(2)	5.018(2)
Süperfosfat	28	21(2)	143(2)
Sigara, tütün	44	38(2)	27(2)
Rakı (bin litre)	7.668	6.527(2)	4.949(2)
Bira (" ")	38.904	34.233(2)	23.441(2)
Şarap (" ")	9.960	9.130(2)	9.965(2)
Diğer (" ")	3.564	3.070(2)	2.270(2)

Not : (1) Eskişehir, Turhal Şeker Fabrikaları ile Tekel imalâttır.
(2) 10 aylık.
(3) Özel sektör dahildir.

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

betinde artmıştır. 1962 yılının 10 aylık devresine nazaran, 1963 yılının aynı devresinde, pamuklu dokuma üretimi % 1,2; yünlü dokuma üretimi ise % 6,1 oranında artış göstermiştir.

Gıda sanayii de ilerleme kaydetmiş ve bu sanayi grubu endeksi 1963 yılında % 5,7 oranında fazlaşmıştır. Gıda sanayii grubunda yer alan maddeler içinde şeker üretim endeksi 1962 ye nazaran, 1963 de % 8,3 artmıştır. Tekel maddeleri üretimi endeksi ise cüz'i bir artış kaydetmiştir.

Elektrik enerjisi üretimi 1962 yılında 3.553 milyon kw-saat iken 1963 yılında 412 milyon kw/saat artarak 3.965 milyon kw/ saata yükselmiştir. Termik kaynaklardan elde edilen üretimde 580 milyon kw/saat azalışa karşılık hidrolik kaynaklı üretimde 992 milyon kw/saat artış kaydedilmiştir. Üretim artışının 19 milyon kw/saati sınaî üretimde, 393 milyon kw/saati ise şehir santrallerinde meydana gelmiştir.

Kömür, Maden, Petrol ve Elektrik Üretimi

Cetvel : 10

(Bin Ton)

	1 9 6 2 12 aylık			1 9 6 2 9 aylık			1 9 6 3 9 aylık		
	Devlet sektörü	Özel sektör	Toplam	Devlet sektörü	Özel sektör	Toplam	Devlet sektörü	Özel sektör	Toplam
Kömür ve başlıca madenler (1)									
Maden kömürü (Tuvönan)	6.492	—	6.492	4.842	—	4.842	5.041	—	5.041
Linyit	3.218	1.063	4.281	2.202	771	2.973	2.660	702	3.362
Krom	171	356	527	127	173	300	71	118	189
Demir	501	313	814	390	214	604	459	126	585
Bakır	26	—	26	18	—	18	19	—	19
Tasfiye edilen ham petrol (2)	—	—	2.887	—	—	—	—	—	3.635(a)
Elektrik (Milyon Kws) (3)	—	—	3.553	—	—	—	—	—	3.965(a)

Not : (a) Yıllık üretim.

Kaynak : (1) Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

(2) Petrol Dairesi Reisliğinden alınan rakamlar.

(3) Elektrik İşleri Etüt İdaresi Gen. Direk. den alınan rakamlar.

Madenler grubuna gelince, yurtiçi tüketimiyle ilgili olan madenlerin çıkarılmasında önemli artışlar olmuş, buna karşılık krom, bakır ve özel sektöre ait demir üretiminde ihracat güçlükleriyle ilgili olarak azalma meydana gelmiştir.

1962 yılında rafinerilerde tasfiye edilen ham petrol 2.887 bin tona ulaşmıştır. 1963 yılında bu miktar 3.635 bin tona çıkmıştır. 1964 yılı için yapılan tahmin 4.183 bin tondur.

İnşaat ve Konut

İnşaat sektörü, ekonomik faaliyetlerimizin genişlemesinde daima önemli bir rol oynamıştır. 1963 yılı programında toplam yatırımların % 62,9 unu inşaat sektörü yatırımları teşkil etmektedir. Bu itibarla, 1963 yılı yatırımlarının gerçekleşme oranı büyük ölçüde inşaat sektörü yatırımlarından alınan sonuçlara bağlı bulunmaktadır.

Yeni İnşaat

(Belediyelerce verilen ruhsatnamelere göre)

Cetvel : 11

	1962 (yıllık)		1962 (11 aylık)		1963 (11 aylık)	
	Kıymet (Milyon TL.)	Yüzölçümü (Bin m ²)	Kıymet (Milyon TL.)	Yüzölçümü (Bin m ²)	Kıymet (Milyon TL.)	Yüzölçümü (Bin m ²)
E v	552	2.925	522	2.786	549	2.800
Apartman	1.019	3.256	952	3.050	879	2.753
Ticarî yapılar	237	879	224	832	211	793
Sinaî yapılar	66	220	60	200	73	261
Kültürel, sıhhi ve sosyal	92	242	89	233	100	257
Diğer yapılar	56	326	52	309	67	344
TOPLAM	2.022	7.848	1.899	7.410	1.879	7.208
Tamir ve tadilat	91	—	87	—	81	—

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

Yukarıdaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı gibi 1963 yılı içinde, belediyelerce verilen inşaat ruhsatları rakamları arasında en önemli gelişme sinaî yapılarda kaydedilmiştir. Bu çeşit yapılar hem yüzölçümü hem değer olarak artış göstermiştir. 11 aylık devreler itibariyle 1962 yılına nazaran 1963 yılında sinaî yapılardaki artışlar yüzölçümü olarak % 30,5, değer olarak % 21,7 nisbetindedir. Buna karşılık aynı devre sarfında ticarî yapılar, yüzölçümü olarak % 4,7, değer olarak % 5,8 nisbetinde azalmıştır.

1963 yılı millî geliri için yapılan ön tahminler arasında inşaat sektörünün elde ettiği değer fazlası, 1961 fiyatlarıyla, 2.669 milyon lira olarak hesaplanmıştır. Bu tahmine göre inşaat sektöründeki reel gelir artışı % 7,4 tür. Bu nisbet inşaat sektörünün 1962 yılına nazaran yüksek bir gelişme kaydettiğini göstermektedir.

Bu genel gelişmeyi inşaatla ilgili temel malların 1963 yılı satışları da belirtmektedir. Gerçekten, geçen yıl içinde 11 aylık çimento satışları % 16,3, hadde mamulleri satışları % 4,9 artmıştır. Diğer inşaat malzemeleri piyasasında da satışların geçen yıldan daha hareketli geçtiği görülmektedir.

Ulaştırma

1963 yılı ön tahminlerine göre, ulaştırma sektöründen elde olunan gelir 3.232 milyon lira olup, gayri sâfi millî hasılanın % 5,8 ini teşkil etmektedir. 1962 yılına nazaran ulaştırma sektöründeki gelir artışı % 6,2 nisbetindedir.

Ulaştırma sektörünün temel meseleleri arasında gittikçe genişleyen ulaştırma ihtiyaçlarını karşılamak, mevcut kapasiteden tam olarak yararlanmak, hizmetlerin kalitesini yükseltmek ve diğer imkânları toplum yararına uygun gelecek şekilde kullanmak amaçları yer almaktadır.

Kat'edilen Mesafe (Aylık Ortalamalar)

Cetvel : 12

	Yolcu/milyon km.			Ton/milyon km.			Taşıt/milyon km.	
	1962	1962	1963	1962	1962	1963	1962	1963
Devlet Demiryolları	310	315 (a)	313 (a)	321	307 (a)	330 (a)	—	—
Denizcilik Bankası (e)	16	12 (b)	13 (b)	19	18 (b)	19 (b)	—	—
Türk Hava Yolları	12	13 (c)	14 (c)	1,2	1,2 (c)	1,4 (c)	—	—
Karayolları (d)	31,9	—	33,8	13,2	—	14,2	6,1	6,9

Not : (a) 9 aylık ortalama

(b) 6 aylık "

(c) 10 aylık "

(d) Karayolları Genel Müdürlüğünden alınan rakamlar - (Günlük ortalama).

(e) Milyon mil.

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

İlgili tablonun tetkikinden anlaşılacağı gibi 1963 yılında 1962 yılına nazaran, aylık ortalamalar itibarıyla, demiryolu yolcu taşıma faaliyetinde gerileme, deniz, hava ve karayolları taşıma faaliyetinde ise gelişme kaydedilmiştir.

Bu gelişme, bilhassa karayolları nakliyatında belirlidir. 1963 yılında 1962 yılına nazaran yolcuların katettikleri mesafenin aylık ortalaması 31,9 milyon kilometre iken 1963 yılında 33,8 milyon kilometreye yükselmiştir.

Yük taşıma faaliyetine gelince, her nev'i taşımada genişleme olduğu görülmektedir. Yük taşıma faaliyetinin aylık ortalaması demiryollarında 1962 yılı itibariyle 307 milyon ton/km. den 1963 yılında 330 milyon ton/km. ye yükselmiştir. Denizyollarında bu iki yıl itibariyle aylık ortalamalar sırasıyla 18 ve 19 milyon ton-mil dir. Karayollarında 1962 ve 1963 yılları aylık ortalamaları ise sırasıyla 13,2 milyon ve 14,2 milyon ton/km. dir.

1963 yılında kamyon ithalâtının yüksek seviyede devam edişi, kara nakliyatında esasen fazla olan kapasiteyi daha da genişletmiştir. Demiryollarında taşıma kapasitesi geçen yılın seviyesini muhafaza etmiştir. Deniz ve hava yollarının taşıma kapasitelerinde ise, bazı araçların hizmetten çıkarılması sebebiyle, daralma meydana gelmiştir. Buna rağmen, her iki yoldan yapılan yolcu ve eşya nakliyatının artmış olması, mevcut kapasitelerden önceki yıllara nazaran daha iyi şekilde yararlanıldığını belirtmektedir.

1963 yılı programında toplam kaynaklar (1961 fiyatlarıyla) 57.628 milyon lira olarak hesaplanmıştır. Bunun 9.630 milyon lirasını toplam yatırımlar teşkil etmektedir. Geriye kalan 47.998 milyon liranın 38.410 milyonu özel tüketim 9.588 milyon lirası ise kamu cari harcamalarıyla ilgilidir. C) Talep

1962 ve 1963 yılları programlarında belirtilen miktarlara göre son yılda özel tüketim harcamaları % 1,9, kamu cari harcamaları ise % 18,4 nisbetlerinde artış göstermektedir.

Başlıca tüketim mallarının iç satışlarında vaki gelişmeler aşağıdaki tabloda görülmektedir. Şeker satışları 1963 yılında geçen yıla nazaran 327,6 bin tondan 360,2 bin tona yükselmiştir. Resmî sektörün yünlü dokuma satışları geçen yılın 11 aylık devresinde 3.948,0 bin metreyi bulmuştur. Bir önceki yılın aynı devresine ait yünlü dokuma satışları rakamı 3.575,0 bin metredir. 11 aylık devreler itibariyle, geçen yıla nazaran resmî sektör pamuklu dokuma satışları, 152,4 milyon metreden, 1963 de 140,3 milyon metreye düşmüştür. Buna karşılık özel sektörde pamuklu dokuma satışları 1963 yılında geçen yıla nazaran gelişme göstermiştir. Tekel maddeleri içinde fiyatları yükselen maddelerin 1963 yılında satışları gerilemiş, diğerlerinde artış kaydedilmiştir.

1962 yılına nazaran 1963 yılında gayri sâfi millî hasılda % 7 artış sağlayabilmek için 1962 fiyatlarıyla (Cetvel No. 3) 9.820 milyon lira değerinde yatırım yapılması öngörülmüştü. Sermaye mallarına olan talebi bu rakam tayin etmektedir. Şüphesiz, fiilî talep durumu 1963 yılı yatırımlarının hangi ölçüde gerçekleşeceğine bağlıdır. Yatırımlarla ilgili bazı temel malların iç satışlarından alınan sonuçlar, fiilî talepte 1962 yılında başlamış olan gelişmenin 1963 yılında da devam ettiğini göstermektedir.

Çimento satışları 1962 de 11 aylık 2.164,8 bin ton iken 1963 yılının aynı devresinde 2.517,7 bin tona yükselmiştir. Hadde mamûlleri satışları, 11 aylık devreler itibariyle, 1962 de 241,2 bin ton olduğu halde, 1963 de 252,9 bin tona çıkmıştır. Ayrıca, 1962 yılında 226,4 bin ton olan demir - çelik ithalâtı, 1963 yılında 371,9 bin tonu bulmuştur. Yine 11 aylık devreler itibariyle taşkömürü iç satışları 1962 de 3.470,9 ton iken, 1963 de 3.700,6 tona yükselmiştir. 1962 yılının 11 aylık devresinde linyit satışlarının 1.521,7 bin ton oluşuna karşılık 1963 yılının 11 aylık devresinde 1.761,3 tona erişmiştir. Petrol ürünlerinin 11 aylık satışları da 1962 ye nazaran 1963 yılında artış kaydetmiştir.

İç Satışlar

Cetvel : 13

(Bin Ton)

M a d d e l e r	1962	1962 11 aylık	1963 11 aylık
Şeker	362	328	360
Çimento	2.319	2.165	2.518
Hadde mamûlleri	258	241	253
Taş kömürü (satılabilir)	3.633	3.471	3.701
Linyit (satılabilir) (1)	1.733	1.522	1.761
Kahve (ton)	1.501	1.386	699
Çay (")	9.062	8.176	9.035
Sigara (")	29.546	27.021	26.915
Tütün (")	4.110	3.769	3.968
Bira (bin litre)	30.967	29.305	23.057
Rakı (" ")	12.725	12.451	11.135
Şarap (" ")	4.422	3.865	5.088
Diğer içkiler (bin litre)	2.446	2.175	1.887
Alkol (bin litre)	18.432	17.100	17.747
Tuz	371	349	362
Gaz	405	325 (2)	358 (2)
Benzin	507	422 (2)	432 (2)
Motorin	727	595 (2)	710 (2)
Pamuklu dokuma (bin metre) (1)	164.735	152.389	140.254
Yünlü dokuma (bin metre) (1)	2.981	3.575	3.948
Kâğıt ve karton	78	71	80
İthal gazete kâğıdı	9	8	14

Not : (1) İktisadî Devlet Teşekküllerinin satışları.

(2) 10 aylık.

Kaynak : Aylık Ekonomik Göstergeler - Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadî İşbirliği Teşkilâtı.

Kamu cari harcamaları 1963 yılı programındaki değer in üstünde olmuştur. 1963 yılında memur maaşlarına yapılan zamlar; gelişme harcamalarına yapılan ilâveler ve iç borçlar için yapılan ödemeler bunda âmil olmuştur.

Bu durum, tüketim harcamalarına tesir ederek, tüketim malları satışında, beklenenin üstünde bir artış sağlamıştır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından tesbit olunan rakamlara göre, tarım D) İstihdam dışında büyük işyerlerinde aylık ortalama itibariyle çalışan işçi sayısı 1962 yılında 569.695, 1963 yılında ise 606.211 dir. Bu ortalamalar istihdam seviyesinin 1963 yılında yükseldiğini göstermektedir.

İş ve İşçi Hareketleri (Aylık Ortalamalar)

Catvel : 14

Maddeler	1 9 6 2	1 9 6 3
İşçi sayısı (1)	569.695	606.211
İş isteyenler	46.699	45.429
İş verenlerin işçi istekleri	35.549	33.858
İşe yerleştirilenler	33.303	31.257
İşsiz devri	17.846	21.460
Münhal devri (2)	8.259	7.682

(1) 11 aylık.

(2) İş ve İşçi Bulma Kurumu Gen. Müd. nden alınan rakamlar.

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni - Devlet İstatistik Enstitüsü.

1962 yılı sonunda dış memleketlerde çalıştırılmak üzere İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile Batı Almanya'ya gönderilenlerin sayısı 12.501 iken, 1963 yılı sonunda bu miktar 35.938 e yükselmiştir. Ayrıca, 1963 yılında Belçika'ya 5.605, Avusturya'ya 937, Holanda'ya 249, Fransa'ya 63 ve İsviçre'ye 36 işçi yollanmıştır. Son iki yılda görülen bu gelişme, gidenlerin hem teknik yönden öğillerini artırmalarına hem de maddî yönden kazançlarını çoğaltmalarına imkân verecektir.

Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksi (1953 = 100) 1962 yılı ortalaması E) Fiyatlar 260 iken 1963 yılı ortalaması 271 e yükselmiştir. 1963 yılında fiyat genel endeksindeki yükselme 1962 ye nazaran daha mutedil olmuştur. Gerçekten 1961 yılında genel fiyat seviyesi % 5,7 oranında yükseldiği halde 1963 yılında % 4,2 nisbetinde artmıştır. Bu hal, 1963 yılında daha iyi bir mahsul elde edilmesinden ve dış yardımlarla ithalâta kaydedilen artıştan ileri gelmiştir. Gıda maddeleri üretiminde tahminlerin üstünde kaydedilen artış, toptancı muamelelerinde spekülâtif davranışları büyük ölçüde önlemiştir. 1963 yılında hububat ve bakliyat ürünlerinin bir önceki yıla nazaran daha da bol olduğunun anlaşılması üzerine ilk dağıtım kademelerinin piyasalara mal arzı fazlalaşmıştır. Bu sebepten yılın son aylarında görülen fiyat yükselişleri 1962 ye nazaran 1963 yılında genel olarak daha düşük oranda kalmıştır.

Fiyat Endeksleri

Cetve: : 15

(1953=100)

Aylar	Toptan Eşya Fiyatları						Geçinme endeksi (Ankara)	
	Genel endeks		Gıda maddeleri ve yemler		Sanayi ham mad. ve yarı mamülleri		1962	1963
	1962	1963	1962	1963	1962	1963		
Ocak	260	277	261	281	258	267	241	253
Şubat	265	280	268	285	259	269	241	260
Mart	271	276	276	279	261	270	245	262
Nisan	272	278	275	280	264	274	249	261
Mayıs	264	277	267	280	258	271	249	261
Haziran	254	275	252	278	259	267	244	261
Temmuz	255	267	252	264	262	274	244	258
Ağustos	250	263	246	258	258	271	245	256
Eylül	250	261	246	257	260	269	244	256
Ekim	254	259	251	256	261	267	244	265
Kasım	261	266	260	263	262	274	245	264
Aralık	264	269	264	266	264	275	249	266
Yıllık Ortalama	260	271	260	271	261	271	245	260
Artış Yüzdeleri	5,7	4,2	8,8	4,2	—	3,8	3,8	6,1

Kaynak : Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü.

1963 yılında fiyat ortalaması, en ziyade gıda maddeleri ve yem fiyatları endeksinin etkisi altında kalmıştır. Bu alt grup endeksinin yıllık ortalaması 1962 de 260 iken 1963 de 271 olmuştur. Böylece, gıda maddeleri ve yem fiyatlarındaki artış % 4,2 nisbetini geçmemiştir.

Toptan eşya fiyatları genel endeksinin diğer alt grubunu teşkil eden sanayi ham maddeleri ve yarı mamülleri endeksi 1963 yılında on puanlık artışla 271 e yükselmiştir. 1962 yılında bu endeks bir önceki yıl seviyesini muhafaza etmiş iken, 1963 yılında % 3,8 oranında artış kaydetmiştir. Bu artışa, önem sırasına göre, mensucat maddeleri ile yakacaklar, sınaî ve madenî yağlar, yapı malzemesi, kimyevî ve tıbbî maddelerin fiyatlarındaki yükselişler tesir etmiştir.

Ankara geçinme endeksi, Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksine nazaran daha belirli bir gelişme göstermiştir. 1962 yılında bu endeks % 3,8 artışla 245 e çıkmıştır. 1963 yılında ise % 6,1 ile daha büyük bir artış göstererek 260 a yükselmiştir. Et fiyatları ile gıda maddeleri, kuru sebze ve yemişlerin, giyim maddelerinin fiyatlarındaki artışlar, Ankara geçinme endeksindeki yükselişte rol oynayan başlıca fiyat hareketleridir. Ancak, bu yükselişin tamamı, serbest piyasa muamelelerinden ileri gelmiş değildir. Et fiyatlarına konan yeni

narhlar, Ekim 1963 ten beri konut alt grubunun genel endekse dahil edilmeyişi gibi tedbirler, sonuç üzerinde etkili olmuştur.

Istikrar kararlarının yürürlüğe konduğu tarihten sonra Cumhuriyet ve Reşat altınlarının fiyatlarında görülen düşme, geçen yıl da devam etmiştir. Reşat altının yıllık ortalama fiyatı 1962 de 136,84 liradan 1963 de 135,66 liraya inmiştir. Aynı yıllarda Cumhuriyet altınının fiyatı 99,67 liradan 93,97 liraya düşmüştür. Külçe altın fiyatlarının yıllık ortalaması ise 1962 yılında 14,85 lira iken, 1963 yılında 14,16 liraya inmiştir.

Yukarıdaki izahat Türk Lirasının değerinde nispi istikrarın muhafaza edildiğini göstermektedir. 1963 yılında paramızın dış değerinde de yükselme olduğu görülmektedir.

Özel kaynaklardan elde olunan bilgiye göre, serbest piyasalarda ortalama olarak doların kuru 1961 yılında 13,96 lira, 1962 yılında 13,07 lira ve 1963 yılında 12,43 liradır. Bu suretle dolar için tesbit olunan resmî kur ile serbest piyasalarda kote edilen kur arasındaki fark, biraz daha azalmış olmaktadır.

3 — DIŞ ÖDEME DENGESİ VE DIŞ TİCARET

a — İthalât Rejimi :

A) Dış Ticaret ve
Kambiyo Rejim-
leri

Çeşitli kararname ve yönetmeliklerle Bankamıza verilmiş bulunan dış ticaret rejimi tatbikatı vazifelerine 1963 de de devam edilmiştir. 1963 yılı zarfında cari tatbikata devam olunarak, altışar aylık iki ithal rejimi ilân edilmiştir.

4 Ocak 1963 ve 4 Temmuz 1963 tarihlerinde ilân olunan Dış Ticaret Rejimi Karar ve İthal Yönetmelikleri esas itibariyle bundan evvel ilân edilenlere müşabih olup, Bankamız muamelâtını ilgilendiren belli başlı değişiklik ve yenilikleri şöylece özetlenebilir :

4 Ocak 1963 tarihinde ihracat veya ithalâta her ne şekil ve ad altında olursa olsun, hususî takas veya bağlı muamele yapılamıyacağı şeklindeki umumî kaide yanında bu defa, takas ve bağlı muamele mahiyetinde olmamak kaydıyla, kendi menbalarımızdan serbest döviz tediyesini icabettirmeyen ve milletlerarası ticarî teamüllere uygun bulunan transit muamelelerinin icrasına Ticaret Bakanlığınca izin verilebileceği hükmü konulmuştur.

Birinci altı aylık devre için liberasyon listesinden aşırı talepte bulunulmasını önlemek üzere bu listeden yapılacak ithalâta teminat nisbeti, ithalâtçılar için % 10 dan % 20 ye çıkarılmış, ayrıca sanayicilerden de % 10 nisbetinde teminat alınması kararlaştırılmıştır. Her iki tip teminat, ikinci altı aylık devre için, sırasıyla, % 30 ve % 20 ye çıkarılmıştır. Yine ikinci devre için liberasyon

ve tahsisli ithal malları listelerinden yapılacak vesaik veya mal mukabili ithalâtta, ithal müsaadesi alınmadan önce, mal bedelinin Türk lirası karşılığının % 50 sini yatırma mecburiyeti konulmuştur. 4 Temmuz 1963 tarihinde tahsisli ithal malları listesine yapılan müracaatlarda, ithalâtçıların yatırıma mecbur olduğu teminat nisbeti % 20 ye çıkarılmış ve ayrıca sanayicilerin sanayici kotalarından yapacakları ithalâtta % 10 nisbetinde teminat yatırmaları usulü konmuştur. Yetkili bankalar tarafından nakden alınan teminatın, Bankamızda, ilgili banka adına açılacak bir hesaba, her hafta sonunda global olarak devredilmesi mecburiyeti de vazedilmiştir. Teminat, Devlet tahvili olarak tesis edildiği takdirde, tahviller ilgili bankada muhafaza edilecek, fakat müfredatı Bankamıza bildirilecektir. İkinci altı aylık devre için Devlet tahvili şeklindeki teminat usulü kaldırılmıştır.

Tahsisli ithal malları listesinde kayıtlı kotalara müracaatların aşırı miktarları bulmasını önlemek ve mümkün mertebe normal bir ticarî partiye teka-bül edecek miktarda tahsis yapılmasını temin etmek gayesiyle, bundan önceki devrede ihdas edilmiş ve bir mal için ayrılmış bulunan kotanın 5 mislini geçen müracaatlara ait teminatın % 40 a kadar yükseltilmesi usulü muhafaza edilmiş, ancak bundan evvelki devrede kotanın 5 mislini aşan müracaatlarla ilgili teminatların Kararnamede yazılı nisbetlere iblağı mecburî olduğu halde, bu husus yeni Kararnamede Ticaret Bakanlığının takdirine bırakılmıştır. % 40 nisbetindeki teminat, ikinci altı aylık devre için % 50 ye çıkarılmıştır.

AID ithalâtının tahakkuk ettirilmesini ve yardımın tamamen kullanılmasını temin gayesiyle Ticaret, Maliye ve Sanayi Bakanlıkları ile Bankamız mümessillerinden müteşekkil bir komite kurulmuş ve bu komitenin AID ithalâtının özelliklerini gözönünde tutarak gerekli tedbir ve kararları alması uygun görülmüştür.

4 Ocak 1963 ve 4 Temmuz 1963 tarihlerinde ilân olunan ithal listeleri, 1963 yılı liberasyon listesi, 1963 yılı bir ve ikinci altı aylık tahsisli ithal malları listesi ve anlaşmalı memleketler kontenjan listelerinden müteşekkildir.

Liberasyon listesi bu devrede yıllık olarak ilân edilmiştir. Bu listede daha evvelkine nazaran yapılan en mühim değişiklik kamyon, iç ve dış lâstik ve mamûl petrol ithalâtının liberasyondan çıkarılmasıdır. İkinci altı aylık devre için bu listede bazı değişiklikler ve düzeltmeler yapılmıştır. 1963 yılı ilk altı aylık devresi zarfında Bankamızca bu listeden 121,8 milyon dolarlık, ikinci devrede 131,4 milyon dolarlık ithal müsaadesi verilmiştir.

1963 yılı birinci ve ikinci altı aylık tahsisli ithal malları listeleri, bundan öncekilerde olduğu gibi, Avrupa Para Anlaşmasına dahil memleketlerden ve serbest döviz sahasından ithal olunacak malları ihtiva etmektedir. Buğday ve diğer surplus maddeleri mübayaasına ait 60 milyon dolarlık kotalar hariç olmak üzere, birinci altı aylık liste yekûnu 76,8 milyon dolar olup, bunun 27,5 milyon dolarını ithalâtçı kotaları, 49,3 milyon dolarını da sanayici kotaları

teşkil etmektedir. İkinci altı aylık devre için liste yekûnu 77,5 milyon dolar olup, bunun 28,9 milyon doları ithalâtçı kotalarına, 48,6 milyon doları sanayici kotalarına aittir.

Anlaşmalı memleketler kontenjan listeleri, iki taraflı ticaret ve ödeme anlaşmaları hükümleri dahilinde, ilgili memlekette yapılacak ithalâtı ihtiva etmektedir. Bu memleketlerden, 1963 yılında muteber olmak üzere, yeni kontenjan listeleri tesbit ve ilân edilmiş olanlar şunlardır: Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, İsrail, Macaristan, Polonya, Romanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Yugoslavya. Bu grupla ilgili döviz tahsis ve transferlerine devam olunmaktadır.

b — İhracat Rejimi :

4 Ocak 1963 tarihinde neşredilen "Dış Ticaret Rejimi Hakkındaki Karar" ile 4 Ocak 1963 ve 4 Temmuz 1963 tarihlerinde altışar aylık devreler itibarıyla yayınlanan "Dış Ticaret Rejimine Dair İhracat Yönetmelikleri" hükümlerine göre ihracat rejimimizin esasları şunlardır:

Kanun ve Kararnamelerle yasaklanmış olanların dışında bütün malların ihracatı serbesttir. Ancak, bazı malların ihracı tescil beyannamesine, bazıları ise lisansa bağlanmıştır.

İhracı tescil beyannamesine bağlanmış olan malların listesi, ihracat yönetmeliklerine ekli olarak neşredilmektedir. 4 Ocak 1963 tarihli listede, 14 malın ihracı tescil beyannamesine bağlanmış iken, 4 Temmuz 1963 de bunlardan 6 tanesi serbest bırakılmış, bu suretle bu listede antep fıstığı, çekirdeksiz kuru üzüm, fındık, incir ve ezmesi, nebatî yağlar, pamuk, tütün ve tiftik kalmıştır.

Tescille güdülen gaye, Ticaret Bakanlığının ihracatın durumu hakkında malûmat edinmesini sağlamak, sun'î fiyat dalgalanmalarını önlemek hususunda tedbirler alınmasını mümkün kılmak ve icabında ihracatçıları ikaz edebilmesini temin etmektir.

Dış Ticaret Rejimi hakkında Karara ekli "ihracatı lisansa bağlı mallar listesi"ndeki mallar ile anlaşmalı memleketlere ihraç edilecek mallar ve dolar veya konvertibl APA dövizleri mukabilinde ihraç edilmeyen malların ihracı lisansa bağlanmıştır. İhracı lisansa bağlı malların da tescilinin yapılması mecburiyeti vardır.

İhracı lisansa tabi mallardan bazılarının (hububat) ihracatı veya ihrac maksadıyla satışlarının Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğüne yapılması şarttır. Bu listedeki diğer bazı malların ihracı ise Tarım Bakanlığının, Sanayi Bakanlığının veya Maliye Bakanlığının iznine bağlanmıştır.

Konsinyasyon veya müşterek hesap suretiyle ihracat, ancak dolar, konvertibl paralar ve APA dövizleri karşılığında, bu bölgelere yapılabilir.

Bedelsiz ihracat ve ticarî olmayan geçici ihracata Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatı hükümleri uygulanır.

c — Kambiyo Rejimi :

11.8.1962 tarihinde yayınlanarak, 14 sayılı Karar ve tadillerini yürürlükten kaldıran Türk Parasını Koruma hakkındaki 17 sayılı Karar, Kambiyo Rejimimize birçok yenilikler getirmişti. Bu değişiklikler 1962 yılı Raporumuzda etraflıca belirtilmiştir.

1963 yılı içinde kambiyo rejimimizde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Merkez Bankasınca alınıp satılmakta olan dövizlerin kıymetinde ve altın fiyatlarında da herhangi bir değişiklik yoktur.

B) Dış Ticaret Hareketleri

1963 yılında, dış ticaret seyrinin ilk tahminleri aşacağı Mayıs ayı sonunda belli olmuş ve 1963 Yıllık Programı tahminlerinin revize edilmesi gerekmiştir. Programda ihracat 348 milyon dolar, ithalât 567 milyon dolar olarak tahmin edilmiş idi. Revizyondan sonra bu rakamlar, sırasıyla, 363 milyon dolar ve 632 milyon dolara yükselmiş bulunmaktadır.

Dış Ticaret Hacmi

Catval : 16

Yıllar	Değer - (Milyar TL.)			Değer — (Milyon \$)				Miktar — (Milyon Ton)		
	İthalât	İhracat	Hacim	İthalât	İhracat	Değişiklik	Hacim	İthalât	İhracat	Hacim
1961	4,6	3,1	7,7	509	347	— 162	856	3,1	2,1	5,2
1962	5,6	3,4	9,0	622	381	— 241	1003	4,8	2,3	7,1
1963 (*)	6,2	3,3	9,5	691	368	— 323	1059	5,4	2,1	7,5

(*) Muvakkattir

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni — Devlet İstatistik Enstitüsü

Tablodan da görüldüğü gibi, fiilî dış ticaret hacmi bu revize edilmiş tahminleri de aşmıştır. 1962 yılına nazaran değer itibariyle dış ticaret hacmindeki artış % 5,6 dır. Dış ticaret hacminin artışında daha çok ithalâtteki artış âmil olmuştur. Nitekim ithalât geçen yıla nazaran % 11,1 nisbetinde artmış, ihracat ise % 3,4 nisbetinde azalmıştır. 1962 yılında 622 milyon dolar, 1963 yılında ise 691 milyon dolar ithalât ve aynı yıllarda, sırasıyla, 381 milyon dolar ve 368 milyon dolar ihracat yapılmıştır.

Dış Ticaretin Maddeler İtibariyle Dağılışı

Cetvel : 17

(Milyon \$)

İhracat			İthalat		
Maddeler	1962	1963 (*)	Maddeler	1962	1963 (*)
Tütün	96	67	Makineler	139	190
Meyveler	90	86	Nakil vasıtaları	96	77
Pamuk	65	81	Akaryakıtlar	77	67
Madenler	21	12	Demir - Çelik	48	65
Canlı hayvanlar	19	17	İlaç - Boyalar	33	38
Hububat	1	5	Dokuma - İplik	36	43
Tohumlar	4	3	Buğday	51	58
Diğer maddeler	85	97	Diğer maddeler	142	153
TOPLAM	381	368	TOPLAM	622	691

(*) Muvakkattır

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni — Devlet İstatistik Enstitüsü

İthalâtımızdaki artış başlıca yatırım maddeleri ithalindeki fazlalıktan ileri gelmiştir. 1963 yılında 1962 yılına nazaran makineler 51 milyon dolar, demir çelik 17 milyon dolar, ilaç ve boyalar 5 milyon dolar, dokuma ve iplikler 7 milyon dolar ve diğer maddeler 18 milyon dolar fazla ithal edilmiştir. Buna mukabil nakil vasıtaları ithalinde 19, akaryakıt ithalinde 10 milyon dolar azalma meydana gelmiştir.

İthalâtındaki artışın bir kısmı Ereğli Demir - Çelik Fabrikasının makine ve teçhizat ithalâtı ile ilgilidir. Petrol rafinerilerinin faaliyeti ile ilgili olarak, ham petrol ithali artmış ise de, petrol mamûlleri ithalâtı büyük ölçüde azalmıştır. Kamyon ve lâtistik ithalâtındaki artış, 1962 yılının son aylarında liberasyon listesinden yapılan yüksek tahsislerden ileri gelmiştir. Merinos, saç ve kompoze gübre ithalâtındaki artışlar da geçen yıl sonunda liberasyon listesinden yapılan yüksek tahsislerle ilgilidir.

İthalâtımızın madde grupları itibariyle dağılışındaki gelişmeler şöyledir : Yatırım maddelerinin ithalât hacmindeki hissesi 1962 yılında % 45,0, 1963 yılında % 45,8 dir; istihlâk maddelerinin hissesi, sırasıyla % 7,2 ve % 5,3; ham maddelerin hissesi ise % 47,8 ve % 48,9 dur. 1962 yılında 280 milyon dolar olan yatırım maddeleri ithalâtı 1963 yılında 36 milyon dolar artarak 316 milyon dolara, ham madde ithalâtı ise 41 milyon dolar artarak 297 milyon dolardan 338 milyon dolara yükselmiştir. İstihlâk maddeleri ithalâtında ise 1963 yılında bir azalma mevcuttur. Nitekim, 1962 yılında 45 milyon dolar olan istihlâk maddeleri ithalâtı, 1963 yılında 37 milyon dolara düşmüştür.

Yatırım, İstihlak ve Ham Madde İthalatı

Cetvel : 18

(Milyon \$)

Değerler			Genel İthalata nispetleri		
Gruplar	1962	1963 (*)	Gruplar	1962	1963 (*)
YATIRIM MADDELERİ	280	316	YATIRIM MADDELERİ	45,0	45,8
İnşaat malzemesi	30	42	İnşaat malzemesi	4,8	6,1
Makine ve teçhizat	250	274	Makine ve teçhizat	40,2	39,7
İSTİHLAK MADDELERİ	45	37	İSTİHLAK MADDELERİ	7,2	5,3
HAM MADDELER	297	338	HAM MADDELER	47,8	48,9
TOPLAM	622	691	TOPLAM	100,0	100,0

(*) Muvakkattir

Kaynak : Aylık İstatistik Bülteni — Devlet İstatistik Enstitüsü

1963 yılında geçen yıla nazaran, pamuk hariç, başlıca ihrac maddelerimizde cem'an 45 milyon dolar azalma olmuştur. Ancak pamuk ve çeşitli ihrac maddelerinde 32 milyon dolar artış kaydedildiği için, bu azalış kısmen telâfi edilmiş ihracatta geçen yıla nazaran yalnız 13 milyon dolarlık bir azalma olmuştur. Azalış, tütünde 29 milyon dolar, madenlerde 9 milyon dolar, meyvelerde 4 milyon dolar ve tohumlarda bir milyon dolardır. Pamuk ihracatı 16 milyon dolar, muhtelif ihrac maddeleri ise 16 milyon dolar artış kaydetmiştir. Diğer maddeler arasında, ihracatında fazlalık olan belli başlı maddeler zeytinyağı ve petrol ürünleridir. Zeytinyağı ihracatındaki olağanüstü gelişme, başlıca müstahsil ve ihracatçı memleketlerde mahsulün düşük olmasından ileri gelmiştir. Bu suretle ihracat miktarı arttığı gibi, ihracat fiyatlarında da gelişmeler olmuştur. Petrol ürünlerindeki artış, İzmit ve Mersin rafinerilerinin istih-sallerinin artması ile ilgilidir.

1963 yılında krom ihracatında önemli gerilemeler olmuştur. Bunun sebebi, milletlerarası piyasalarda hüküm süren elverişsiz şartlar, özellikle Rusya'nın düşük fiyatlarla satış yapmasıdır.

Dış ticaretimizin memleket grupları itibariyle dağılışındaki gelişmeler ise şöyledir: Dolar sahasına vaki ihracatta azalma, anlaşmalı memleketlere vaki ihracatta artış kaydedilmiştir. APA memleketleri ve anlaşmalı memleketlere olan ihracatımız 1963 yılında fazla bir artış kaydetmemiştir. Fakat, ihracat toplamındaki düşüş sebebiyle bu memleketlerin hisseleri biraz artmıştır. 1962 yılında APA memleketlerine 239 milyon dolarlık (% 62,7) 1963 yılında ise 241 milyon dolarlık (% 65,5) ihracat yapılmıştır. Dolar sahasına vaki ihracatımız 1963 yılında 76 milyondan (% 19,9) 51 milyona (% 13,9) inmiş,

İhracat ve İthalâtın Memleket Grupları İtibariyle Dağılışı

Cetvel : 19.

(Milyon \$)

Memleket Grupları	İhracat		İthalât	
	1962	1963 (*)	1962	1963 (*)
A.P.A. MEMLEKETLERİ	239	241	298	315
Avrupa İktisadî İşbirliği	154	140	188	197
Avrupa Serbest Mübadele Birliği	73	90	102	112
Diğer A.P.A. Memleketleri	12	11	8	6
DOLAR SAHASI	76	51	182	213
STERLİN SAHASI	4	3	25	22
ANLAŞMALI MEMLEKETLER	37	48	73	84
Doğu Avrupa Memleketleri	27	36	38	50
Diğer Anlaşmalı Memleketler	10	12	35	34
DİĞER MEMLEKETLER	25	25	44	57
TOPLAM	381	368	622	691

(*) Muvakkattır

Kaynak : Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü

anlaşmalı memleketlere yaptığımız ihracat ise 37 milyon dolardan (% 9,7) 48 milyon dolara (% 13,0) çıkmıştır.

Bütün memleket gruplarından yapılan ithalâta muayyen nisbetlerde artış kaydedilmiştir. APA memleketlerinden yaptığımız ithalât 298 milyon dolardan 315 milyon dolara çıkmıştır, fakat hisseleri % 47,9 dan % 45,6 ya inmiştir. Dolar sahası memleketleri ile olan ithalât artmış olmakla beraber, müna-sebetlerimizde ithalât hacmine kıyasla nispi bir gerileme mevcuttur. Anlaşmalı memleketlerden yaptığımız ithalâta ise, ihracatta olduğu gibi, hem miktar bakımından hem de nispi bakımdan artış olmuştur.

İhraç mallarımızın fiyatlarındaki gelişmeler mütecanis olmamıştır. Belli başlı ihraç mallarımızdan tütün fiyatı 11,97 TL. ndan 16,70 TL. na, pamuk fiyatı 5,17 TL. ndan 5,24 TL. na, kuru üzüm 1,99 TL. ndan 2,75 TL. na çıkmış, krom 0,18 TL. ndan 0,17 TL. na, kuru incir 1,82 TL. ndan 1,63 TL. na, fındık 12,61 TL. ndan 10,72 TL. na, inmiştir. Ayrıca tiftik, koyun ve yumurta fiyatları bir miktar artmış, barsak ve yün fiyatları gerilemiştir.

1 Temmuz 1962 - 30 Haziran 1963 devresi itibariyle tanzim edilen dış

C) Dış Ödemeler
Dengesi

ödemeler dengesinin gelir ve gider toplamları 907 milyon dolardır. 907 milyon dolarlık gelirlerin 494 milyon doları cari işlemlere, 413 milyon doları sermaye hareketlerine aittir. Gider muamelelerinin ise 744 milyon doları cari işlemlerle, 163 milyon doları sermaye hareketleriyle ilgilidir.

Dış Odeme Dengesi

Cetvel : 20

(Milyon \$)

M u a m e l e l e r	1 Temmuz 1961 - 30 Haziran 1962			1 Temmuz 1962 - 30 Haziran 1963			Dönemler arası fark	
	Gelir	Gider	Fark	Gelir	Gider	Fark	Gelir	Gider
I. DIŞ TİCARET	372	570	-198	390	644	-254	18	74
İhracat (Fob)	372	—	372	390	—	390	18	—
İthalât (Cif)	—	581	-581	—	651	-651	—	70
Türk Armatör ve Sigorta Şirketleri tarafın- dan yapılan nakliyat ve sigorta muameleleri	—	-11	11	—	7	7	—	4
İthalât (Türlere ödenen navlun ve sigor- ta harıç)	—	570	—	—	644	—	—	74
II. GÖRÜNMEYEN KALEMLER	56	60	-4	68	79	-11	12	19
Dış seyahatler	8	18	-10	7	19	-12	-1	1
Navlun ve sigorta	9	7	2	21	16	5	12	9
Diğer sigortalar	2	4	-2	2	4	-2	—	—
Yatırım gelirleri	0	4	-4	1	2	-1	1	-2
Devlet muameleleri	9	15	-6	10	13	-3	1	-2
Hizmet ve komisyon	14	2	12	15	10	5	1	8
Muhtelif muameleler	14	10	4	12	15	-3	-2	5
III. ENFRASTÜRÜKTÜR ve OFF - SHORE	33	17	16	36	21	15	3	4
IV. DEVLET BORÇLARI	—	43	-43	—	95	-95	—	52
Resümal	—	28	-28	—	78	-78	—	50
Faiz	—	15	-15	—	17	-17	—	2
V. DİĞER ÖDEMELER	—	54	-54	—	55	-55	—	1
Konsolidasyona tabi borçların taksit ve faizleri	—	31	-31	—	36	-36	—	5
Kredili ithalât taksitleri	—	14	-14	—	16	-16	—	2
Diğer borçlar	—	9	-9	—	3	-3	—	-6
VI. SERMAYE HAREKETLERİ	277	—	277	413	10	403	136	10
Özel sermaye hareketleri	48	—	48	58	—	58	10	—
Kredili fiilî ithalât	10	—	10	29	—	29	19	—
Çeşitli özel sermaye hareketleri	38	—	38	29	—	29	-9	—
Hibe, yardım ve uzun vâdeli krediler	214	—	214	324	—	324	110	—
Dünya Bankası (IBRD)	0	—	—	0	—	—	—	—
ICA (AID) ve Ziraat Faz. Yar.	182	—	182	124	—	124	-58	—
DLF kredileri	3	—	3	53	—	53	50	—
Eximbank kredileri	5	—	5	2	—	2	-3	—
Milletlerarası Para Fonu (IMF)	—	—	—	27	—	27	27	—
Alman kredisi	—	—	—	25	—	25	25	—
EMA kredisi	24	—	24	93	—	93	69	—
Kısa vâdeli sermaye hareketleri	15	—	15	31	10	21	16	10
Banker krediler	6	—	6	24	—	24	18	—
İki taraflı anlaşmaların kullanılan kredi marjı	6	—	6	7	—	7	1	—
Akreditifler	3	—	3	—	10	-10	-3	10
NET HATA VE NOKSAN	6	—	6	—	3	-3	-6	3
GENEL TOPLAM	744	744	—	907	907	—	163	163

Kaynak : 1964 Bütçe Tasarısı Gerekçesi.

Hesap devresinde ihracatımız 390 milyon dolara, ithalâtımız 651 milyon dolara çıkmıştır. Bu sebeple, geçen yılın 198 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 56 milyon dolar artarak 254 milyon dolara yükselmiştir. Görünmeyen işlemler gelirleri 68 milyon dolar, giderleri ise 79 milyon dolardır. Enfrastrüktür ve off - shore net gelirleri, geçen yıla nazaran 1 milyon dolar eksiği ile 15 milyon dolardır. Bu suretle geçen yıl 186 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 1962 - 1963 devresinde 250 milyon dolara yükselmiştir.

Dış borçlar ve faizleri için 150 milyon dolarlık ödeme yapılmıştır. 1961 - 1962 devresinde dış borç ödemeleri giderleri 97 milyon dolar idi. Bu giderlerden Devlet borç ve faizlerine geçen devrede 43 milyon dolar, bu devrede 95 milyon dolar isabet etmektedir. Geri kalan 55 milyon dolar tutarındaki ödemeler, konsolidasyona tabi borçların taksit ve faizleri ile, kredili ithalât tak-sitleri ve diğer borçlara aittir.

Diğer sermaye hareketleri gelirleri toplamı 413 milyon dolar, giderleri 10 milyon dolar olup, bakiyesi 403 milyon dolardır. Bir evvelki devrede bu bakiye 277 milyon dolar idi. 136 milyon dolar tutarındaki sermaye girişleri artışının en büyük kısmı hibe, yardım ve uzun vâdeli kredilerden ileri gelmektedir. Zira, 1961 - 1962 devresinde 214 milyon dolar olan bu sermaye girişleri bu devrede 110 milyon dolar artarak 324 milyon dolara yükselmiştir. Ziraat fazlası yardımlarının 58 milyon dolar azalmasına mukabil, DLF kredileri 50 milyon dolar, IMF kredileri 27 milyon dolar, Alman kredisi 25 milyon dolar, EMA kredisi ise 69 milyon dolar artış kaydetmiştir. Kısa vâdeli sermaye hareketleri bakiyesi, bir evvelki devreye nazaran, 6 milyon dolar fazlası ile 21 milyon dolar olup, artış, banker kredilerinde 18 milyon dolar, iki taraflı anlaşmaların kullanılan kredi marjı 1 milyon dolar ile, akreditiflerdeki 13 milyon dolarlık eksiliştten ileri gelmektedir.

Dış ödemeler dengesi yıl sonu rakamları, raporun hazırlanması sırasında mevcut olmadığı için, 1964 Kalkınma Programında öngörülen dengenin ne dereceye kadar tahakkuk edeceği bilinmemektedir. Ancak, dış ticaret açığının program tahminlerine nazaran 54 milyon dolar daha fazla olduğu tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

1962 yılı sonunda 124,3 sâfi ton olan altın mevcudu 1963 yılı sonunda 120,0 sâfi tona inmiştir. Bu iki tarih arasındaki fark 4,3 sâfi tondur.

D) Altın ve Döviz Durumu

Bu azalışın, 2,0 sâfi tonu Bankamız malı altın mevcudunda, 1,3 sâfi tonu Hazinece mevdu altınlarda, 1 sâfi tonu Amortisman ve Kredi Sandığı altın tevdiatında meydana gelmiştir. Azalışlar, Milletlerarası Para Fonuna ve diğer kurumlara altınla ödenmesi gereken çeşitli muamelelerle ilgilidir.

Döviz gelirleri ile giderleri arasında yıl zarfında meydana gelen farkların ayarlanması maksadiyle yapılan altın rehni ve röporları muameleleri sonucunda serbest altın mevcudu 59,1 sâfi tondan 30,4 sâfi tona inmiş, merhun altın

Altın Mevcudu

Cetvel : 21

(Ton)

	1961	1962	1963	Değişiklik	
				1962	1963
Serbest altınlar	41,2	59,1	30,4	+ 17,9	- 28,7
Merhun altınlar	76,5	65,2	71,8	- 11,3	+ 6,6
Vâdeli altın satışları	6,2	—	17,8	- 6,2	+ 17,8
TOPLAM	<u>123,9</u>	<u>124,3</u>	<u>120,0</u>	+ 0,4	- 4,3
Banka malı	110,4	111,7	109,7	+ 1,3	- 2,0
Hazine tevdiatı	11,6	11,6	10,3	—	- 1,3
Amortisman ve Kredi San. tevdiatı	1,9	1,0	—	- 0,9	- 1,0

mevcudu 65,2 sâfi tondan 71,8 sâfi sona, vâdeli altın satışları ise 17,8 sâfi tona yükselmiştir.

Serbest altın mevcudundaki 28,7 sâfi tonluk azalışın 6,6 sâfi tonu merhun altın hesabına 17,8 sâfi tonu vâdeli altın satışları hesabına vaki nakillere, 4,3 sâfi tonu ise altın satışlarına tekabül etmektedir.

1963 yılı sonundan itibaren konvertibl olmayan dövizlerle düşük ayarlı ve meskûk altınlar, Merkez Bankası haftalık vaziyetlerinde altın ve döviz mevcutlarına ilâve edilmemektedir. Bunlar diğer aktif ve pasif hesaplar arasında gösterilmektedir.

1963 yılında altın ve döviz rezervleri ihracat gelirleri yanında, bilhassa Milletlerarası Para Fonu Stand-by kredilerinin kullanılması ve Konsorsiyum kredilerinin alınması suretiyle beslenmiştir. Bu suretle beslenen rezervler ithalât transferleriyle dış borç ödeme taksitlerinin azaltıcı tesiri altında seyretmiştir. Geçen yıllarda olduğu gibi 1963 yılında da döviz giriş ve çıkışları arasındaki mevsimlik dalgalanmalar altın ve Türk lirası karşılığı yapılan kısa vâdeli rehin ve röpor muameleleriyle ayarlanmıştır.

Merkez Bankası altın ve döviz rezervleri 1962 sonunda ~~78,6~~ 42,3 milyon dolar iken, 1963 yılında 36,3 milyon dolara inmiştir. Rezervlerdeki azalmanın büyük kısmı konvertibl döviz mevcudunda meydana gelmiştir. Altın mevcudundaki düşüş sadece 4,8 milyon dolar tutarındadır. Altın mevcudundaki azalmanın sebepleri yukarıda izah edilmiştir.

Yıl sonlarına nazaran ihracat, ithalât, dış borç ödemeleri ve döviz olarak alınan kredilere tabi olarak değişen genel döviz bakiyelerindeki aleyhte gelişme 33,5 milyondur. Bu değişiklik 3133 Sayılı Kanuna tabi dövizlerdeki gelişmelerin neticesidir. Döviz borçluları hesabındaki 3133 Sayılı Kanuna tabi konvertibl dövizler, 1963 yılında, 1962 yılına nazaran 11,5 milyon dolarlık artış kaydetmiş, aynı cins dövizlerin alacaklı bakiyesinde ise 37,9 milyon dolarlık

Altın ve Döviz Durumu

Cetvel : 22

	Milyon Türk Lirası		Milyon Dolar	
	1962	1963	1962	1963
REZERVLER				
Altın mevcudu	1.171,8	1.128,5	130,2	125,4
Serbest	511,5	220,9	56,8	24,5
Merhun	660,3	727,6	73,4	80,9
Vâdeli	—	180,0	—	20,0
Döviz Borçluları	+236,4	+219,1	+26,3	+24,3
3133 Sayılı Kanun	96,0	199,7	10,7	22,2
5256 " "	140,4	19,4	15,6	2,1
Döviz Alacaklıları	~~413,8~~	-1.020,3	~~46,0~~	-113,4
3133 Sayılı Kanun	413,8	754,7	46,0	83,9
5256 " "	~~413,8~~	265,6	31,9	29,5
NET REZERV DURUMU	~~413,8~~	327,3	78,6	36,3
DİĞER ALTIN VE DÖVİZ HESAPLARI				
Altın (meskûk ve düşük ayarlı)	87,3	86,9	9,7	9,7
Döviz	466,3	459,5	51,8	51,1
3133 Sayılı Kanun	59,5	62,1	6,6	6,9
5256 " "	406,8	397,4	45,2	44,2

artış olmuştur. Bu suretle 3133 Sayılı Kanuna tabi döviz bakıyelerindeki aleyhte gelişme 26,4 milyon dolar tutmuştur.

5256 Sayılı Kanuna tabi dövizlerin borçlu bakıyesi 13,5 milyon dolar, döviz alacaklıları hesabındaki bakıyesi ise ~~23,9~~ **2,4** milyon dolar azalmış, bu suretle ~~11,3~~ **11,3** milyon dolarlık lehe gelişme göstermiştir. Böylece 1963 yılı altın ve döviz rezervi, 1962 yılı sonuna nazaran ~~42,3~~ **42,3** milyon dolar azalarak 36,3 milyon dolara baliğ olmuştur.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, Türkiye'nin dövizle ödenecek borçları toplamı 30 Haziran 1963 tarihi itibarıyla 997 milyon dolardır. Bu rakama, 1963 yılına ait olan 110 milyon dolarlık Konsorsiyum kredileri dahil değildir. Türk lirası ile ödenecek borçlar ise 417 milyon dolar tutmaktadır.

E) Dış Borçlar

Haziran 1963 sonu itibarıyla 636 milyon dolar olan Devlet borçlarının en mühim kısmını milletlerarası teşekküller ve hükümetlerarası borçlar teşkil etmektedir. Milletlerarası teşekküllere olan borçlar 251 milyon dolar olup, 41 milyon doları muhtelif projelerin finansmanında kullanılan Milletlerarası

Türkiye'nin Dış Borçları
(Faizler dahil)

Cetvel : 23

(Milyon \$)

N e v ' i	Kredi limiti	30.6.1963 itibariyle			Ödenecek miktar			
		Borç bakiyesi		Kullanıma- yan kısım	1963	1964	1965-1967	1968-2012
		Resül- mal	Faiz					
Konsolidasyona tabi borçlar (1)	—	282	33	—	43	45	42	118
Devlet borçları (2)	856	636	120	108	100	81	98	359
Milletlerarası teşekküllere borçlar	405	251	28	29	71	44	51	73
Hükümetlerarası borçlar	376	342	75	79	16	24	39	267
Özel firmalara borçlar	12	8	1	—	2	3	1	1
Garanti edilen borçlar	63	35	8	—	11	10	7	10
Tahvilli ve senetli borçlar	—	—	8	—	0	0	0	8
Resmî sektör kredili ithalât borçları (3)	26	17	3	—	5	5	3	1
Özel sektör borçları (3)	62	55	18	—	4	7	6	43
Özel yabancı sermaye ikrazları	9	7	2	—	1	1	1	4
Dövizle ödenecek borçlar toplamı	—	997	176	108	153	139	150	525
1963 yılı konsorsiyum kredileri (4)		110			0	4	5	
Türk lirasıyla ödenecek borçlar (2)		417	202	159	8	9	24	413

Not : (1) 1963 taksiti hariç diğerleri muvakkattir.

(2) Bu miktarların 20.800.000 doları Konsorsiyum kredileri ve 119.742.172 doları surplus karşılıkları kredilere ait olup buna ait taksitler mürettebat kısmında gözükmemektedir.

(3) 31.12.1962 bakiyesini göstermektedir.

(4) 20.800.000 dolarlık kısmı Devlet hütçesi borçlarında gösterilmiştir.

Kaynak : 1964 Bütçe Tasarısı Gerekçesi.

İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) kredisi, 34 milyon doları Avrupa Tediye Birliği (EPU) nin alacaklı başlangıç kredisi ve kota kredisi, 95 milyon doları Avrupa Tediye Birliği yerine kaim olan Avrupa Para Anlaşması (EMA) ndan temin edilen krediler, 27 milyon doları faizsiz ve 10 - 30 yıl vâdeli Milletlerarası Kalkınma Birliği (IDA) kredisi, 52 milyon doları Milletlerarası Para Fonundan (IMF) dış ödeme dengesi açıklarının karşılanmasında kullanılmak üzere alınan kısa ve orta vâdeli kredilerden ibarettir.

Hükümetlerarası borçlar 342 milyon dolar olup, 153 milyon doları Amerika Birleşik Devletlerinden, 87 milyon doları döviz ihtiyatlarını karşılamak ve iktisadî Devlet teşekküllerinin tamamlanmamış yatırımlarının finansmanın-

da kullanılmak üzere Almanyadan, 20 milyon doları İngiltere ve 10 milyon doları İtalyadan temin edilmiştir. Geri kalan 72 milyon doları OECD memleketlerinden temin edilmiş uzun vâdeli kredilerdir.

Ämme sektörünün kredili ithalât borçları 17 milyon dolar olup Çimento Sanayii, Azot Sanayii, Etibank, TCDD İşletmesi, İstanbul Belediyesi, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, PTT ve Sümerbank'a aittir.

55 milyon tutarındaki özel sektör borçları da bu sektörün kredili ithalât borçlarından ibaret olup, Ereğli Demir - Çelik Sanayiinin 31 milyon dolarlık borcu da bu meblâğa dahildir.

Beş Yıllık Kalkınma Plânı dış finansmanının sağlanması maksadiyle, İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı üye Devletleri ile, Milletlerarası Kalkınma Birliği (IDA), Milletlerarası Para Fonu (IMF) ve Avrupa Para Fonu (EMA) nın iştiraki ile kurulan Yardım Konsorsiyumu, 1963 yılı için 253 milyon dolarlık kredi yardımı taahhüt etmiştir. Yardımların, üye Devletlerle yapılacak ekli anlaşmalarla yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir.

1963 yılında bu anlaşmalarla cem'an 253 milyon dolar kredi sağlanmış ve 187 milyon doları kullanılmıştır. Bu rakama Fransa, Kanada ve Lüksemburg'tan 1964 Ocak ayında sağlanan 30 milyon dolar dahildir.

Türk lirası ile ödenecek dış borçlarımız 417 milyondır. Bu miktarın 69 milyon doları Marshall kredilerine, 211 milyon doları surplus karşılık kredilerine, 137 milyon doları ise DLF (AID) kredilerine taallük etmektedir. DLF kredilerinin 98,6 milyon doları Ereğli Demir - Çelik Fabrikalarına aittir.

4 — 1963 YILINDA PARA VE KREDİ

Para Arzının Seyri :

A) Para Arzı

Para arzı geçen yıl olduğu gibi, 1963 yılında da sonbahar ve kış aylarında artış, ilkbahar ve yaz aylarında ise azalış kaydetmiştir. Para arzı 1963 yılının ilk üç ayı içerisinde 1962 yılı seviyesinin ortalama % 2,4 üstünde seyretmiş, Mart ayından itibaren azalmaya başlamış, Nisan - Temmuz devresinde, 1962 yılı sonu rakamı olan 10 milyar 964 milyon liraya yaklaşmış hattâ Mayıs ayında bu rakamın 107 milyon lira altına düşmüştür. Ağustos ve Eylül aylarında ortalama artış % 2,1 e inhisar etmiştir. Genişleme ancak Ekim ayından itibaren hızlanmıştır. Aralık ayı sonunda 12 milyar 231 milyon liraya yükselmiş olan para arzının yıllık artış nisbeti % 11,6 ya (geçici) ulaşmıştır. Yıllık artışın % 83,8 i Ekim ayından sonra meydana gelmiştir. 1962 yılında para arzı 1961 yılı sonuna nazaran % 9,4 nisbetinde artmıştı.

Para arzının kompozisyonuna gelince 1962 yılı sonunda 4 milyar 527 milyon lira olan banknot ve ufaklık para toplamı, 1963 yılı sonunda 4 milyar 997 milyon liraya yükselmiştir. % 10,4 nisbetine ulaşmış olan 1963 yılı artışı, 1962 yılının % 9,3 olan 12 aylık artışından % 1,1 nisbetinde yüksektir. Fiilen tedavülde bulunan banknot ve ufaklık para miktarı 1963 yılı yaz aylarında, 1962 yılına nazaran daha bariz bir azalma kaydetmiştir. Tedavüldeki ufaklık para miktarı ise 1963 yılında 4 milyon lira eksilmiş ve para arzı artışında rol oynamamıştır.

Para Arzı Gelişmeleri

Cetvel : 24

(Milyon TL.)

T a r i h	Para arzı		Banknot ve ufak para		Kaydi para		Para benzeri likiditeler	
	1962	1963	1962	1963	1962	1963	1962	1963
1961 Aralık	(10.025)	—	(4.140)	—	(5.885)	—	(3.953)	—
Ocak	9.958	11.032	4.146	4.538	5.812	6.494	4.115	4.622
Şubat	10.283	11.345	4.353	4.800	5.930	6.545	4.015	4.025
Mart	10.253	11.288	4.410	4.717	5.843	6.571	4.277	4.696
Nisan	10.238	11.071	4.333	4.536	5.905	6.535	4.230	4.773
Mayıs	10.084	10.857	4.276	4.480	5.808	6.377	4.400	4.974
Haziran	10.063	10.980	4.306	4.587	5.757	6.393	4.530	5.020
Temmuz	10.120	11.027	4.290	4.547	5.830	6.480	4.502	4.936
Ağustos	10.123	11.227	4.285	4.789	5.838	6.438	4.764	4.765
Eylül	10.586	11.169	4.666	4.781	5.920	6.388	4.605	4.901
Ekim	10.695	11.510	4.769	4.932	5.926	6.578	4.766	4.809
Kasım	10.633	11.933	4.603	5.080	6.030	6.853	5.043	4.883
Aralık (1)	10.964	12.231	4.527	4.997	6.437	7.234	4.604	5.031

(1) 1963 yılı Aralık ayı rakamları geçicidir.

Kaydı parada 1962 yılında % 9,4, 1963 yılında 12,4 nisbetlerinde artış meydana gelmiştir. 797 milyon lira olan 1963 yılı artışının % 82,3 ü Kasım ve Aralık aylarında vuku bulmuştur. 1962 yılı sonunda 6 milyar 437 milyon lira olan kaydı para, 1963 yılının ilk dokuz ayı zarfında ortalama 6 milyar 469 milyon lira civarında seyretmiş ve Mayıs ve Haziran aylarında 1962 yılı sonu seviyesinin ortalama 52 milyon lira altına düşmüştür. Ekim ayında başlayan süratli artış neticesinde, kaydı para, 1963 yılının son iki ay içerisinde 656 milyon lira artarak 7 milyar 234 (geçici rakam) milyon liraya yükselmiştir.

Para benzeri likiditelere gelince, vâdeli mevduat, resmî mevduat, Amerika Birleşik Devletleri Yardım Karşılıkları ve Milletlerarası Para Fonu kredileri karşılıklarından meydana gelen bu likiditeler toplamı 1963 yılında 1962 yılına nazaran daha yavaş artmıştır. Yıllık artış 1962 yılında % 16,5 nisbetine ulaştığı halde 1963 yılında ancak % 9,3 e inhisar etmiştir. 1962 yılı sonunda 4 milyar 604 milyon liraya baliğ olan para benzeri likiditeler toplamı, 1963 yılında Şubat sonunda 579 milyon lira azaldıktan sonra yeniden yükselmeye başlamış ve Haziran ayı sonunda 5 milyar 20 milyon liraya çıkmış, Temmuz - Kasım devresinde ortalama 4 milyar 859 milyon lira civarında seyrederek Aralık ayı sonunda 5 milyar 31 milyon liraya yükselmiştir.

Likiditelerin Bileşim ve Dağılımı :

Merkez Bankası ve bankalar nezdinde, resmî ve özel sektörün emrinde bulunan likiditeler 1963 yılında 17 milyar 262 milyon liraya yükselmiştir. Geçen yıl likiditelerde % 11,4 nisbetinde artış kaydedilmişti. 1962 yılı sonunda 15 milyar 568 milyon lira olan likiditeler 1963 yılında % 10,9 nisbetinde artmıştır.

Likiditelerin 1962 yılında % 70,4 ünü para arzı, % 29,6 sını para benzeri likiditeler teşkil etmiştir. 1963 yılında para arzı lehine % 1/2 nisbetinde bir değişiklik olmuş ve hissesi % 70,9 a yükselmiştir.

Para arzının 1963 yılında % 40,9 unu bilfiil tedavüldeki banknot ve ufaklık para, % 59,1 ini ise kaydı para terkip etmiştir. 1962 yılına nisbetle kaydı para lehine, banknot ve ufak paranın para arzı içindeki hissesi % 1/2 nisbetinde azalma kaydetmiştir. Ticarî mevduatın hissesi % 16,1 den % 14,8 e düşmüş, tasarruf mevduatının hissesi ise % 41,4 den % 43,2 ye yükselmiştir.

Para arzının dağılışında 1963 yılı sonu itibariyle genel olarak hakikî şahıslar lehine bir artış hareketi görülmektedir. Para arzının geçen yıl % 38,8 ini, 1963 yılı sonunda ise % 40 inı hakikî şahısların hissesi teşkil etmiştir. Muhtelif tasarruf erbabının hissesinde de artış kaydedilmiştir. Özel ve karma teşebbüslerin hisselerindeki azalma, iktisadî Devlet teşebbüslerine nisbetle daha az olmuştur.

Para benzeri likiditelerin bileşiminde, 1963 yılında vâdeli mevduat lehine % 6,1 nisbetinde gelişme kaydedilmiştir. Para benzeri likiditelerin 1962 yılı sonunda % 3,2 sini, 1963 sonunda % 4,4 ünü vâdeli ticarî mevduat, aynı tarihler itibarıyla % 22,9 unu ve % 27,8 ini vâdeli tasarruf mevduatı terkip etmiştir. Resmî mevduatın hisseleri aynı yıllar itibariyle % 51,5 den % 46,1 e düşmüştür.

Para Arzı ve Para Benzeri Likiditeler Bileşim ve Dağılımı

Cetvel : 25

(Milyon TL.)

Bileşim ve Dağılım	1961 sonu	1962 sonu	1963 sonu (geçici)	Genel toplam içindeki payları			Değişiklik	
				1961 %	1962 %	1963 %	1961 - 1962	1962 - 1963
B İ L E Ş İ M								
A. PARA ARZI	10.025	10.964	12.231	100,0	100,0	100,0	939	1.267
Kanunî para	4.140	4.527	4.997	41,3	41,3	40,9	387	470
Banknot	3.984	4.368	4.842	39,7	39,8	39,6	384	474
Ufaklık para	156	159	155	1,6	1,5	1,3	3	4
Kaydı para	5.885	6.437	7.234	58,7	58,7	59,1	552	797
Ticari mevduat	1.719	1.768	1.810	17,1	16,1	14,8	49	42
Tasarruf mevduatı	4.029	4.537	5.289	40,2	41,4	43,2	508	752
ABD yardım Kar. % 10	137	132	135	1,4	1,2	1,1	— 5	3
B. PARA BENZERİ LİKİDİTELER	3.953	4.604	5.031	100,0	100,0	100,0	651	424
Vâdeli mevduat	1.131	1.203	1.619	28,6	26,1	32,2	72	416
Ticari mevduat	126	148	220	3,2	3,2	4,4	22	72
Tasarruf mevduatı	1.005	1.055	1.399	25,4	22,9	27,8	50	344
Resmî mevduat	1.905	2.371	2.321	48,1	51,5	46,1	466	— 53
A.B.D. Yardım Karşılık.	704	709	625	17,9	15,4	12,4	5	— 84
IMF tevdiatı	213	321	466	5,4	7,0	9,3	108	145
LİKİDİTELER TOPLAMI (A+B)	13.978	15.568	17.262	—	—	—	1.590	1.691
D A Ğ I L I M								
A. PARA ARZI	10.025	10.964	12.231	100,0	100,0	100,0	939	1.267
Banknot + Ufaklık para	4.140	4.527	4.997	41,3	41,3	40,9	387	470
Hakikî şahıslar tasarrufu	3.775	4.256	4.896	37,7	38,8	40,0	481	640
Muhtelif tasarruf sahipleri	254	281	393	2,5	2,6	3,2	27	112
Özel ve karma teşebbüsler	1.381	1.394	1.489	13,8	12,7	12,2	13	95
İktisadî Devlet teşebbüsleri	338	374	321	3,4	3,4	2,6	36	— 53
ABD Yardım teşkilâtı (% 10)	137	132	135	1,3	1,2	1,1	— 5	3
B. PARA BENZERİ LİKİDİTELER	3.953	4.604	5.031	100,0	100,0	100,0	651	424
Hakikî şahıslar tasarrufu	568	697	936	14,4	15,1	18,6	129	239
Muhtelif tasarruf sahipleri	437	358	463	11,0	7,8	9,2	—79	105
Özel ve karma teşebbüsler	116	133	161	2,9	2,9	3,2	17	28
İktisadî Devlet teşebbüsleri	19	20	59	0,5	0,4	1,2	1	39
Genel ve Katma Büt. İdare.	1.200	1.542	1.348	30,4	33,5	26,8	342	—194
Mahallî idareler	247	303	366	6,2	6,6	7,2	56	60
Sosyal Sigorta Kurumları	449	521	607	11,4	11,3	12,1	72	86
ABD Yardım teşkilâtı	704	709	625	17,8	15,4	12,4	5	— 84
IMF tevdiatı	213	321	466	5,4	7,0	9,3	108	145

Para benzeri likiditelerin dağılımında hakikî şahısların hissesi geçen yıla nazaran % 3,5 nisbetinde artış kaydetmiş ve % 15,1 den % 18,6 ya çıkmıştır. Muhtelif tasarruf sahiplerinin bu likiditeler toplamı içindeki hisseleri de genişlemiştir. Para arzı içindeki hisseleri 1963 yılında azalmış olan özel ve karma teşebbüslerle iktisadî Devlet teşebbüslerinin para benzeri likiditeler içindeki hisseleri artış kaydetmiştir. Genel ve katma bütçeli idarelerin hisselerinde ise önemli nisbette azalış meydana gelmiştir. Buna karşılık mahallî idarelerin ve sosyal sigorta kurumlarının hisseleri geçen yıla nazaran artmıştır.

Para Arzının Artış Sebepleri :

Bilfiil tedavüldeki banknot miktarı 1963 yılında, Mart ayı hariç, Merkez Bankası kredilerinin ve bu arada bilhassa resmî sektöre açılanların artışından doğan çoğaltıcı tesirler altında seyretmiştir. 1962 yılında olduğu gibi, 1963 yılında da Mart ayı sonu itibariyle meydana gelen döviz mevcudu artışı, kredilerin artırıcı tesirine eklenmiştir. Bankaların kasa seyyaliyetlerini de azaltmış olmaları, mütedavil banknot miktarının artmasında âmil olmuştur.

Merkez Bankası kredilerindeki artışlar dolayısıyla yaratılmış olan paranın, banknot miktarını aşırı ölçüde artırmasını, tedavülden banknot çekilmesiyle neticelenen muameleler önlemiştir. Bu muameleler arasında başlıca para benzeri likiditelerdeki artışlar, mevduat karşılıkları artışları ile döviz rezervlerindeki azalışlar yer almıştır.

Geçen yıl içerisinde 384 milyon lira artarak 1962 yılı sonunda 4 milyar 368 milyon liraya yükselmiş olan bilfiil tedavüldeki banknot miktarı, 1963 yılında Aralık sonu itibariyle 4 milyar 842 milyon liraya çıkmıştır. 1963 yılı artışı 474 milyon lira tutmaktadır. 1962 yılı sonuna nazaran : Mart ayı sonunda 193 milyon lira, Haziran ayı sonunda 68 milyon lira, Eylül ayı sonunda 258 milyon lira artış kaydedilmiştir.

1963 yılında bilfiil tedavül etmiş olan banknot miktarındaki artışların Mart sonunda 112 milyon lirasını, Haziran sonunda 162 milyon lirasını, Eylül ve Kasım ayları sonunda 103 er milyon lirasını bankaların kasa seyyaliyetlerini azaltmak suretiyle tedavüle çıkardıkları banknotlar teşkil etmiştir.

1963 yılında Merkez Bankasının banknot emisyonu, bilfiil mütedavil banknot miktarını Mart ayı sonunda 81 milyon lira, Eylül ayı sonunda 155 milyon lira ve Aralık ayı sonunda 459 milyon lira artırmıştır. Haziran ayında emisyon 94 milyon lira azalmıştır.

Merkez Bankasının banknot emisyonlarına ve binnetice bilfiil mütedavil banknot miktarına Merkez Bankası kredilerindeki genişleme müessir olmuştur. Gerçekten 1963 yılında 1962 yılına nazaran Merkez Bankası kredileri Mart ayı sonunda 289 milyon lira, Haziran ayı sonunda 720 milyon lira, Eylül ayı sonunda 1 milyar 216 milyon lira, Aralık ayı sonunda ise 1 milyar 327 milyon

Merkez Bankasının Para Arzına Tesiri

Cetvel : 26

(Milyon TL.)

	1961 sonuna göre 1962 değişiklikler				1962 sonuna göre 1963 değişiklikler			
	Mart	Haz.	Eylül	Aralık	Mart	Haz.	Eylül	Aralık
A. PARA ARZINA TESİRİ	141	— 45	397	285	70	— 90	129	427
Çıkarılan banknot	144	— 34	416	339	81	— 94	155	459
Kaydi para	1	2	3	— 27	— 1	22	— 7	— 9
Ufaklık para	— 4	— 13	— 22	— 27	— 10	— 18	— 19	— 23
B. PARA BENZERİ LİKİDİTELER	258	232	146	88	96	312	216	19
Resmî mevduat	187	199	166	— 29	52	48	6	— 41
ABD yardım karşılıkları	68	30	—133	5	4	172	89	— 84
IMF tevdiatı ve muhtelifi	3	3	113	112	40	92	121	144
C. BANKALARIN REZERVLERİ	6	— 95	— 60	155	146	97	109	223
Serbest tevdiat	—130	—271	—284	—127	4	— 56	— 53	7
Mevduat karşılıkları	136	176	224	282	142	153	162	216
TOPLAM	405	92	483	528	312	319	454	669
D. KREDİLER	137	81	535	667	289	720	1.216	1.327
Hazine ve Tekel	197	170	197	252	348	422	464	476
T. Ofis - Et ve Balık	— 41	—120	162	101	73	26	279	552
Ticaret, Sanayi, Esnaf	90	141	235	291	—141	159	356	150
Tarım sektörü	—103	—113	— 87	— 9	8	114	— 96	126
Bankalara direkt avans	— 6	3	28	32	1	— 1	21	23
E. ALTIN ve DÖVİZ MEVCUDU	238	—217	—196	—150	109	—173	—388	—374
F. MUHTELİF MUAMELELER	30	228	144	11	— 86	—228	—374	—284

lira artmıştır. Halbuki 1962 yılında kredi artışı 667 milyon liraya inhisar etmişti.

Kredilerdeki artışın 1963 yılı Haziran ayında % 62,2 ni, Eylül ayında % 61,1 ni, Aralık ayında % 77,5 ni resmî sektöre ve iktisadî Devlet teşekküllerine açılan krediler teşkil etmiştir. Mart ayındaki 289 milyon liralık kredi artışı resmî sektöre verilen kredilerdeki 421 milyon liralık artış ile özel sektör kredilerindeki 132 milyon liralık eksilişin sonucudur.

Kredi artışları dolayısıyla yaratılmış olan paranın büyük kısmı, yılın ilk sekiz ayı içerisinde tedavülden banknot çekilmesi sonucunu veren muamelelerle geri alınmış olduğundan, emisyon bu devrede önemli artışlar arz etmemiştir. Eylül ayından sonra Aralık ayı sonuna kadar emisyonun yükselişine bir yandan kredi artışlarının hızlanması, diğer yandan emisyona azaltıcı tesir icra eden muamelelerin düşük oluşu tesir etmiştir.

Gerçekten 1963 yılı Aralık ayında 1962 yılı sonuna nazaran meydana gelmiş olan 1 milyar 327 milyon liralık kredi artışının 459 milyon liralık bir

Merkez Bankası Hesap Durumu Özeti

Cetvel : 27

(Milyon TL.)

	1961	1962	1 9 6 3				Değişiklik	
			Mart	Haz.	Eylül	Aralık	1961 - 1962	1962 - 1963
PASİF HESAPLAR								
BANKNOT	4.783	5.122	5.203	5.028	5.277	5.581	339	459
Ekonomi emrinde	3.984	4.368	4.561	4.436	4.626	4.842	384	474
Banka kasalarında	799	754	642	592	651	739	- 45	-15
DÖVİZ ALACAKLILARI	1.136	1.251	1.133	1.398	1.597	1.559	115	308
KAYDI PARA ve PARA BENZERİ LİKİDİTELER	1.562	1.623	1.718	1.957	1.832	1.633	61	10
Kaydı para	230	203	202	225	196	194	- 27	- 9
Para benzeri likiditeler	1.332	1.420	1.516	1.732	1.636	1.439	88	19
BANKALAR TEVDİATI	505	662	783	727	718	832	157	170
Serbest tevdiat	359	232	236	176	159	219	-127	-13
Mevduat Kar. (301 No. K.)	93	375	517	528	537	591	282	216
Yurtdışı Ban. ve Blokeler	53	55	30	23	22	22	2	-33
ALTIN ALACAKLILARI	137	108	128	128	105	105	- 9	-23
SERMAYE HESAPLARI	274	263	241	246	246	256	- 11	- 7
DİĞER PASİF HESAPLAR	499	458	757	746	943	740	- 41	282
TOPLAM	8.896	9.507	9.963	10.230	10.718	10.706	611	1.199
AKTİF HESAPLAR								
ALTIN	1.255	1.259	1.260	1.260	1.237	1.215	4	-44
DÖVİZ ALACAKLILARI	742	703	693	676	683	679	- 39	-24
KREDİLER	1.157	1.824	2.113	2.544	3.040	3.151	667	1.327
Hazine ve Tekel	87	339	687	761	803	815	252	476
T. Ofis - Et ve Balık	215	316	389	342	808	868	101	552
Ticaret, Sanayi, Esnaf	444	735	594	894	878	885	291	150
Tarım sektörü	279	270	278	384	366	396	- 9	126
Bankalara direkt avans	132	164	165	163	185	187	32	23
TAHVİLLER CÜZDANI	38	33	33	31	31	29	- 5	- 4
İTFAYA TABİ HESAPLAR	5.427	5.407	5.407	5.405	5.405	5.404	- 20	- 3
DİĞER AKTİF HESAPLAR	277	281	457	314	322	228	4	- 53

emision artışı ile sonuçlanmasına, tedavülden banknot çekilmesinde âmil olan 868 milyon liralık net azaltıcı tesir sebep olmuştur. Bu eksiltici tesirin 374 milyon lirası döviz mevcudu azalışına, 216 milyon lirası mevduat karşılıkları artışına, 19 milyon lirası para benzeri likiditeler çoğalışına ve ve mütebaki 259 milyon lirası çeşitli muameleler dolayısıyla tedavülden çekilmiş olan banknotlara tekabül etmektedir.

1963 sonu itibariyle meydana gelmiş olan 1 milyar 327 milyon liralık kredi artışı dolayısıyla yaratılmış olan paranın % 77,5 i resmî sektöre ve iktisadî Devlet teşebbüslerine açılan kredilerden doğmuştur. Gerçekten, Hazineye ve Tekel'e açılan krediler 1963 yılında cem'an 476 milyon lira, Toprak Mahsulleri Ofisi ile Et ve Balık Kurumuna açılan krediler ise cem'an 552 milyon lira artış kaydetmiştir. Mütebaki 299 milyon liranın 126 milyon lirası tarım sektörüne, 150 milyon lirası ticaret ve sanayi sektörüne, 23 milyon lirası ise bankalara açılmıştır .

1963 yılında kaydı para miktarındaki değişiklikler, bankalar nezdindeki vâdesiz ticaret ve tasarruf mevduatındaki hareketlerden ileri gelmiştir. Merkez Bankası nezdindeki kaydı para yıl zarfında önemsiz değişiklikler kaydetmiştir.

Bankalar nezdindeki kaydı para değişiklikleri, 1963 yılında ticarî mevduatın azalışı ve tasarruf mevduatının artışı sonucunda meydana gelmiştir. Bu iki vâdesiz mevduat grubunda görülen zıt hareketlerin birbirine az çok eşit olması, kaydı para miktarının Eylül ayı sonuna kadar önemli bir artış kaydetmemesinde âmil olmuştur. Ticaret ve tasarruf mevduatındaki artış ancak Ekim - Aralık devresinde hızlanmıştır.

Geçen yıl içerisinde 579 milyon lira artarak 1962 yılı sonunda 6 milyar 234 milyon liraya yükselmiş olan bankalar nezdindeki kaydı para 1963 yılında Aralık sonu geçici rakamları itibariyle 7 milyar 40 milyon liraya çıkmıştır. 1963 yılının 11 aylık artışı 422 milyon lira tutmaktadır. 1962 yılı sonuna nazaran Mart ayı sonunda 135 milyon lira artış, Haziran ve Eylül ayları sonlarında sırasıyla 66 milyon ve 42 milyon lira azalış kaydedilmiştir.

Kaydı para içerisindeki vâdesiz tasarruf mevduatı 1963 yılında 1962 yılı sonuna nazaran Mart ayı sonunda 216 milyon lira, Haziran ayı sonunda 167 milyon lira, Eylül ayı sonunda 214 milyon lira artmıştır. Tasarruf mevduatındaki artış Ekim ayından itibaren hızlanarak Aralık sonu itibariyle 752 milyon liraya yükselmiştir. Vâdesiz tasarruf mevduatındaki artışın tamamının kaydı para artışı şeklinde tezahür etmemesine, kaydı paraya dahil olan ticarî mevduatın azalması sebep olmuştur. Gerçekten, vâdesiz ticarî mevduat 1962 yılı sonuna nazaran 1963 yılı Mart ayı sonunda 81 milyon lira, Haziran ayı sonunda 233 milyon lira, Eylül ayı sonunda 256 milyon lira azalmıştır. Eylül - Aralık devresinde 310 milyon lira birden artış kaydeden ticarî mevduat 1963 yılı Aralık ayında 1962 yılı seviyesini 54 milyon lira aşmıştır.

Para Benzeri Likiditelerin Artış Sebepleri :

Bankalar nezdindeki para benzeri likiditeler toplamı, 1963 yılında, vâdeli tasarruf mevduatı artışlarıyla resmî mevduat çekilişlerinin tesiri altında seyretmiştir. Merkez Bankası nezdindeki para benzeri likiditeler A. B. D. yardım

karşılıkları ve Milletlerarası Para Fonu tevdiatında meydana gelen hareketlerin tesiriyle değişmiştir.

Vâdeli tasarruf mevduatı 1963 yılında, 1962 yılına nazaran, Mart sonu itibariyle 150 milyon lira, Haziran ayı sonu itibariyle 205 milyon lira, Eylül ayı sonu itibariyle 241 milyon lira artış kaydetmiştir. Aralık ayında yıllık artış 347 milyon liraya baliğ olmuştur. 1962 yılının 12 aylık artışı 45 milyon liradan ibarettir. Vâdeli ticarî mevduatın artışı da geçen yıla nazaran daha fazla olmuştur. 1962 yılında 23 milyon lira artış kaydetmiş olan bu mevduat grubu, 1963 yılında 62 milyon lira artmıştır.

1962 yılı sonunda 495 milyon lira artmış olan resmî mevduat 1963 yılı boyunca genel olarak azalmıştır. Kasım ayı sonunda 262 milyon lira azalma kaydetmiş olan resmî mevduatta Aralık ayı itibariyle azalış 102 milyon liraya inmiştir.

Merkez Bankası nezdindeki para benzeri likiditeler 1962 yılında 88 milyon lira, 1963 yılında 19 milyon lira artmıştır. Resmî mevduat 1963 yılı sonunda 41 milyon lira azalmıştır. Artışlar A. B. D. yardım karşılıkları ile Milletlerarası Para Fonu tevdiatındaki değişikliklerden ileri gelmiştir.

1963 yılı Kasım ayı itibariyle banka kredileri 1962 yılı sonuna nazaran 1 milyar 124 milyon lira artış kaydetmiştir. Bu rakam, ekonomik sektöre açılan kredilerde meydana gelmiş olan 1 milyar 218 milyon liralık artış ile genel ve katma bütçeli idarelerle mahalli idarelere ait kredilerdeki net 94 milyon liralık azalışın sonucudur. Ekonomik faaliyetlere açılan kredilerdeki artış iştiraklerde meydana gelen 206 milyon liralık artış ile birleştirilirse, bankaların 1962 yılı sonuna nazaran 1963 yılı Kasım ayında piyasaya 1 milyar 424 milyon lira fazla plâsman yaptıkları görülür.

B) Bankalar
Faaliyeti,
Kaynaklar
ve
Kullanılışı

1962 yılında kredi artışı, 1 milyar 954 milyon lirası ekonomik faaliyetlere, 84 milyon lirası resmî sektöre ait olmak üzere 2 milyar 38 milyon lira idi. İştiraklerde meydana gelen 129 milyon liralık artışla birlikte 1962 yılında, 1961 yılına nazaran 2 milyar 83 milyon lira daha fazla plâsman yapılmıştı.

Bankalar 1963 yılı Kasım ayı itibariyle gerçekleştirdikleri plâsman artışının 422 milyon lirasını kaydî para ile, 365 milyon lirasını ise vâdeli mevduat artışlarıyla (resmî mevduat hariç) karşılamışlardır. 1962 yılına gelince kaynaklar artışında kaydî paranın hissesi 579 milyon lira, vâdeli mevduatın hissesi ise 68 milyon lira idi. Bu rakamlara nazaran kaynak artışının 1962 yılında % 31,1 ni, 1963 yılı Kasım ayı sonunda ise % 55,3 nü özel sektör tevdiatındaki artış teşkil etmiştir.

Resmî sektörün bankalarla olan ilgisi 1962 yılında kaynakları artırıcı yönde, 1963 yılında ise azaltıcı yönde gelişmiştir. 1962 yılında resmî sektörün tevdiatı 495 milyon lira, 154 sayılı Kanunla ilgili alacakları 79 milyon lira artmış, resmî sektöre açılan krediler 84 milyon lira ve resmî tahviller mevcu-

Bankaların Kaynakları, Kullanılışı ve Para Arzına Tesiri

Cetvel : 28

(Milyon TL.)

	1961 sonuna göre 1962 değişiklikler				1962 sonuna göre 1963 değişiklikler			
	Mart	Haz.	Eylül	Aralık	Mart	Haz.	Eylül	Kasım
A. PARA ARZINA TESİRİ	75	62	140	623	249	97	64	528
Kaydı para	-43	-130	32	579	135	-66	-42	422
Vâdesiz ticarî mevduat	-186	-202	-119	59	-81	-233	-256	-44
Vâdesiz tasarruf mevduatı	93	72	151	520	216	167	214	466
Bilfiil tedavüldeki banknot	118	194	109	45	112	162	103	103
Ufaklık para	-	-2	-1	-1	2	1	3	3
B. VÂDELİ MEVDUAT	144	233	313	68	187	254	299	365
Vâdeli ticarî mevduat	18	24	24	23	37	49	58	61
Vâdeli tasarruf mevduatı	126	209	289	45	150	205	241	304
C. RESMÎ SEKTÖR (NET)	-57	172	232	454	-214	-40	-125	-188
Resmî mevduat	-78	112	193	495	-191	-150	-218	-262
Resmî sektöre kredi	35	68	18	-84	67	96	101	94
Genel ve Katma Büt. İdare.	23	41	-18	-40	65	89	115	107
Mahallî idareler	12	27	36	-44	2	7	-14	-13
Resmî tahviller	-16	-12	-2	-36	-91	13	-18	6
Devlet tahvil ve bonoları	-20	-5	16	-10	-83	44	17	36
Belediye tahvilleri	-	-	-2	-2	1	1	1	1
K. K. tahvilleri	4	-7	-16	-24	-9	-32	-36	-31
Resmî sektöre borçlanmalar	2	4	23	79	1	1	10	-26
Hazine	-	-	-	44	1	1	6	-30
Sosyal sigorta kurumları	2	4	23	35	-	-	4	4
D. MERKEZ BANKASI (NET)	-146	-7	10	7	-309	131	433	91
Avanslar	-135	-51	67	171	-107	250	554	310
Serbest tevdiat	125	220	167	129	-71	23	30	-60
Mevduat Kar. (301 S. K.)	-136	-176	-224	-293	-131	-142	-151	-159
E. BORÇLANMALAR	28	103	152	188	95	269	250	283
Tedavüldeki tahviller	-2	12	25	15	-7	-12	38	50
Amortisman ve Kre. Sandığı	25	100	140	208	112	228	114	123
Kredi	22	63	97	113	79	191	76	81
Mevduat karşılığı	3	37	43	95	33	37	38	42
Yurt dışı	-	-7	-20	-3	12	47	116	133
Yurt içi	5	-2	7	-32	-22	6	-18	-23
F. SERMAYE HESAPLARI	-106	-57	-25	265	-106	-79	116	144
G. DİĞER MUAMELELER (NET)	448	335	705	478	219	148	253	201
TOPLAM	386	841	1.527	2.083	121	780	1.290	1.424
H. KREDİLER	373	771	1.415	1.954	55	652	1.105	1.218
Ticaret ve Sanayi	388	728	1.239	1.334	-73	352	752	639
Küçük san'at ve esnaf	8	20	22	24	5	15	19	20
Ziraat	-51	-57	-23	271	53	236	136	359
Mesken inşaatı	36	85	166	287	22	28	63	80
T. Sınai Kalkınma Bankası	2	10	22	52	12	22	40	51
İktisadî Devlet teşebbüsleri	-10	-15	-11	-14	36	-1	95	69
İ. İŞTİRAKLER	13	70	112	129	66	128	185	206

Bankalar Hesap Durumu Özeti

Cetvel : 29

(Milyon TL.)

Hesaplar	1961	1962	1 9 6 3				Değişiklik	
			Mart	Haz.	Eylül	Kasım	1961 - 1962 - Kasım	1962 - 1963 Kasım
PASİF HESAPLAR								
MEVDUAT	8.276	9.418	9.549	9.456	9.457	9.943	1.142	525
Kaydı para	5.655	6.234	6.369	6.168	6.192	6.656	579	422
Para benzeri likiditeler	2.621	3.184	3.180	3.288	3.265	3.287	563	103
768	939	832	1.189	1.493	1.249	171	310	
MERKEZ B. AVANSLARI	2.819	2.991	3.054	3.224	3.213	3.206	172	215
ÇEŞİTLİ BORÇLANMALAR								
Tedavüldeki tahviller	423	438	431	426	476	488	15	50
Amortisman ve Kredi Sandığı	1.258	1.371	1.450	1.562	1.447	1.452	113	81
Sosyal Sigorta Kurumları	232	267	267	267	271	271	35	4
Hazine	187	231	232	232	237	201	44	-30
Yurtdışı borçlanmalar	578	575	587	622	691	708	-3	133
Yurtiçi borçlanmalar	141	109	87	115	91	86	-32	-23
SERMAYE HESAPLARI	4.022	4.287	4.181	4.208	4.403	4.431	265	144
MUHTELİF PASİFLER	5.141	6.039	8.643	8.388	8.907	8.890	898	2.851
TOPLAM	21.026	23.674	26.259	26.465	27.473	27.719	2.648	4.045
AKTİF HESAPLAR								
EMRE HAZIR DEĞERLER	2.903	2.952	3.016	2.903	2.965	3.054	49	102
Kasa	808	764	650	601	658	658	-44	-106
Merkez B. da serbest tevdiat	381	252	323	229	222	312	-129	60
Kanunî Karşılıklar Kasası	1.714	1.936	2.043	2.073	2.085	2.084	222	148
TAHVİLLER CÜZDANI	218	285	359	232	260	242	67	-43
Devlet tahvil ve bonoları	164	174	248	130	157	138	10	-36
Belediye tahvilleri	46	48	47	47	47	47	2	-1
Diğer tahviller	8	63	64	55	56	57	55	-6
KREDİLER	8.324	10.362	10.350	10.918	11.366	11.486	2.038	1.124
Ticaret ve Sanayi	4.203	5.537	5.464	5.889	6.289	6.176	1.334	639
Küçük san'at	159	183	188	198	202	203	24	20
Ziraî sektör	1.682	1.953	2.006	2.189	2.089	2.312	271	359
Mesken inşaatı	844	1.131	1.153	1.159	1.194	1.211	287	80
T. Sınıf Kalkınma Bankası	282	334	346	356	374	385	52	51
İktisadî Devlet teşebbüsleri	44	30	66	29	125	99	-14	69
Mahallî idareler	924	968	966	961	982	981	44	13
Genel ve Katma bütçeli idareler	186	226	161	137	111	119	40	-107
İŞTİRAKLER	1.011	1.140	1.206	1.268	1.325	1.346	129	206
Özel teşebbüsler	522	630	519	553	572	744	108	114
Karma teşebbüsler	489	510	687	715	753	602	21	92
MUHTELİF AKTİFLER	8.570	8.935	11.328	11.144	11.557	11.591	365	2.656

du 36 milyon lira çoğalmıştır. Bu son iki rakam, resmî tevdiat ve ikrazat toplamından düşüldüğü takdirde, resmî sektörün bankaların kaynaklarında 1962 yılında net 454 milyon lira artış sağladığı görülmektedir. Bu miktar 1962 yılı kaynak artışının % 21,8 ni teşkil etmektedir. Halbuki 1963 yılı Kasım ayında resmî sektörün tevdiatı 262 milyon lira, 154 sayılı Kanunla ilgili alacakları 26 milyon lira azalma kaydetmiştir. Resmî sektöre açılmış olan kredilerde 94 milyon liralık, resmî tahvillerde ise 6 milyon liralık azalma olmuştur. Bu son iki rakam resmî sektörün tevdiatı ile diğer alacaklarındaki azalış miktarı düşülürse, resmî sektörün, bankaların kaynaklarında bu yıl Kasım ayı itibariyle 188 milyon liralık bir azalışa sebep olduğu hesaplanabilir.

Bankalar, kredi ve iştiraklerinde artış sağlayabilmek için kasa mevcutlarını 1962 yılında 44 milyon lira, 1963 yılı Kasım ayı sonunda ise 106 milyon lira indirmişlerdir. Bu rakamların kaynaklar toplamına nisbeti sırasıyla % 2,1 ve % 7,4 dür. Kasa seyyaliyet emsallerinin indirilmesi riski, her iki yılda da Merkez Bankası nezdindeki kredilerinin çekilmeyen kısımlarıyla desteklenmiştir. 1963 yılı Kasım ayı itibariyle bankaların Merkez Bankası nezdindeki serbest tevdiatında meydana gelen artış da bu riski azaltan bir unsur olmuştur.

1962 yılında bankaların Merkez Bankasından aldıkları avanslar 171 milyon lira artmış, Banka nezdindeki serbest tevdiat ise 129 milyon lira azalmıştır. Bu iki kaynağın toplamından mevduat karşılığı hesabındaki 293 milyon liralık artış düşüldüğü takdirde, 1962 yılı sonu itibariyle Merkez Bankasının kaynak artışları içindeki hissesinin net 7 milyon lira olduğu görülür.

Buna karşılık 1963 yılı Kasım ayı itibariyle avanslar 310 milyon lira, serbest tevdiat 60 milyon lira, mevduat karşılıkları 159 milyon lira artmıştır. Son iki rakam avanslar artışından düşüldüğü takdirde, Merkez Bankasından alınan net borçların kaynaklar artışı içindeki hissesi 91 milyon liraya baliğ olur.

Bu duruma göre bankalar 1963 yılında Merkez Bankası avanslarına daha çok başvurmuşlar, buna karşılık serbest tevdiat hesaplarının bakiyelerini de artırmışlardır. Halbuki, 1962 yılında avanslara daha az başvurmuşlar, fakat serbest tevdiat bakiyelerini büyük ölçüde azaltmışlardır. Her iki halde de Merkez Bankasından alınan borçların artışını mevduat karşılıkları sınırlamıştır. 1963 yılında Merkez Bankası avanslarında meydana gelmiş olan 310 milyon liralık artışın 208 milyon lirası T. C. Ziraat Bankasına aittir.

Bankaların 1962 ve 1963 yıllarında kredi ve iştiraklerinde meydana gelmiş olan artışlar, yukarıda belirtilen kaynaklar dışında uzun vâdeli borçlanmalarda, öz kaynaklarda ve diğer muamelelerde meydana gelen artışlarla karşılanmıştır.

Bankaların çıkardıkları tahviller hasılatından (bankalar sistemi hariç) elde ettikleri kaynaklar 1962 yılında 15 milyon lira, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle 50 milyon lira artmıştır. Bu artışın tamamından T. Emlâk Kredi Bankası istifade etmiştir.

Bankaların kaynakları içinde Amortisman ve Kredi Sandığının net hissesi 1962 yılı sonunda 208 milyon lira, 1963 yılı Kasım ayı sonunda ise 123 milyon lira artmıştır. Bu artışların sırasıyla 113 milyon lirası ile 81 milyon lirası Sandık eliyle bankalara açılan kredilerdeki artışlardır. Geri kalan miktarlar, 301 sayılı Kanunla Sandık nezdinde bırakılmış olan mevduat karşılıklarından yapılan iadelere taallük etmektedir. 1963 yılı Kasım ayı itibariyle Amortisman ve Kredi Sandığına, Etibank'ın 465 milyon lira, Sümerbank'ın 288 milyon lira, Denizcilik Bankasının 468 milyon lira, İller Bankasının 228 milyon lira, T. Emlâk Kredi Bankasının 1 milyon lira ve T. C. Turizm Bankasının 2 milyon lira borcu vardır.

Bankalar sisteminin yurt dışı borçlanmalarına gelince, 1962 yılında 3 milyon lira azalmış olan bu borçlar, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle 133 milyon lira artmıştır. Bu devredeki artışın 113 milyon lirası T. Sınâî Kalkınma Bankasının, 29 milyon lirası Etibank'ın ve 6 milyon lirası İller Bankasının hesaplarında meydana gelmiştir. Denizcilik Bankasının yurt dışı borçlarının 15 milyon lira azalmış olması, toplamı 133 milyon liraya indirmiştir. Muhtelif yurt içi borçlanmalar geçen yıl 32 milyon lira, bu yıl 23 milyon lira azalmıştır.

Bankaların öz kaynakları geçen yıl 265 milyon lira, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle 144 milyon lira artmıştır. 1962 yılı sonu ile 1963 yılı Kasım ayı mukayesesine, 1962 yılı kârları nazarı itibare alınmadan yapıldığı takdirde, özkaynak artışı 328 milyon liraya yükselir. 1963 yılı Kasım ayı itibariyle, bankalar arası iştirakler dahil, ödenmiş sermayeler 254 milyon lira artmıştır. Bu arada ödenmiş sermayeler T. C. Ziraat Bankasında 188 milyon lira, İller Bankasında 44 milyon lira ve Sınâî Yatırım ve Kredi Bankasında 20 milyon lira artmıştır.

Bankaların yukarıda ayrı ayrı incelenen muameleler dışında yaptıkları çeşitli aktif ve pasif muamelelerin net alacaklı bakiyesi, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle net 201 milyon liralık bir kaynak artışına tekabül etmektedir.

Bankaların kaynaklarıyla tahsislerinde meydana gelmiş olan değişiklikler sonucunda, para arzı bahsinde belirtildiği gibi kaydı para da 1962 yılında 579 milyon lira, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle 422 milyon lira yıllık artış kaydedilmiştir. 1963 yılının geçen yıla nazaran, para benzeri likiditeler konusundaki hususiyeti vâdeli mevduatın (resmî mevduat hariç) geçen yıla nazaran büyük ölçüde artmış olmasıdır. Gerçekten 1962 yılında 68 milyon lira artmış olan vâdeli mevduat 1963 yılı Kasım ayı itibariyle 365 milyon lira artmıştır. Resmî mevduat ise 262 milyon lira azalmıştır.

Merkez Bankası Kredileri :

Merkez Bankasınınca resmî malî sektöre ve ekonomik faaliyetlere açılan krediler 1963 yılı sonunda 1962 yılına nazaran % 72,8 nisbetinde 1 milyar 327 milyon lira artarak 3 milyar 151 milyon liraya yükselmiştir. Bankanın kredileri 1962 yılı sonunda % 57,6 nisbetinde 667 milyon lira artarak 1 milyar 824 milyon liraya ulaşmıştır.

**C) Krediler
ve
Kredi
Hacmi**

Merkez Bankası kredileri 1963 yılında Hazineye, Toprak Mahsulleri Ofisine ve tarım sektörüne açılan kredilerdeki artışların tesiri altında seyretmiştir.

Hazineye açılan kredilerle (kısa vâdeli avanslar, Hazine bonoları reeskontu) Tekele verilen krediler toplamının 1962 yılı sonundaki 339 milyon liralık bakiyesi, 1963 yılı Şubat ayı sonunda 484 milyon liraya sığdırdıktan sonra, müteakip on ay boyunca ortalama 777 milyon lira olarak seyretmiş ve yıl sonunda, geçen yıla nazaran, 476 milyon liralık bir artış kaydetmiştir. 1962 yılı sonundaki artış 252 milyon liradır. Bu grubun, 1962 yılı sonunda krediler toplamı içinde % 18,6 olan hissesi 1963 yılı sonunda % 25,9 nisbetine yükselmiştir.

Merkez Bankası Kredileri

Catvel : 30

(Milyon TL.)

	1 9 6 2				1 9 6 3			
	Ortalamalar		1962 sonu bakiyesi	1961-1962 artışı	Ortalamalar		1963 sonu bakiyesi	1962-1963 artışı
	Birinci altı aylık	ikinci altı aylık			Birinci altı aylık	ikinci altı aylık		
RESMÎ MALÎ SEKTÖRE	198	240	339	252	620	812	815	476
Hazineye kısa vâdeli avans	172	235	309	309	319	398	392	83
Hazine bonusu	19	5	30	— 7	269	341	348	318
Tekel	7	—	—	— 50	32	73	75	75
T. M. OFİSİ - ET ve BALIK K.	162	363	316	101	353	763	868	552
Hububat alım Finans. - T. M. O.	107	247	250	250	202	428	515	265
Ziraat istih. faz. ithalât Finan.	—	—	—	—144	105	245	283	283
T. M. Ofisi	—	—	—	—	—	—	—	—
Et ve Balık Kurumu	55	116	66	— 5	46	90	70	4
TİCARET, SANAYİ, ESNAF	502	613	735	291	680	871	885	150
İhracat finansmanı	19	68	82	52	54	101	115	33
Tütün finansmanı	125	197	192	135	173	240	215	23
Tarım Satış Kooperatifleri	30	11	26	— 50	39	96	78	52
İthalât finansmanı	7	10	13	8	12	13	13	—
Şeker Şirketi - Ticaret	94	88	137	102	126	45	75	—62
Diğer ticaret senetleri	90	112	124	35	134	212	211	87
Sanayici ve madenci senetleri	101	91	129	10	104	117	134	5
Küçük san'at ve esnaf senetleri	36	36	32	— 1	38	47	44	12
TARIM SEKTÖRÜ	185	178	270	— 9	283	367	396	126
Tarım Kredi Kooperatifleri	129	126	231	8	241	320	355	124
Şeker Şirketi - Ziraat	49	41	34	— 17	34	34	34	—
Diğer ziraat senetleri	7	11	5	—	8	13	7	2
BANKALARA DİREKT AVANS	128	157	164	32	165	183	187	23
Tahvil üzerine avans	110	108	110	— 9	112	113	114	4
Altın ve döviz üzerine	0	—	0	—	—	—	0	—
Bankalar tasfiye fonu	18	49	54	41	53	70	73	19
TOPLAM	1.175	1.551	1.824	667	2.101	2.996	3.151	1.327

1962 yılında, ilk iki ay hariç, ortalama 243 milyon lira civarında seyretmiş olan Hazine kısa vâdeli avansı, yıl sonunda 309 milyon liraya çıkmıştır. 1963 yılında ise, Şubat ayı sonundaki 135 milyon liralık bakiye hariç, bu avans on bir ay boyunca ortalama 379 milyon lira civarında seyretmiş ve yıl sonunda 392 milyon liraya baliğ olmuştur.

Hazine bonoları reeskontuna gelince, 1962 yılının ilk üç ayında ortalama 35 milyon lira bakiye vermiş ve Nisan - Ekim devresinde adeta kullanılmamış olan Hazine bonoları reeskontu, Aralık ayında tekrar 30 milyon liraya ve 1963 yılı Ocak ayında 40 milyon liraya çıktıktan sonra, Şubat ayında 331 milyon liraya yükselmiş ve onbir ay boyunca ortalama 329 milyon lira civarında seyretmiştir.

Tekel İdaresine tütün müdahale finansmanı olarak 1961 yılında açılan kredi, 1962 yılı Şubat ayı sonunda ödenmiş ve 1963 yılı Ocak ayına kadar kullanılmamıştır. 1963 yılında Şubat ayı sonunda 18 milyon lira bakiye veren Tekel kredisi, yavaş yavaş artarak, Temmuz ayı sonunda 75 milyon liraya yükselmiş ve bu seviyeyi yıl sonuna kadar muhafaza etmiştir.

Toprak Mahsulleri Ofisine açılan 250 milyon liralık mubayaa kredisi 1962 yılında Ocak - Mayıs sonu devresinde ortalama 127 milyon lira civarında seyretmiş ve Haziran sonunda tamamen ödenmiştir. 1962 rekoltesi için açılan 250 milyonluk yeni kredinin Temmuz - Aralık sonu devresinde tamamı kullanılmıştır. Bu kredi 1963 yılında Ocak - Mayıs sonu devresinde ortalama 226 milyon lira olarak seyretmiş ve Haziran sonunda 80 milyon lira bakiye vermiştir. Ayrıca yüksek olan 1963 rekoltesinin finanse edilebilmesi için Toprak Mahsulleri Ofisine, ticaret bankaları kanalıyla, munzam bir kredi açılmış ve Temmuz - Aralık devresinde mezkûr Ofisce kullanılan krediler toplamı ortalaması 428 milyon civarında seyretmiş ve Aralık ayı sonunda 515 milyon liraya yükselmiştir.

Amerika Birleşik Devletlerinden ziraî istihsal fazlası ithalâtı için açılan kredilere gelince, 1962 yılında yalnız Et ve Balık Kurumuna açılmış olan bu nev'i krediler, ortalama 86 milyon lira civarında seyretmiş ve yıl sonunda 66 milyon lira bakiye vermişti. Et ve Balık Kurumunun bu kredisinin 1963 yılı ortalaması 68 milyon lira, yıl sonu bakiyesi ise 70 milyon liradır.

1963 yılında Şubat ayından itibaren, aynı maksatla Toprak Mahsulleri Ofisine açılan krediler yılın ilk beş ayı boyunca ortalama 84 milyon lira, müteakip aylarda ise ortalama 240 milyon lira civarında seyretmiş ve yıl sonunda 283 milyon lira bakiye vermiştir. Surplus kredilerinin krediler toplamı içindeki hissesi, 1962 de % 3,6 iken, 1963 yılı sonunda % 11,2 ye çıkmıştır.

Tarım sektörüne açılan krediler, 1962 yılında 1961 yılına nazaran azalış kaydettiği halde, 1963 yılında, 1962 yılına nazaran, önemli ölçüde artış göstermiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerine açılan kredilerin riskleri, 1962 yılı Ocak - Mart devresinde, ortalama, 138 milyon lira civarında seyrettikten sonra, Nisan ayı sonunda 75 milyon liraya inmiş, Mayıs ve Haziran aylarında yükselmiş,

Temmuz ve Ağustos sonları itibariyle ortalama 4 milyon lira ve Eylül-Aralık devresinde ortalama 187 milyon lira bakiye vererek, Aralık sonunda 231 milyon liraya yükselmiştir. Buna karşılık 1963 yılında yalnız Nisan ayı sonunda 144 milyon liraya inmiş, diğer aylar itibariyle ortalama 293 milyon lira civarında seyrettikten sonra yıl sonunda 355 milyon liraya yükselmiştir.

Şeker Şirketinin ziraî senetleriyle, diğer ziraî senetler ay sonları itibariyle 1962 yılında ortalama 54 milyon lira, 1963 yılında 45 milyon lira civarında bakiye vermiştir.

Ticaret, sanayi ve esnaf sektörüne açılan krediler geçen yıla nazaran önemli ölçüde artış kaydetmiştir. Bu kredilerin toplamının yıllık ortalamaları 1962 yılında 558 milyon lira olduğu halde, 1963 yılında 776 milyon lira civarında seyretmiştir.

Söz konusu artışa daha ziyade ticarî krediler müessir olmuştur. 1963 yılında ihracat finansmanı, gerek kat'î satış gerek ihracat hazırlık konusunda, yıl boyunca, geçen yıla nazaran, daha yüksek bakiyeler göstermiştir. Yıl sonlarındaki bakiyeler 1962 de 82 milyon lira, 1963 de 115 milyon liradır; 1962 ve 1963 yılları Ekim aylarında bu finansman, sırasıyla, 119 milyon lira ile 159 milyon liraya kadar yükselmiştir.

Tütün finansmanının ilk altı aylık ortalaması 1962 yılı için 125 milyon lira, 1963 yılı için 173 milyon liradır. İkinci altı aylık ortalamalar sırasıyla 197 milyon lira ve 240 milyon liradır.

Tarım Satış Kooperatiflerine açılan kredilerin 1962 ve 1963 yılları Ocak-Mayıs sonu ortalamaları, sırasıyla, 31 milyon lira ve 20 milyon liradır. Buna karşılık Haziran-Aralık ortalamaları, sırasıyla, 12 milyon lira ve 101 milyon liradır.

Şeker Şirketine açılan ticarî krediler de geçen yıla nazaran daha yüksek bakiyeler üzerinden seyretmiştir. Bu krediler Ocak-Temmuz devrelerinde, 1962 yılında ortalama 88 milyon lira, 1963 yılında 118 milyon lira bakiye vermiş ve Ağustos ayı sonunda 1962 de 22 milyon liraya, 1963 yılında 5 milyon liraya inmiştir. Bu tarihten sonra artmaya başlayarak yıl sonunda 1962 de 137 milyon liraya, 1963 de ise 75 milyon liraya yükselmiştir.

Diğer ticarî senetlerin bakiyeleri de 1963 yılında 1962 yılına nazaran ortalama % 71,3 nisbetinde yüksek bir seviye arz etmiştir.

Sanayici ve esnaf kredileri de 1963 yılında, 1962 yılına nazaran, yüksekten seyretmiştir. Sanayici kredileri 1962 ve 1963 yılları bakiyesi, sırasıyla, 129 milyon lira ve 134 milyon liradır. Küçük san'at ve esnaf kredilerinin aynı yıl sonları itibariyle bakiyesi 32 milyon lira ve 44 milyon liradır.

Bankalara direkt olarak verilen avanslar, Bankalar Tasfiye Fonu hesabına açılan kredilerle, tahvil üzerine avanslardan terekküp etmektedir. Bu avanslar içinde önemli artış Bankalar Tasfiye Fonu hesabına verilen kredilerden ileri gelmiştir. 1962 yılı sonunda 54 milyon lira olan bu avans 1963 yılı Eylül

ayında 73 milyon liraya yükselmiş ve bu seviyeyi yıl sonuna kadar muhafaza etmiştir. Tahvil üzerine avanslar, yıl boyunca, 1962 de 109 milyon lira, 1963 de 112 milyon lira civarında seyretmiştir.

Banka Kredileri :

Banka kredileri; 1963 yılı Kasım ayı sonunda 11 milyar 486 milyon liraya yükselerek on bir ay içerisinde % 10,8 nisbetinde artış kaydetmiştir. Krediler toplamı Mart ayı sonuna kadar, 1962 yılı seviyesinin altında seyrettikten sonra, Nisan ayından itibaren yükselmeye başlamış ve 1962 yılı sonu seviyesini, yuvarlak rakamlarla, Haziran sonunda yarım milyar lira, Eylül sonunda ise 1 milyar lira aşmıştır.

Bankalar — Krediler

Cetvel : 31

(Milyon TL.)

	1 9 6 2				1 9 6 3			
	Ortalamalar		1962 sonu bakiyeleri	1961-1962 artışı	Ortalamalar		1963 Kasım ayı bakiyeleri	1962-1963 Kasım artışı
	Birinci altı aylık	ikinci altı aylık			Birinci altı aylık	ikinci beş aylık		
ÖZEL SEKTÖR	7.570	8.562	9.138	1.968	9.349	10.105	10.287	1.149
Ticaret ve Sanayi	4.614	5.292	5.537	1.334	5.625	6.137	6.176	639
Küçük San'at ve Esnaf	170	181	183	24	190	202	203	20
T. Sınai Kalkınma Bankası	285	308	334	52	346	377	385	51
Ziraî krediler	1.610	1.752	1.953	271	2.038	2.197	2.312	359
Doğrudan doğruya müstahsile	952	997	1.107	191	1.184	1.287	1.329	222
Tarım Kredi Kooperatiflerine	416	429	454	56	495	538	539	85
Tarım Satış Kooperatiflerine	230	306	370	16	313	282	348	22
Diğer ziraî krediler	12	20	22	8	46	90	96	74
Mesken inşaatı kredileri	891	1.029	1.131	287	1.150	1.192	1.211	80
Mesken	298	287	310	—	288	281	273	37
Bina	66	65	68	—	67	60	59	9
İşçi meskenleri	301	351	379	104	385	397	400	21
Âfetler	7	7	8	1	9	15	17	9
Yapı tasarrufu	219	319	366	182	401	439	462	96
İKTİSADİ DEVLET TEŞEBBÜSLERİ	35	30	30	—14	60	99	99	69
RESMÎ SEKTÖR	1.060	1.101	1.194	84	1.115	1.097	1.100	94
Genel ve katma bütçeli idareler	151	195	226	40	153	118	119	107
Mahalli idareler	909	906	968	44	962	979	981	13
TOPLAM	8.665	9.693	10.362	2.038	10.524	11.301	11.486	1.124

1963 yılı Aralık ayına ait geçici rakam, kredilerin bu yıl sonunda 11 milyar 839 milyon liraya yükseldiğini göstermektedir. Bu miktara nazaran yıllık kredi artışının % 14,3 nisbetinde olduğu anlaşılmaktadır. 1962 yılında banka kredileri 8 milyar 324 milyon liradan yıl sonunda 10 milyar 362 milyon liraya yükselerek % 24,5 nisbetinde artış kaydetmiş bulunuyordu. Mutlak rakamlarla ifade edildiği takdirde 1962 yılı artışı 2 milyar 38 milyon liraya, 1963 yılı artışı ise 1 milyar 477 milyon liraya baliğ olmaktadır.

1963 yılında çeşitli banka kredilerinin artış hızında geçen yıla nisbetle farklı bir gelişme kaydedilmiş olmasına rağmen, bunların kredi toplamı içindeki hisselerinde kayda değer ölçüde değişiklik meydana gelmemiştir. 1962 yılı sonu ve 1963 yılı Kasım ayı kredi toplamları 100 itibar edildiği takdirde, resmî sektörün 1962 yılı sonunda % 11,5 olan hissesinin % 9,5 e düştüğü, buna karşılık ekonomik sektörler hisselerinin % 88,5 den % 90,5 e yükseldiği görülür.

Resmî sektöre açılan krediler 1963 yılında 1 milyar 194 milyon liradar, Kasım sonunda 1 milyar 100 milyon liraya inmek suretiyle % 7,9 nisbetinde bir azalma kaydetmiştir. Geçen yıl bu krediler % 7,6 nisbetinde artmış bulunuyordu. Bu azalışta mahalli idarelere açılan kredilerin, söz konusu devrede, 968 milyon liradan 981 milyon liraya yükselerek, bu yıl ancak 13 milyon lira artması ve genel ve katma bütçeli idareler kredilerinin 107 milyon lira azalması rol oynamıştır.

Ekonomik sektörlerle ilgili banka kredilerinin toplamı 1963 yılında 9 milyar 168 milyon liradan Kasım ayı sonunda, 10 milyar 386 milyon liraya yükselerek 11 nci ay sonunda % 13 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. 1962 yılında bu grubun artışı % 27,1 nisbetine ulaşmış bulunuyordu. Bu sektörü teşkil eden iktisadî Devlet teşebbüsleri ile özel ve karma teşebbüslerin kredilerinde meydana gelen artış geçen yıla nazaran daha az olmuştur. 1963 yılı Kasım ayı itibariyle iktisadî Devlet teşekküllerine açılmış olan krediler 99 milyon liraya, özel sektöre açılanlar ise 10 milyar 287 milyon liraya baliğ olmuştur.

Özel sektörle ilgili krediler arasında çoğunluğu teşkil eden ticarî ve bir kısmı kısa ve orta vâdeli işletme kredisi mahiyetinde olan krediler, 1963 yılı Kasım ayı itibariyle % 11,5 nisbetinde artarak, 5 milyar 537 milyon liradan 6 milyar 176 milyon liraya çıkmıştır. 1962 yılında bu nev'i kredilerin % 31,7 nisbetinde artış kaydettiği görülmüştür. Küçük san'at erbabına ve esnafa açılan krediler 1962 yılı sonundaki 183 milyon liradan 1963 yılı Kasım sonu itibariyle 203 milyon liraya yükselmiştir.

Ziraî kredilerdeki gelişmeler oldukça önemlidir. Bu kredilerdeki artış 1962 yılında 271 milyon lira iken, 1963 yılı 11 ayında 359 milyon lira artış kaydedilmiştir. Böylece 1962 sonunda 1.953 milyon lira olan ziraî krediler toplamı 1963 yılı Kasım ayı sonunda 2.312 milyon liraya yükselmiştir. 1963 Aralık ayı geçici rakamları, yıllık artışını % 23,1 nisbetinde 451 milyon liraya yükseldiği-

ni göstermektedir. Ziraî kredilerde 1963 Kasım sonu itibariyle meydana gelmiş olan 359 milyon liralık artışın 222 milyon lirası doğrudan doğruya müstahsile açılan kredilere aittir. Tarım Kredi Kooperatifleri vasıtasıyla dağıtılan krediler 85 milyon lira, diğer ziraî krediler 74 milyon lira artmış, Tarım Satış Kooperatifleri kredileri ise 22 milyon lira azalmıştır.

Mesken inşaatı kredilerindeki gelişme geçen yıla nazaran yavaşlamıştır. Bu krediler 1962 yılında 287 milyon lira (% 34,0) artmış iken, 1963 yılındaki artış, Kasım sonu itibariyle, 80 milyon liradan (% 7,1) ibaret kalmıştır. Muvakkat yıl sonu rakamlarına göre mesken inşaatı kredileri 1963 yılında 163 milyon lira (% 14,4) artmıştır. Kredi toplamı içindeki hissesi 1963 sonu itibariyle bir değişikliğe uğramamış ve % 10,9 olarak kalmıştır.

T. Emlâk Kredi Bankası kredilerinden yapı tasarrufu kredileri 96 milyon lira, işçi meskenleri kredileri 21 milyon lira ve afetler dolayısıyla açılan krediler 9 milyon lira artmıştır. Diğer mesken inşaatı kredilerinde 46 milyon lira azalma olmuştur.

T. Sinaî Kalkınma Bankası tarafından açılan yatırım kredileriyle, kısa vâdeli işletme kredileri 1962 yılında 334 milyon lira iken 1963 yılı Kasım ayı sonunda 385 milyon liraya yükselmiştir. 1963 yılı Kasım ayı itibariyle kullanılan olan kredilerin 321 milyon lirası orta ve uzun vâdeli sinaî kalkınma kredilerine, 64 milyon lirası kısa vâdeli işletme kredilerine tekabül etmektedir. Yatırım kredilerinin 190 milyon lirası Marshall Fonundan, geri kalan 131 milyon lirası Bankanın kendi kaynaklarıyla diğer yabancı kaynaklardan karşılanmıştır. Kısa vâdeli işletme kredilerinin 25 milyon lirası sinaî ihracat işletme sermayesi Fonundan, 39 milyon Bankanın öz kaynaklarından sağlanmıştır.

Kredi Hacmi :

Kredi hacmi 1961 yılı sonunda 8 milyar 713 milyon liradan 1962 sonunda 11 milyar 247 milyon liraya yükselerek 2 milyar 534 milyon lira artış kaydetmişti. 1963 yılında ise Kasım sonu itibariyle, 13 milyar 367 milyon liraya varmak suretiyle 2 milyar 120 milyon lira artış kaydetmiştir. 1963 yılı Aralık ayı itibariyle artışın 2 milyar 500 milyon lira civarında olacağı tahmin edilebilir.

Kredi hacmi, 1962 yılında daha ziyade bankaların kendi kaynaklarından açtıkları krediler ile Merkez Bankasının direkt kredilerinin tesiri altında seyretmiş, Merkez Bankasından avans yoluyla sağlanan kaynakların artışlara tesiri nisbeten az olmuştur. Buna karşılık 1963 yılının ilk dokuz aylık devresinde Merkez Bankası avanslarından sağlanan imkânlar, kredi hacmi artışında önemli ölçüde hisse almıştır. Merkez Bankasının direkt kredilerindeki artışlar da 1963 yılı kredi hacmine geçen yıla nisbetle daha fazla tesir etmiştir. Gerçekten 1962 yılındaki kredi hacmi artışının % 73,7'si bankaların kendi

Kredi Hacmi

Cetvel : 32

(Milyon TL.)

	1 9 6 2				1 9 6 3			
	Mart	Haz.	Eylül	Aralık	Mart	Haz.	Eylül	Kasım
MERKEZ BANKASI KREDİLERİ	1.294	1.238	1.692	1.824	2.113	2.544	3.040	3.130
BANKA KREDİLERİ	8.662	9.027	9.721	10.362	10.350	10.918	11.366	11.486
TOPLAM	9.956	10.265	11.413	12.186	12.463	13.462	14.406	14.616
MERKEZ BANKASI AVANSLARI (1)	-633	717	835	-939	832	-1.189	-1.493	-1.249
KREDİ HACMI	9.323	9.548	10.578	11.247	11.631	12.273	12.913	13.367

(1) Aralarındaki fark başlıca tarih değişikliğinden ileri gelmektedir. Merkez Bankası rakamları her ayın son Cumartesi itibarıyla, bankalarla ilgili rakamlar ayın son günü itibarıyla hesaplanmaktadır.

kaynaklarına dayanmakta idi. Buna karşılık bu nisbet 1963 yılı Kasım sonu itibarıyla % 39,4 e düşmüştür.

D) Genel
Olarak
Bankacılık

Memleketimiz bankacılığı, 1963 yılında da çeşitli yönlerden gelişmeye devam etmiştir. Bu gelişmenin en önemli yönlerini, özelliği olan sektörlerin finansman imkânlarının artırılması ve bankacılık sisteminin malî ve idarî bakımlardan sağlamlştırılması teşkil etmektedir.

Özelliği olan sektörlerin finansman imkânlarının artırılması konusunda bir iki yıl önce başlamış olan çalışmalar 1963 yılında biraz daha gelişmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı yatırım bankacılığının kurulmasına, diğer kısmı ise madencilik, sanayi, tarım, ihracat, turizm gibi sektörlerin kredi ve sermaye ihtiyacının imkânlar nisbetinde karşılanmasına taallük etmektedir.

Yatırım bankacılığının kurulması konusundaki gelişmeler, hem resmî hem özel sektörde olumlu sonuçlar vermiştir. Hazırlıkları 1963 yılında hızlandırılmış olan Devlet Yatırım Bankası Kanunu 12 Mart 1964 tarihinde kabul edilmiştir. Bankanın görevi, iktisadî Devlet teşekküllerinin yatırımları için gerekli kredileri sağlamak ve bu amaçlarla garantiler vermektir. Bankanın itibarî sermayesi 1 milyar liradır.

Devlet Yatırım Bankası kuruluş kanunu, Amortisman ve Kredi Sandığı'nı kaldırarak, Sandığın özvarlığını yeni bankaya sermaye olarak devretmektedir. Sermaye, ayrıca bütçeden ödenecek paralarla ve diğer kaynaklarla ikmâl edilecektir. Bankanın yabancı kaynakları arasında başlıca, 301 sayılı Kanundan önceki rejime göre Amortisman ve Kredi Sandığı'na yatırılmış olan mevduat karşılıkları, çıkaracağı tahvillerin hasılatı ve almaya yetkili kıldığı kredilerle, iktisadî Devlet teşekküllerinin tevdiatı yer almaktadır. Banka, iktisadî Devlet teşekküllerinin yatırım projelerini teknik, iktisadî ve malî bakımlardan etüd etmek suretiyle finanse edecektir.

Sınaf Yatırım ve Kredi Bankası A. Ş., 17 Aralık 1962 tarihinde kabul edilen 123 Sayılı Kanunun yatırım bankalarına taallük eden 2 inci maddesi gereğince, 1963 yılında kurulmuştur. Özel sektör bankalarının teşebbüs ve iştirakiyle meydana gelmiş olan bu finansman kurumu 22 Mart 1963 tarihinde faaliyete geçmiştir. Merkezi İstanbul'da olan Bankanın itibarî sermayesi 40 milyon lira, ödenmiş sermayesi 20 milyon liradır. Bankanın amacı özel sanayi orta vâdeli yatırım ve işletme kredisi sağlamak, yabancı sermayeyi teşvik etmek ve sermaye piyasasının gelişmesine yardım etmektir.

Madencilik sektöründeki özel teşebbüslerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulması tasarlanan "Maden Geliştirme Bankası" konusunda yapılan hazırlık çalışmalarında 1963 yılında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Özellik gösteren sektörlerle finansman imkânları sağlanması bakımından, tarım sektöründe 1963 yılında önemli adımlar atılmıştır. Kontrollü ziraî kalkınma kredileri sistemi 1963 yılında etüd edilmiş ve yıl sonundan itibaren pilot bölge olarak seçilen Denizli ve Erzincan illerinde tatbik mevkiine konulmuştur. Kısa vâdeli çevirme kredileriyle orta ve uzun vâdeli kalkınma kredileri bu sistem içinde çiftlik işletme plânlamasına dayanacaktır. T. C. Ziraat Bankası bu konuya, 25 milyon lirası karşılık paralardan bu maksatla tesis edilen fondan olmak üzere, şimdilik 50 milyon lira tahsis etmiştir. Tarım sektörünün özellik arzeden diğer konularından toprak muhafaza ve sulama, ziraî mücadele, traktör satınalma ve hayvan besisi konularına geçen yıllarda Maliye Bakanlığınca, Amerikan yardımı karşılıklarından tahsis edilmiş olan fonlardan (cem'an 81 milyon lira) T. C. Ziraat Bankası eliyle kredi açılmasına bu yıl da devam edilmiştir.

Özel sektör madenciliğine riziko, geliştirme ve ekipman konusunda tahsis edilen üç ayrı fonun (cem'an 35 milyon lira) kullanılması, 1963 yılında madencilik sahasında yeni imkânlar yaratmakta devam etmiştir.

Karşılık paralardan sağlanarak sanayi sektörüne tahsis edilmiş olan fonlar da bu sektörün gelişmesinde önemli ölçüde yardımcı olmuştur. Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası nezdindeki Marshall Plânı Özel Teşebbüs Fonu (174 milyon lira), Türkiye Halk Bankası nezdindeki Küçük San'atları Teşvik Fonu (12 milyon lira), Bursa Sanayi Odası emrindeki Bursa Sanayi Bölgesi kredisi (25 milyon lira) bu fonlar arasındadır. Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası nezdindeki 65 milyon liralık Sermaye İştirak Fonunun kullanılmasıyla 1963 yılında bu alanda olumlu neticeler alınmıştır.

İhracatın geliştirilmesi konusunda T. C. Ziraat Bankası eliyle çevrilen 20 milyon liralık Yaş Meyve ve Sebze İhracatı Fonu ve Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası eliyle kullanılan 30 milyon liralık Sınaf Mamul İhracat İşletme Sermayesi Fonu 1963 yılında amaçlarına uygun sonuçlar vermiştir.

T. Vakıflar Bankası nezdinde 1963 yılı ortasında tesis edilen 25 milyon liralık Turizmi Teşvik Fonu kullanılmaya başlanılmıştır.

Bankalar sisteminin malî ve idarî bakımlardan sağlamaştırılması konusunda 1963 yılında da olumlu gelişmeler meydana gelmiştir. Bu konuda alınan tedbirler kanunî, malî ve idarî mahiyettedir. Merkez Bankası nezdinde A. B. D. Karşılık Paralarından tesis edilmiş olan 40 milyon liralık Bankalar Reorganizasyon Fonu, sağlamaştırma tedbirlerinin malî yönünü teşkil etmektedir. Sağlamaştırma tedbirlerinin bir kısmını, malî durumları, sevk ve idare hataları dolayısıyla bozulmuş ve halkın güvenini kaybetmiş olan bankaların tasfiye edilerek, bankalar sistemine yük olmalarının önlenmesi teşkil etmektedir. Bankalar Kanununun 153 sayılı Kanunla değiştirilen 60 ıncı maddesi gereğince tedricen tasfiyeye tâbi tutulan bankaların sayısı 1963 yılında, Tutum Bankasının katılmasıyla altıya çıkmıştır.

Sağlamaştırma hareketinin bir başka yönü, Bankalar Kanununun asgarî sermaye ile ilgili hükümlerini yerine getirmeyen bankaların faaliyetlerine kendiliklerinden son vermeleridir. Şimdilik dört mahallî bankadan ibaret olan bu bankalar, 1963 yılından az önce kapanmıştır.

İstanbul, Ankara ve İzmir Halk Sandıklarının 1 Ocak 1964 tarihinden itibaren Türkiye Halk Bankasının birer şubesi haline getirilmesini de, bankaların reorganizasyonu konusunda olumlu bir değişiklik addetmek icap eder.

Hazinenin ve iktisadî Devlet teşekküllerinin bir kısım borçlarının tahkimi ile ilgili muameleleri de bankalar sistemiyle ilgisi bakımından sağlamaştırma tedbirleri arasında saymak gerekir. Bu muamelelere 1963 yılında da devam edilmiştir. Hazinenin ve iktisadî Devlet teşekküllerinin bir kısım borçlarının tahkimi hakkındaki 154 sayılı Kanuna ek 12.6.1963 tarih ve 250 sayılı Kanun bu muameleler arasındadır. Bu kanun Etibank ve T. C. Ziraat Bankası ile Amortisman ve Kredi Sandığının 154 sayılı Kanun dışında kalmış olan bir kısım alacak ve borçlarını mahsup ve tahkim etmiştir.

Bankaların ödenmiş sermayelerinde ve ihtiyat akçelerinde 1963 yılında meydana gelen artışlar da bankacılık sisteminin malî bünyesini kuvvetlendiren gelişmeler arasındadır. 1963 yılında Kasım ayı itibariyle ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamı 283 milyon lira artış kaydetmiştir. Bu rakam, yıl sonu bilançoları itibariyle her halde bir miktar daha yükselecektir.

1963 yılında faaliyet halinde bulunan 51 bankanın memleket dahilinde yayılmaları bakımından da 1963 yılında ihtiyaçlara uygun gelişmeler olmuştur. 1963 yılında, tedrici tasfiyeye tabi tutulmuş olan Tutum Bankası mukayese dışı bırakılırsa, yeniden 53 banka şubesi açılmıştır. Bunlardan 22 si T. C. Ziraat Bankasına, 9 u diğer hususî kanunlarla kurulmuş bankalara, 22 si ise diğer millî bankalara aittir. 1963 yılında açılmış olan 53 şubenin 42 si nüfusu 100.000 den yukarı olan 9 şehrimizin dışında kalan şehir ve kasabalarda açılmıştır.

Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, 1963 yılında faiz hadleri, tasarrufu teşvik ikramiyeleri, menkul kıymetlerle ilgili ortalama gider emsalleri ve bankaların kontrolü konularında çeşitli kararlar ittihaz etmiştir.

T. C. Ziraat Bankası'na 5389 Sayılı Kanunla çıkarılan tahvil hasılları karşılığı açılan kredilerin büyük kısmının uzun vâdeli olduğu nazara alınarak, bunlara uygulanan faiz hadleri % 5 den % 3 e indirilmiştir.

Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile 1963 yılı Kalkınma Programında ihracatla ilgili tedbirler arasında mütalâa edilen ihracat kredileri konusu 1963 yılında Komitece çeşitli yönlerden tetkik ve müzakere edilmiştir.

Komite, 1963 yılında da tütün için yurt dışındaki kaynaklardan temin edilecek ön finansman konusunu müzakere etmiş ve bunlara tatbik edilen faiz hadinin bu yıl da % 7 olarak muhafaza edilmesini kararlaştırmıştır.

Gelirleri kurumlar vergisinden muaf tutulan menkul kıymetlerle ilgili "ortalama gider emsalleri" 5422 sayılı Kanunun 199 sayılı Kanunla değiştirilen 15 inci maddesi gereğince kanunî ihtiyat akçeleri karşılığı olarak bulundurulan menkul kıymetler için % 0,5, mevduat karşılıkları olarak bulundurulan menkul kıymetler için % 2,5, serbest portföyde bulundurulan menkul kıymetler için % 1,5 ve tasarruf bonoları için % 0,5 olarak tesbit edilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği ile işbirliği yapmak suretiyle, banka kredilerinin likiditesini temin ederek donmalarına meydan vermemek için, bankaların müşterilerinden alacakları hesap vaziyetlerinin ıslâhı, bu mevzuda bir seminer tertibi ve bir istihbarat ve kredi yönetmeliği örneği hazırlanması konularında çalışmalar yapılmıştır.

Bankalar Yeminli Murakıplığına yapılan tetkik neticesinde Tutum Bankası Türk Anonim Şirketinin 7129 sayılı Bankalar Kanununun 60 inci maddesinde yazılı hale dâhar olduğu anlaşılmış olduğundan, mezkûr bankanın tedrici tasfiyesine ve merkezi Şarkikaraağaç'da bulunan Sağlık Bankasının mevduat kabul yetkisinin, görülen lüzum üzerine, muvakkaten kaldırılmasına karar verilmiştir.

Tedrici tasfiyeye tabi tutulmuş bulunan Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, Doğubank, Esnaf Kredi Bankası, Sanayi Bankası ve Tutum Bankasının tasfiyelerinde kullanılmak üzere, 153 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi mucibince, Bankamız nezdinde tesis edilmiş olan Bankalar Tasfiye Fonundan mahsup edilmek üzere 1963 yılında cem'an 32 milyon lira tahsisinde bulunulmuştur.

Bankaların 1964 yılında tevzi edecekleri tasarrufu teşvik ikramiyelerinin miktar ve nisbetleri ile şekil, şart, mahiyet ve nev'ileri yeniden tesbit olunmuştur. Bankaların verebilecekleri ikramiyelerin yekûn olarak baliği, geçen yıl tasarruf mevduatının binde 6,5 i iken, bu yıl binde 6 sına indirilmiştir. Ayrıca, ikramiye olarak dağıtılacak kıymetlerin gayrimenkullere tahsis edilebilecek kısmı, geçen yıl yıllık ikramiye plânının % 50 si iken, bu yıl % 45 i olarak tesbit edilmiştir.

**E) Reeskont ve
Faiz Hadleri**

1961 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında kabul edilen reeskont ve faiz hadleri, 1963 yılı Kasım ayı sonuna kadar aynen muhafaza edilmiştir. 3 Aralık 1963 tarihinde yapılan değişiklik, T. C. Ziraat Bankasının 5389 Sayılı Kanun gereğince açtığı kredilerle ilgilidir. Banka Kredilerini Tanzim Komitesince alınan ve Bakanlar Kurulunca tasdik edilen 3.12.1963 tarihli Karar, söz konusu kredilerle ilgili faiz haddini % 5 den % 3 e indirmiştir.

1963 yılında ziraat senetleri, ihracat finansman senetleri, küçük san'at erbabı, esnaf ve esnaf teşekkülleri senetleri için 1 Temmuz 1961 tarihinde tesbit edilen % 5,25 nisbetindeki tercihlî reeskont haddinin uygulanmasına devam edilmiştir. Bunlar haricinde kalan senetlere uygulanan % 7,50 lik had, değişiklik kaydetmemiştir. Senet üzerine avans muamelelerinde de tercihlî sektörlere % 5,25, diğer senetlere % 7,50 haddinin uygulanmasına devam edilmiştir. Tahvil üzerine avansların % 10 ve altın üzerine avansların % 6 olan hadleri değişmemiştir.

Bankaların ihracat finansman kredilerine, kısa vâdeli ziraat kredilere ve küçük san'at erbabı, esnaf ve esnaf teşekkülleri kredilerine uyguladıkları faiz haddi 1963 yılında da % 9 olarak muhafaza edilmiştir.

T. C. Ziraat Bankasınca orta ve uzun vâdeli ziraat kredilere % 7 haddinin uygulanmasına devam edilmiştir.

Mevduata verilen faizlerde de 1963 yılında değişiklik olmamıştır. Cari hadler aşağıda gösterilmiştir :

— Vâdesiz ve dört aya kadar vâdeli mevduata (tasarruf mevduatı hariç)	% 2
— Vâdesiz ve dört aya kadar vâdeli tasarruf mevduatına	% 3
— Dört aydan altı aya kadar vâdeli bilumum mevduata	% 4
— Altı aydan bir yıla kadar vâdeli bilumum mevduata	% 5
— Bir yıl ilâ onsekiz aya kadar vâdeli bilumum mevduata	% 6
— Onsekiz aydan fazla vâdeli bilumum mevduata	% 6,5

Bankaların yaptıkları çeşitli hizmetler mukabilinde talep edebilecekleri ücret ve komisyonlarda 1963 yılında bir değişiklik olmamıştır.

5 — KAMU MALİYESİ

1963 yılı Genel Bütçe uygulamasının başlıca karakterini denk olarak bağlanmış ve tasarruf sağlanmış olması teşkil etmektedir.

1963 malî yılı Bütçe Kanunu ile verilmiş olan 12 milyar 101 milyon lira tutarındaki genel bütçe ödenekleri toplamı, yıl içerisinde alınan ek ve olağan üstü ödeneklerle birlikte malî yıl sonunda, 12 milyar 445 milyon liraya yükselmiştir.

1963 Yılı Genel Bütçe Ödenekleri, Gider ve Gelirleri İcmali (1)

Cetvel : 33

(Milyon TL.)

	Cari giderler	Yatırım giderleri	Toplam
Bütçe ile verilen ödenek Yıl içinde eklenen (2)	8.164 269	3.937 75	12.101 344
A — ÖDENEKLER TOPLAMI	8.433	4.012	12.445
Verile emirleri ve diğer gider kayıtları Mahsup devresi gider tahmini	7.731 10	3.665 40	11.396 50
B — GİDERLER TOPLAMI	7.741	3.705	11.446
TASARRUF EDİLEN = (A - B)	692	307	999
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	—	—	11.440

(1) Geçici rakamlar

(2) Ek ve olağan üstü ödenekler, 1050 Sayılı Kanununun 48 inci maddesine göre verilenler ve aktarmalar toplamıdır.

Ödenekler toplamının 8 milyar 433 milyon lirası (% 67,8) cari giderlerle, 4 milyar 12 milyon lirası ise (% 32,2) yatırım giderleriyle ilgili bulunmaktadır.

1963 yılı için verilmiş olan ödeneklere karşılık verile emrine bağlanan ve bütçeye gider kaydedilen harcamalar malî yıl sonunda 11 milyar 396 milyon liraya (geçici rakam) inhisar etmiştir. Bu harcamaların 7 milyar 731 milyon lirası cari giderlere, 3 milyar 665 milyon lirası yatırım giderlerine taallük etmektedir.

Genel bütçeden verilen avanslardan mahsup devresi içinde 1963 yılı bütçesine gider yazılması ihtimal dahilinde olan harcamaların tutarı 50 milyon lira tahmin edilmektedir. Bu harcamaların 10 milyon lirası cari giderlere ve 40 milyon lirası yatırım giderlerine ilâve edildiği takdirde, 1963 yılı cari harcamaları 7 milyar 741 milyon liraya, yatırım harcamaları 3 milyar 705 milyon liraya, bunların toplamı ise 11 milyar 446 milyon liraya baliğ olmaktadır.

Harcamalar toplamı ile genel bütçe ödenekleri toplamı mukayese edildiği takdirde 999 milyon liralık ödeneğin harcanmıyarak tasarruf edildiği görülmektedir. Bu mukayeseye nazaran 1963 malî yılında genel bütçe ödeneklerine nisbetle cari harcamalarda 692 milyon lira, yatırım giderlerinde ise 307 milyon lira tutarında tasarruf sağlanmıştır. Bu suretle harcama nisbetleri cari gider-

lerde % 91,8, yatırım giderlerinde ise % 92,3 olmuştur. Fiziki yatırımların harcanan nisbetinin de üstünde gerçekleşmiş olması mümkündür.

1963 malî yılı içerisinde elde edilen ve söz konusu giderlere karşılık teşkil eden gelirler 11 milyar 440 milyon liraya yükselmiştir.

1963 yılı genel bütçe ödeneklerinden harcanan 11 milyar 446 milyon liraya karşılık yıl içinde 11 milyar 440 milyon liralık gelir sağlanması 1963 yılı Devlet bütçesinin denk olarak bağlanacağını göstermektedir.

1963 bütçe yılı devresinde Hazinesinin mevcut ve alacakları 76 milyon lira azalmıştır. Kasa ve bankalardaki nakit mevcudu 81 milyon lira inmiş, avans bakiyesi ise 5 milyon lira artmıştır.

Hazine Durumu

Catvel : 34

(Milyon TL.)

	Malî yıl sonu		Değişiklik
	1962	1963 (a)	1963 (a)
1. Mevcut ve alacaklar	1.171	1.095	-- 76
Kasa ve bankalar	392	311	-- 81
Avanslar	779	784	+ 5
2. Borçlar (Kısa vâdeli)	1.495	1.453	-- 42
Merkez Bankası avansı	--	--	--
Hazine Bonoları	331	344	+ 13
Plâsman Bonoları	349	187	-- 162
Emanet paralar (b)	815	922	+ 107
3. Alacak - Borç dengesi (1-2)	-- 324	-- 358	-- 34
4. Bütçe emanetleri (c)	437	507	+ 70
5. Net Hazine nakit durumu (3-4)	-- 761	-- 865	-- 104

(a) Telgraf rakamları.

(b) Çeşitli sebep ve şekillerde Hazinece tahsil edilip idare gereken paralar.

(c) Büyük kısmı katma bütçeli idarelere yapılan yardımlarla ilgili olup dörder aylık devreler itibarıyla masraf kayıt ve emanete alınarak ödenir.

Kaynak : Maliye Bakanlığında alınan rakamlar.

Diğer yandan malî yıl sonunda Hazinesinin kısa vâdeli borçları 1.495 milyon liradan 1.453 milyon liraya inerek 42 milyon lira azalmıştır. Merkez Bankasına reeskont edilen 9 ay vâdeli Hazine bonoları 13 milyon lira artmıştır. Buna karşılık plâsman bonoları 162 milyon lira azalmış, emanet paralar ise 107 milyon lira artmıştır.

Orta ve uzun vâdeli iç borçlar toplamı, 1962 yılı Eylül ayı sonunda 8.766 milyon liraya, 1963 yılı Eylül ayı sonunda ise 9.071 milyon liraya çıkmıştır. Bir yıllık devrede Devlet bütçesi borçları miktar olarak 305 milyon lira, nisbet olarak % 3,5 artmıştır.

İç Borçlar

Catvel : 35

(Milyon TL.)

	30.9.1962	30.9.1963	Değişiklik
Orta vâdeli (Müteahhit ve Karayolları bonoları)	76	40	— 36
Uzun vâdeli	8.690	9.031	341
İç istikraz tahvilleri	682	621	— 61
T. C. Merkez Bankasına	5.406	5.405	— 1
154 Sayılı Kanun	5.275	5.275	—
65 " " "	131	130	— 1
Amortisman ve Kredi Sandığına	949	989	40
154 Sayılı Kanun	949	824	—125
250 " " "	—	165	+165
İşçi Sigortaları Kurumuna (154 Sayılı Kanun)	133	131	— 2
Emekli Sandığına (154 Sayılı Kanun)	656	642	— 14
Tasarruf bonoları	699	1.088	389
Diğer istikrazlar	165	155	— 10
TOPLAM	8.766	9.071	305
Hazine Kefaletleri			
(İktisadi Devlet Teşekkül ve Teşebbüsleri)			
Kısa vâdeli	376	598	222
Uzun vâdeli	347	435	88
TOPLAM	723	1.033	310

Kaynak : 1964 Bütçe Tasarısı Gerekçesi.

Devre zarfında tasarruf bonolarında 389 milyon lira, Amortisman ve Kredi Sandığı'nın Hazineden olan alacaklarında 40 milyon lira artış kaydedilmiştir. Buna karşılık iç istikraz tahvillerinde 61 milyon lira ve diğer borçlarda 63 milyon lira azalma meydana gelmiştir.

1963 yılı Eylül ayı sonuna göre Devlet iç borçlarının % 99,6 sıını uzun vâdeli borçlar teşkil etmektedir. Devlet iç borçlarının tahkimi için alınan kanunî ve idarî tedbirler, iç borçların düzenlenmesi imkânını büyük ölçüde sağlamıştır.

III – İDARİ İŞLER

Genel Müdürlük ve Müdürler Kurulu Başkanlığı :

Bir süre vekâleten idare edilmiş bulunan Bankamız Genel Müdürlüğü ve Müdürler Kurulu Başkanlığına, 28.6.1963 tarihinde Maliye Bakanlığı Müsteşarı Ziya Kayla atanmıştır.

Yeni Şubeler Kurulması :

Merkez Bankası hizmetlerinden bankaların ve halkımızın daha kolaylıkla faydalanmasını sağlamak amacıyla, yurt içinde Şube sayısının arttırılması faaliyetine bu yıl da devam edilmiştir. Mevcut 12 şubeye Trabzon, Antalya ve Edirne Şubeleri ilâve edilmiş ve hizmete geçirilmiştir. Kalkınma plân ve programına uygun olarak, iktisadî bakımdan öncelik tesbit edilen bölgelerde yeni şube yapımı hazırlıklarına girişilmiş bulunmaktadır.

Personel Sayısı :

Yeni şubelerin faaliyete geçirilmesi ve günden güne artan muameleler hacmine ilâve olarak Bankamızın yeni hizmetlerle görevlendirilmesi karşısında, kadrolarda geniş ölçüde arttırma yapılmadan daha vasıflı eleman sağlamak suretiyle personel ihtiyacının karşılanması esası uygulanarak, 1964 yılı memur ve hizmetli kadrolarında ancak 132 sayıda bir artış ile personel mevcudu 2749'a yükselmiştir.

Kalifiye Personel Yetiştirme :

Banka kadrolarının, meslekî tahsil yapmış vasıflı elemanlarla desteklenmesi amacıyla, yeni personel alınma ve eleman yetiştirme konularında esaslı tedbirler alınmış olup; bu arada, yetişmiş memurlarımızdan ehliyetleri tesbit edilmiş olanların, Dış Muhabirlerimiz nezdinde staj görmeleri usulü daha geniş ölçüde uygulanmaktadır.

IV - BİLÂNÇOMUZUN TAHLİLİ

1963 yılı Bilânçomuzun izah ve tahliline geçmeden önce 1962 yılı Bilânçosu rakamlarıyla mukayese sağlamak üzere, aşağıdaki cetvel tanzim edilmiştir.

A K T İ F

	<u>1962</u>	<u>1963</u>
Altın Mevcudu	1.259.083.562,61	1.128.506.982,88
Döviz Borçluları	703.233.019,26	219.075.233,98
Ufaklık Para	36.432.485,35	59.112.794,80
Dahildeki Muhabirler	10.107.657,95	6.659.683,21
Reeskont ve Senet Üzerine Avans	1.351.484.526,71	2.572.236.456,05
Diğer Avanslar	472.663.969,38	578.997.621,85
Tahviller Cüzdanı	33.035.509,83	28.641.196,84
İtfaya Tâbi Hesaplar	5.406.550.442,53	5.403.933.433,16
Gayri Menkuller	26.468.065,63	27.099.483,37
Demirbaşlar	6.711.055,37	6.298.874,94
Muhtelif	201.470.256,38	675.780.926,12
Toplam	<u>9.507.240.551,—</u>	<u>10.706.342.687,20</u>

P A S İ F

Tedavüldeki Banknotlar	5.122.421.552,50	5.581.101.035,—
Döviz Alacaklıları	1.251.414.364,73	1.020.292.520,75
Mevduat	2.285.268.342,14	2.465.108.986,29
Altın Alacaklıları	127.630.795,46	104.775.309,53
Muhtelif	458.142.794,82	1.279.387.968,44
Sermaye	15.000.000,—	15.000.000,—
İhtiyat Akçesi	109.574.597,14	115.535.800,71
Provizyonlar	115.882.330,87	118.406.542,98
Kâr	21.905.773,34	6.734.523,50
Toplam	<u>9.507.240.551,—</u>	<u>10.706.342.687,20</u>

A K T İ F

Altın Mevcudu :

1963 yılı Bilânçomuzda altın, beynelmilel ayarlı altınlar, meskûk ve düşük ayarlı altınlar olmak üzere iki kısma ayrılmış, meskûk ve düşük ayarlı altınlar Aktif'te, "Muhtelif" rübriğine dahil edilmiştir.

Bilânçoda'da görüleceği üzere beynelmilel ayarlı altınlar 111.430.296,30 sâfi gram ve 1.128.506.982,88 lira tutarında, meskûk ve düşük ayarlı altınlar ise 8.577.525,68 sâfi gram ve 86.868.634,— lira tutarında olduğuna göre, altın mevcudu cem'an 120.007.821,98 sâfi gram ve 1.215.375.616,88 liradır.

Bu miktar geçen yıl 124.323.603,29 sâfi gram ve 1.259.083.562,61 lira tutarında bulunduğu nazaran bu yıl altın mevcudunda 4.315.781,31 sâfi gramlık bir eksiliş olmuştur. Bu eksiliş, dış münasebetlerimiz dolayısıyla tahassül eden borçlarımız komisyonlarıyla Beynelmîlel Para Fonundan alınan borç taksitlerinin ödenmesi için yapılan altın satışlarının ve yıl içinde alınan cüz'i miktardaki altınların muhassalasıdır.

Altın mevcudunun : (Beynelmîlel ayarlı)

101.182.924,53	sâfi gramı	Banka'ya
10.247.371,77	" "	Hazine'ye,

ait bulunmaktadır.

Döviz Borçluları :

1963 yılı Bilânçomuzda, neşredilmekte olan haftalık vaziyetlerimizin son şekline uygun olarak, 3133 Sayılı Kanuna göre Hariçteki Muhabirlerle, 5256 Sayılı Kanuna göre muamele gören konvertibl dövizlerden Hariçteki Muhabirler (Nostro ve Loro) hesapları "Döviz Borçluları" rübriğinde; diğer bütün dövizler ise "Muhtelif" rübriğinde gösterilmiştir.

Müfredatı aşağıdadır.

3133 Sayılı Kanuna göre	199.723.699,49
5256 " " "	19.351.534,49
	<u>219.075.233,98</u>

Ufaklık Para :

1963 sonundaki kasa mevcudu, madeni paradan ibaret olmak üzere 59.112.794,80 liradır.

Dahildeki Muhabirler :

6.659.683,21 lira olan Dahildeki Muhabirler, banker muameleler dolayısıyla T. C. Ziraat Bankası nezdinde hasıl olan alacaklarımızla, Türkiye İş Bankası'na, resmî daireler personel aylık ve ücretlerinin sür'atle tediyasını sağlamak gayesiyle ay sonlarında verilerek, müteakip ay başında resmî dairelerin Bankamız nezdindeki tevdiat hesaplarına borç kaydedilmek suretiyle kapatılan meblâğları göstermektedir.

Reeskont ve Senet Üzerine Avans :

1963 yılı sonu itibariyle, cüzdanda aşağıda müfredatı gösterilen 2.572.236.456,05 liralık senet mevcuttur.

Hazine Bonoları	347.387.257,73	lira
Hazine Kefaletini Haiz Bonolar :		
Katma Bütçeli İdareler	75.000.000,—	"
Toprak Mahsulleri Ofisi :		
Hububat Alımları Finansmanı	515.000.000,—	"
Ziraî İstihsal Fazlası İthalât Finansmanı	353.486.815,01	"
Ticarî Senetler :		
İktisadî Devlet Teşebbüsleri	124.744.723,14	"
Hususi Sektör Senetleri	760.269.797,59	"
Ziraî Senetler :		
T. C. Ziraat Bankasınca ibraz edilen senetler	367.338.291,83	"
Diğer Bankalarca ibraz edilen senetler	29.009.570,75	"

1962 yılı nihayetinde 1.351.484.526,71 lira olan Senetler Cüzdanı bu yıl 220.751.929,34 liralık bir artış kaydetmiştir.

Diğer Avanslar :

Yıl sonunda bu hesabın bakiyesini teşkil eden 578.997.621,85 liranın :

392.383.000,—	lirası	Hazineye kısa vâdeli avans
96.420.397,91	"	Tahvil karşılığı olarak Resmî Bankalara
17.499.796,83	"	Tahvil karşılığı olarak Hususi Bankalara
246.548,29	"	Altın karşılığı olarak Hususi Sektöre verilmiş avanslardan ve
72.447.878,82	"	153 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin son bendi gereğince Bankalar Tasfiye Fonuna yapılan ikrazlardan, ibarettir.

Tahviller Cüzdanı :

Bankamıza ait olan Tahviller Cüzdanı yekûnu 28.641.196,84 liradır.

Bu miktar 1962 yılı nihayetinde 33.035.509,83 lira idi. 4.394.312,99 lira-
lık eksiliş, itfa plânı dahilinde yapılan itfalarla sene sonu Borsa fiatlarındaki de-
ğişikliklerden mütevellit farkların sonucudur.

İtfaya Tâbi Hesaplar :

a) Tahkim olunan alacaklarımız karşılığı Hazine Tahvilleri; 154 Sayılı Kanunun 2, 3 ve 4 üncü maddeleri gereğince, Hazinesin tiraj hakları ile 5256 Sayılı Kanun gereğince kur farklarından mütevellit borçları ve Hazine, Katma Bütçeli İdareler, İktisadî Devlet Teşebbüsleri ve resmî bankalarla, diğer âmme müesseselerinden, iskonto ve avanslardan mütevellit alacaklarımızın 100 sene-
de itfaya tâbi tutulması dolayısıyla, Hazinece Bankamıza tevdi edilmiştir.

3 Ekim 1963 tarih ve 347 Sayılı Kanun gereğince bu alacağımızın bakiyesi, ilk taksit Kalkınma Plânının 2 nci 5 yıllık döneminin sonunda başlamak üzere % 1/2 faizli ve 6 şar aylık eşit taksitlerle ve 100 senede Maliye Bakanlığınca itfa olunacaktır.

Bu alacağın yıl sonunda arzettiği bakiye 5.275.700.000,— lira olup dökü-
mü aşağıda gösterilmiştir.

Hazineye Kısa Vâdeli Avans	1.092.254.250,—	lira
Mahsuba Tâbi Matlubat	265.240.651,32	"
Maliye Bakanlığı Tiraj Hakları	20.688.729,82	"
5256 S. K. Gereğince Maliyeden Tahsil Olunacak Kur Farkları	3.222.069,79	"
Hazine Kefaletini Haiz Bonolar	2.135.948.401,80	"
Ticarî Senetler	1.049.673.753,26	"
Ticarî Senetler Üzerine Avans	72.478.278,13	"
Tahviller Üzerine Avans	300.202.260,74	"
Ziraî Senetler Üzerine Avans	377.113.632,03	"
Toplam	5.316.822.026,89	"
Tahsil olunan ilk iki taksit	— 41.122.026,89	"
Bakiye	5.275.700.000,—	"

b) Değerlendirme Farkı Karşılığı Hazine Bonusu; yıl sonunda 128.233.433,16 liralık bir bakiye göstermektedir. 1960 yılında 163.661.759,89 lira olan bu meblâğ yapılan mahsuplar neticesinde 35.428.326,73 lira eksilmiştir.

Bu hesap 65 Sayılı Kanunun 5 inci maddesi gereğince, altın, döviz ve efektif mevcudumuzla borçlarımızın yeni fiatlara göre değerlendirilmesi neticesinde hasıl olan zararlardan Provizyonlarımızla Fevkalâde İhtiyatlarımızdan tefrik edilen miktarlar ve ileride Vukuu Muhtemel Zarar Karşılığı ihtiyatının tama-

mının mahsubundan sonra kalan ve Hazinece deruhte edilen aleyhte farkı gös termektedir.

Gayri Menkuller :

1963 yılı sonunda 27.099.483,37 lira değerinde görünen gayri menkullerin müfredatı aşağıdadır.

Ankara'daki İdare Merkezi Binamızın bedeli	1.566.665,58	lira
Matbaa Şubesi binası bedeli	4.049.881,36	"
İstanbul Şubesi binası bedeli	2.715.259,73	"
İstanbul Kambiyo Şubesi binası bedeli	7.556.899,46	"
İzmir Şubesi binası bedeli	2.983.737,93	"
Mersin Şubesi binası bedeli	270.732,28	"
Samsun Şubesi binası bedeli	658.372,42	"
İskenderun Şubesi binası bedeli	668.956,74	"
Eskişehir Şubesi binası bedeli	932.081,35	"
Diyarbakır Şubesi binası bedeli	456.447,06	"
Gaziantep Şubesi binası bedeli	478.964,47	"
Trabzon Şubesi binası bedeli	1.228.758,59	"
Ankara'daki arsalar bedeli	2.136.048,75	"
Adana'daki arsa bedeli	684.549,58	"
Antalya'daki arsa bedeli	97.374,76	"
Balıkesir'deki arsa bedeli	5.829,24	"
Edirne'deki arsa bedeli	16.156,35	"
İstanbul'daki arsa bedeli	5.212.313,27	"
Kayseri'deki arsa bedeli	189.496,—	"
Sivas'taki arsa bedeli	31.659,19	"
	<u>31.940.184,11</u>	"
1963 yılı sonuna kadar amortisman payı olarak maliyet bedelleri üzerinden ayrılan	— 4.840.700,74	"
	<u>27.099.483,37</u>	"

Amortisman payı düŐülmeden evvel 1962 nihayetinde 30.693.381,93 lira olan gayri menkuller bedelinde görülen 1.246.802,18 liralık artışın büyük bir kısmı Trabzon Şube binası bedelinin bu hesaba devredilmesinden ileri gelmiştir.

Gayri menkullerimiz 29.763.190,— liraya sigortalıdır.

Demirbaşlar :

Merkez ve Őubelerdeki demirbaŐların kıymeti, Bilançoda görüldüğü üzere :

10.463.582,14	liradan ibaret olup bu yekndan bugüne kadar ayrılmış amortisman tutarı
— 4.164.707,20	lira dŐlnce bakiye olarak
<u>6.298.874,94</u>	lira kalmaktadır.

1962 senesine nazaran demirbaş hesabındaki 375.495,47 liralık artış, Bankamız muamelelerinin gerektirdiği büro levazımatı, yazı makineleri vesair makinelerle muhtelif demirbaş eşyanın mubayaasından ileri gelmiştir.

Demirbaşlarımız 13.217.789,67 liraya sigortalıdır.

Muhtelif :

1963 yılı Bilânçosunda 675.780.926,12 liraya baliğ olan bu rübriğin müfredatı aşağıdadır.

86.868.634,— lirası Altın (Meskûk ve düşük ayarlı)

Kambiyo Muameleleri

3133 Sayılı Kanuna göre :

56.598.230,87	"	İştira Senetleri
80.023,59	"	Muvakkat Borçlular
342.940,59	"	Transituar Hesaplar
5.029.357,17	"	Efektif Deposu
		5256 Sayılı Kanuna göre : (Konvertibl)
25.406.830,41	"	İştira Senetleri
91.024.754,80	"	Muvakkat Borçlular
13.295.358,89	"	Transituar Hesaplar
2.429.747,50	"	Efektif Deposu
		5256 Sayılı Kanuna göre : (Non-Konvertibl)
110.816.865,48	"	Hariçteki Muhabirler (Nostro)
108.998.905,41	"	Hariçteki Muhabirler (Loro)
7.350.500,—	"	İştiraklerimiz
28.909.588,32	"	Muvakkat Borçlular
9.159.231,96	"	Transituar Hesaplar
524.160,76	"	Kliring Muameleleri

Türk Lirası Muameleleri

50.000,—	"	Basın İlân Kurumu'na 195 Sayılı Kanun gereğince iştirakimiz
2.501.269,41	"	Değerlendirme Farkı Karşılığı Hazine Bonosu
84.909.988,49	"	Muvakkat Borçlular
40.794.838,47	"	Transituar Hesaplar
689.700,—	"	Takipteki Matlubat'tan ibaret olmak üzere cem'a
675.780.926,12		lira tutmaktadır.

P A S İ F

Tedavüldeki Banknotlar :

Bankamız Kanununun 14 üncü maddesi gereğince tedavüle çıkarılmış bulunan banknotların 1963 sonundaki toplamı 5.581.101.035,— liradan ibarettir.

Döviz Alacaklıları :

Bilânço'da 1.020.292.520,75 lira olarak görünen "Döviz Alacaklıları" rubriği içinde, "Aktif"te verilmiş olan izahat dairesinde, 3133 Sayılı Kanuna göre Hariçteki Muhabirler (Nostro) ve 5256 Sayılı Kanuna göre Konvertibl Hariçteki Muhabirler (Nostro) ve (Loro) hesapları yer almaktadır. Müfredatı aşağıdadır.

3133 Sayılı Kanuna göre	754.681.584,96
5256 " " "	265.610.935,79
	<u>1.020.292.520,75</u>

Mevduat :

Bilânço'da 2.465.108.986,29 lira olarak görünen mevduatın müfredatı aşağıdadır :

Resmî Mevduat :

a) Hazine ve Genel Bütçeli İdareler	85.707.705,08
b) Katma Bütçeli İdareler	89.384.376,42
c) İktisadî Devlet Teşebbüsleri	7.642.368,68
d) Diğer Âmme Müesseseleri	95.806.172,17
e) Sair	27.973.408,92

Bankalar :

a) Resmî Bankalar	44.826.266,26
b) Diğer Bankalar	177.030.568,57
c) Yurt Dışındaki Bankalar	19.653.634,59
d) Bankalar Tasfiye Fonu (153 S.K)	—,—
e) Mevduat Karşılıkları (Kanun No. 301)	590.931.198,24

Muhtelif :

a) Bloke	41.372.595,72
b) Diğer	58.866.293,50

Milletlerarası Müesseseler ve

Dış Yardım Karşılıkları :

Milletlerarası Müesseseler	465.637.264,33
----------------------------	----------------

Dış Yardım Karşılıkları :

(Amerikan yardım karşılıkları) :

A.B.D. Yardımları karşılık fonu % 90 ları	8.832.225,74
A.B.D. Yardımları karşılık fonu % 10 ları	134.503.166,05
Ziraat Mahsul Fazlası	583.910.023,40
"A.I.D. 277 H. 043" Kredisi karşılığı	28.101.221,89
A.I.D. Yolu ile yapılacak ithalat karşılıkları Muvakkat Hesabı	2.323.217,39
U.S.A. Disbursing Office A.I.D. Technical Assistance	2.210.464,94
PL. 480 Özel Sektör yatırımları	131.506,80
Amerikan Teknik Yardımları	265.307,60

2.465.108.986,29

Altın Alacaklıları :

Bilânço'da 10.345.654,89 sâfi gram mukabili 104.775.309,53 lira olarak görünen altınların tamamı Hazineye aittir.

Muhtelif :

Bilânçonun Pasif'indeki "Muhtelif" rübriği yekûnu 1.279.387.968,44 lira olup müfredatı aşağıdadır.

Kambiyo Muameleleri

3133 Sayılı Kanuna Göre :

3.706.424,31	Lirası	Mevduat
5.099.039,12	"	Ödenecek Senet ve Havaleler
45.036.241,28	"	Muvakkat Alacaklılar
96.263,38	"	Transituar Hesaplar
14.476.044,96	"	Provizyon Hesaplar
		5256 Sayılı Kanuna Göre (Konvertibl) :
6.878.620,59	"	Mevduat
11.931.749,19	"	Ödenecek Senet ve Havaleler
220.455.387,72	"	Muvakkat Alacaklılar
232.418,90	"	Transituar Hesaplar
11.545.099,16	"	Provizyon Hesaplar
		5256 Sayılı Kanuna Göre : (Non-Konvertibl) :
81.503.845,20	"	Hariçteki Muhabirler (Nostro)
49.278.282,39	"	Hariçteki Muhabirler (Loro)
1.343,52	"	Mevduat
81.375.560,46	"	Ödenecek Senet ve Havaleler
1.352.925,25	"	Muvakkat Alacaklılar
3.280.490,16	"	Transituar Hesaplar
905.550,30	"	Provizyon Hesaplar
1.187.440,30	"	Kliring muameleleri

Türk Lirası Muameleleri :

18.485.914,61	Lirası	Ödenecek Senet ve Havalâler
91.971.960,06	"	Muvakkat Alacaklılar
576.604.588,69	"	Transituar Hesaplar
53.982.778,89	"	Provizyon Hesaplar'dan ibaret olmak üzere cem'an
1.279.387.968,44	Lira	tutmaktadır.

Sermaye :

15.000.000,— lira olan sermaye, beheri 100,— lira itibari kıymette 50.000 adet hisse senedinden tereküp etmektedir.

Hisse senetlerinin sınıf, adet ve tutarları aşağıda gösterilmiştir.

<u>Sınıf</u>	<u>Adedi</u>	<u>Tutarı</u>
A	36.703	3.670.300,—
B	58.061	5.806.100,—
C	10.639	1.063.900,—
D	44.597	4.459.700,—
	150.000	15.000.000,—

İhtiyat Akçesi :

Bankamız Kanunu ile Bankalar Kanunu hükümlerine göre ayrılan ihtiyat akçeleri 1963 nihayetinde, aşağıda görüleceği veçhile 115.535.800,71 liraya bağ olmaktadır.

85.583.329,93 lira olan âdi ihtiyat akçesi, 1944 yılında itibari sermayenin % 75 ine varmış olduğundan, Banka Kanununa göre mezkûr yıldan itibaren sâfi kârdan bu ihtiyat akçesine % 20 yerine % 10 nisbetinde bir miktar ayrılmaktadır. Bu âdi ihtiyat akçesine 3133 Sayılı Kanunun 2 nci maddesine müsteniden müesses 6 milyon liralık hususî ihtiyat akçesinin 1955 senesinde kabul olunan 6571 Sayılı Kanuna müsteniden tasfiyesi tarihine kadar olan müddet zarfındaki tenmiyesinden hasıl olan kârlar da dahil bulunmaktadır.

18.618.217,37 lira olan fevkalâde ihtiyat akçesi, Bankamız Kanununun 88 inci maddesi gereğince sâfi kârlardan âdi ihtiyatla ödenmiş sermayemizin % 6 sına tekabül eden hissedarlar birinci temettününün çıkarılmasından sonra kalan miktarın % 10 u nisbetinde ayrılmaktadır.

Bu ihtiyattan 44.000.000,— lira 1960 yılında 65 Sayılı

Kanun gereğince altın, döviz ve efektif mevcudumuz ile borçlarımızın yeni fiatlarla kıymetlendirilmesi neticesinde hasıl olan zarara mahsup edilmiştir.

2.748.175,93 lira olan hususî ihtiyat, Bankamız Kanununun 19 uncu maddesine göre ayrılmaktadır.

8.586.077,48 lira olan ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı, Bankalar Kanununun 35 inci maddesi gereğince sâfi kârlardan tefrik edilen % 5 lerden terekküp etmiş bulunmaktadır.

1959 senesi sâfi kârından ayrılan miktarla birlikte 15.000.000,— liraya baliğ olan bu ihtiyatın tamamı 1960 yılı içinde, keza aynı kanuna göre, fevkalâde ihtiyat akçesine bahis konusu edilen zarara mahsup edilmiştir.

115.535.800,71

Bankamız Provizyonları :

Yıl sonunda 118.406.542,98 liraya baliğ olan Bankamız Provizyonları, Ticaret Kanununun 458 ve 469 uncu maddeleri gereğince münhasıran Banka kârlarından muhtemel masraflar ve riskler nazara alınarak ayrılan karşılıklardan terekküp etmektedir. Müfredatı aşağıdadır.

4.839.235,10 Lirası Tahviller muhtemel kıymet düşüş karşılığı

56.316.446,75 " Kıymet nakliyesi sigortası karşılığı

50.153.849,46 " Banka malı dövizlerin yıl sonu evalüasyon zarar karşılığı

5.097.011,67 " İnşa edilecek Banka binaları masraf karşılığı

2.000.000,— " Vergi ihtilâfları risk karşılığı olmak üzere

118.406.542,98 Liradır.

Kâr ve tevzi şekli :

Bilânçoda kâr olarak görülen 6.734.523,50 lira 1963 yılında bütün idare ve banka muameleleri masrafları karşılandıktan sonra kalan sâfi kârdır.

Kanunumuzun 88 inci ve Bankalar Kanununun 35 inci maddelerine göre bu kârın aşağıda gösterildiği şekilde tevziini teklif ediyoruz :

1963 yılı sâfi kârı		6.734.523,50 liradan
Kurumlar vergisi	1.697.111,—	
Gelir vergisi	<u>916.015,58</u>	—2.613.126,58 liranın
Tenzilinden sonra kalan		<u>4.121.396,92</u> liradan
1963 yılı sâfi kârı üzerinden ayrılan % 10 âdi ihtiyat akçesi	673.452,35	
Hissedarlar 1 inci temettü	900.000,—	
1963 sâfi kârından âdi ihtiyat akçesi ve 1 inci temettü mecmuunun tenzilinden sonra kalan miktar üzerinden % 10 fevkalâde ihtiyat akçesi	516.107,12	
Hissedarlar 2 nci temettü	<u>900.000,—</u>	—2.989.559,47 lira
İndirildikten sonra kalan % 5 zarar karşılığı (Bankalar Kanunu Mad. 35)		<u>1.131.837,45</u> liradan
Tenzilinden sonra kalan		— 336.726,18 liranın
		<u>795.111,27</u> liradan
223 sayılı Kanunun 4 ve 5 inci maddelerine göre tevkif olunan % 3 Tasarruf Bonusu karşılığı		— 254.570,— lira
İndirildikten sonra kalan		<u>540.541,27</u> lira
6544 Sayılı Kanunla muaddel Kanunumuzun 88 inci maddesine göre Hazine'ye devredilir.		

Buna nazaran 1963 yılı içinde hissedarlara düşen miktar :

I inci temettü	900.000,— lira ve
II inci temettü	900.000,— lira ile
	<u>1.800.000,—</u> lira olup

bunun 150.000 adet hisseye taksimi neticesinde beher hisseye brüt olarak 12,— lira ve net olarak 9,60 lira isabet etmektedir.

Hisse başına isabet eden net 9,60 liranın 4.5.1964 tarihinden itibaren te-diyesini tasviplerinize arz ederiz.

MÜDÜRLER KURULU

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

1 9 6 3

OTUZİKİNCİ HESAP YILINA AİT

MURAKABE KOMİSYONU RAPORU

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A. Ş. nin 1963 yılı (Efektif dahil) kasa ve depo mevcutlarıyla emanet, rehin ve teminat olarak Bankaya teslim olunan tahvilât, altın ve senetlerini, Merkez ve Şubelerde başka başka zamanlarda tâdat ve tetkik ederek kayıtlarına uygun bulduk.

Müdürler Kurulunca Yüksek Heyetinize arzolunan Bilânço, Kâr ve Zarar hesabının kayıtlarına mutabık olduğunu gördük.

İşbu hesapların kabulünü Yüksek Heyetinizin tasvibine arzederiz.

4 Mart 1964

Murakıp
Nusret Uzgören

Murakıp
Âdil Toközlü

Murakıp
Halil Sezai Erkut

Murakıp
M. Nedim Oğut

BİLÂNÇO
VE
KÂR VE ZARAR HESABI

TÜRKİYE CUMHURİYET

31 Aralık 1963 Tarihinde Biten

A K T İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Altın mevcudu (Beynelmilel ayarlı) :		
Serbest ..... Sâfi Kg. 21.809,098	220.870.982,19	
Merhun ..... Sâfi Kg. 71.847,770	727.636.135,95	
Vâdeli altın borçluları :		
(Beynelmilel ayarlı) Sâfi Kg. 17.773,428	179.999.864,74	1.128.506.982,88
Döviz borçluları (Konvertibl) :		
3133 Sayılı Kanuna göre	199.723.699,49	
5256 Sayılı Kanuna göre	19.351.534,49	219.075.233,98
Ufaklık para		59.112.794,80
Dahildeki muhabirler :		
Resmî Bankalar	147.275,37	
Diğer Bankalar	6.512.407,84	6.659.683,21
Reeskont ve senet üzerine avans :		
A - Hazine Bonoları	347.387.257,73	
B - Hazine Kefaletini Haiz Bonolar :		
a) Katma Bütçeli İdareler	75.000.000,—	
b) Toprak Mahsulleri Ofisi :		
1 - Hububat Alımları Finansmanı	515.000.000,—	
2 - Ziraî İstihsal Fazlası İthalât Finansmanı	353.486.815,01	
c) Diğer İktisadî Devlet Teşebbüsleri	—,—	
C - Ticarî Senetler :		
a) İktisadî Devlet Teşebbüsleri	124.744.723,14	
b) Hususî Sektör Senetleri	760.269.797,59	
D - Ziraî Senetler :		
a) T. C. Ziraat Bankasınca ibraz edilen senetler	367.338.291,83	
b) Diğer Bankalarca ibraz edilen senetler	29.009.570,75	2.572.236.456,05

MERKEZ BANKASI A. Ş. NİN

Otuzikinci Hesap Yılı Bilânçosu

A K T İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Diğer avanslar :		
A - Hazineye Kısa Vâdeli Avans	392.383.000,—	
B - Tahvil Üzerine Avans :		
a) Resmî Bankalara	96.420.397,91	
b) Hususî Bankalara	17.499.796,83	
C - Altın Üzerine Avans :		
a) Resmî Sektör	—,—	
b) Hususî Sektör	246.548,29	
D - Bankalar Tasfiye Fonu İkrazları (153 Sayılı Kanun)	72.447.878,82	578.997.621,85
Tahviller cüzdanı :		
Devlet Tahvilleri	6.873.046,64	
Diğer Resmî Tahviller	1.917.853,70	
Resmî Bankalar Tahvilleri	13.057.037,77	
Hususî Bankalar Tahvilleri	6.793.258,73	28.641.196,84
İtfaya tâbi hesaplar :		
Tahkim olunan alacaklarımız karşılığı Hazine tahvil- leri (154 sayılı S. K. Mad. 2, 3 ve 4)	5.275.700.000,—	
Değerlendirme farkı karşılığı Hazine Bonosu (65 S. K. Mad. 5)	128.233.433,16	5.403.933.433,16
Gayri menkuller : (1)		
Bina ve Arsalar (2)	31.940.184,11	
Gayri Menkuller Amortismanı	—4.840.700,74	27.099.483,37
Demirbaşlar : (3)		
Demirbaş Eşya	10.463.582,14	
Demirbaş Amortismanı	—4.164.707,20	6.298.874,94
Muhtelif :		
a) Altın : (Meskûk ve düşük ayarlı) Sâfi Kg. 8.577,526	86.868.634,—	
b) Döviz :		
3133 Sayılı Kanuna Göre :		
Muhtelif Hesaplar	62.050.552,22	
5256 Sayılı Kanuna Göre :		
Hariçteki Muhabirler	219.815.770,89	
Muhtelif Hesaplar	177.576.011,88	
c) Dahildeki Hususî Bankalarla yapılan röpor muameleleri	42.621.898,90	
d) Sair Hesaplar	86.323.897,47	
e) Kliring	524.160,76	675.780.926,12
TOPLAM		10.706.342.687,20

- (1) 29.763.190,— liraya sigortalıdır.
(2) 8.373.427,14 lirası arsalar bedelidir.
(3) 13.217.789,67 liraya sigortalıdır.

TÜRKİYE CUMHURİYET

31 Aralık 1963 Tarihinde Biten

P A S İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Tedavüldeki banknotlar		5.581.101.035,—
Döviz alacaklıları (Konvertibl) :		
3133 Sayılı Kanuna Göre	754.681.584,96	
5256 Sayılı Kanuna Göre	265.610.935,79	1.020.292.520,75
Mevduat :		
A - Resmî Mevduat :		
a) Hazine ve Genel Bütçeli İdareler	85.707.705,08	
b) Katma Bütçeli İdareler	89.384.376,42	
c) İktisadî Devlet Teşebbüsleri	7.642.368,68	
d) Diğer Amme Müesseseleri	95.806.172,17	
e) Sair	27.973.408,92	
B - Bankalar :		
a) Resmî Bankalar	44.826.266,26	
b) Diğer Bankalar	177.030.568,57	
c) Yurt Dışındaki Bankalar	19.653.634,59	
d) Bankalar Tasfiye Fonu (153 S.K.)	—,—	
e) Mevduat Karşılıkları (301 S.K.)	590.931.198,24	
C - Muhtelif :		
a) Bloke	41.372.595,72	
b) Diğer	58.866.293,50	
D - Milletlerarası Müesseseler ve		
Dış Yardım Karşılıkları :		
Milletlerarası Müesseseler	465.637.264,33	
Dış Yardım Karşılıkları :		
a) Amerikan Yardım Karşılıkları	760.277.133,81	
b) Diğer Yardım Karşılıkları	—,—	2.465.108.986,29

MERKEZ BANKASI A. Ş. NİN

Otuzikinci Hesap Yılı Bilânçosu

P A S İ F

	Türk Lirası	Türk Lirası
Altın alacaklıları :		
Hazine ..... Sâfi Kg. 10.345,655	104.775.309,53	
Amortisman ve Kredi Sandığı Sâfi Kg.	—,—	104.775.309,53
Muhtelif :		
a) Ödenecek Senet ve Havaleler	18.485.914,61	
b) Muhtelif Karşılıklar (Akreditif ve İç İstikraz Karşılığı)	53.982.778,89	
c) Muhtelif mahiyette depozitolar	276.435.831,09	
d) Döviz :		
3133 Sayılı Kanuna Göre :		
Muhtelif Hesaplar	68.414.013,05	
5256 Sayılı Kanuna Göre :		
Hariçteki Muhabirler	130.782.127,59	
Muhtelif Hesaplar	337.959.145,25	
e) Sair Hesaplar	392.140.717,66	
f) Kliring	1.187.440,30	1.279.387.968,44
Sermaye		15.000.000,—
İhtiyat akçesi :		
Adi	85.583.329,93	
Fevkalâde	18.618.217,37	
Husufî (Bankamız Kanunu Madde 19)	2.748.175,93	
İleride Vukuu Muhtemel Zarar Karşılığı (Bankalar Kanunu Madde 35)	8.586.077,48	115.535.800,71
Provizyonlar		118.406.542,98
Kâr		6.734.523,50
TOPLAM		10.706.342.687,20

TÜRKİYE CUMHURİYET

31.12.1963 Tarihindeki

ZARAR ve MASRAFLAR

	Türk Lirası
Verilen faizler	54.812.866,66
Verilen Komisyon ve Acyolar	3.891.039,37
İdare Masrafları	52.665.498,58
Amortismanlar	1.105.319,05
Sair Zarar ve Masraflar	13.844.781,60
Provizyonlar	2.524.134,87
K â r	6.734.523,50
TOPLAM	135.578.163,63

MERKEZ BANKASI A. Ő. NİN

Kâr ve Zarar Hesabı

KÂRLAR

	Türk Lirası
Alınan Faizler	95.532.246,89
Alınan Komisyonlar ve Acyolar	13.221.010,44
Tahvil Kârları	1.539.000,12
Kambiyo Kârları	24.317.369,24
Müteferrik Kârlar	968.536,94
TOPLAM	135.578.163,63

İÇİNDEKİLER

	Sahife
I — DÜNYA EKONOMİSİNİN GENEL DURUMU	9
II — YURT EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	14
1 — 1963 ve 1964 Yılları Kalkınma Programları	15
A — Hedefler	15
B — Ekonomik Denge	17
C — Finansman	18
D — Dış Ödeme Dengesi Tahminleri	19
2 — 1963 Yılında Ekonomik Durum	20
A — Millî Gelir	20
B — Üretim	21
Tarım	21
Sanayi	23
İnşaat ve Konut	27
Ulaştırma	28
C — Talep	29
D — İstihdam	31
E — Fiyatlar	31
3 — Dış Ödeme Dengesi ve Dış Ticaret	33
A — Dış Ticaret ve Kambiyo Rejimleri	33
a) İthalât Rejimi	33
b) İhracat Rejimi	35
c) Kambiyo Rejimi	36
B — Dış Ticaret Hareketleri	36
C — Dış Ödemeler Dengesi	39
D — Altın ve Döviz Durumu	41
E — Dış Borçlar	43

	Sahife
4 — 1963 Yılında Para ve Kredi	45
A — Para Arzı	45
Para Arzının Seyri	45
Likiditelerin Bileşim ve Dağılımı	47
Para Arzının Artış Sebepleri	49
Para Benzeri Likiditelerin Artış Sebepleri	52
B — Bankalar Faaliyeti, Kaynaklar ve Kullanışı	53
C — Krediler ve Kredi Hacmi	57
Merkez Bankası Kredileri	57
Banka Kredileri	61
Kredi Hacmi	63
D — Genel Olarak Bankacılık	64
E — Reeskont ve Faiz Hadleri	68
5 — Kamu Maliyesi	68
III — İDARİ İŞLER	72
IV — BİLÂNÇOMUZUN TAHLİLİ	73
V — MURAKABE KOMİSYONU RAPORU	85
VI — BİLÂNÇO VE KÂR VE ZARAR HESABI	87

ŞUBELERİMİZ :

Ankara

Eskişehir

İstanbul

Diyarbakır

İstanbul (Kambiyo)

Gaziantep

İzmir

Erzurum

Mersin

Antalya

Samsun

Trabzon

İskenderun

Edirne

YANLIŞ - DOĞRU CETVELİ

Bir tertip hâtası neticesinde 43 ncü sayfanın cetveli ve ilk yedi satırı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Altın ve Döviz Durumu

Cetvel : 22

	Milyon Türk Lirası		Milyon Dolar	
	1962	1963	1962	1963
REZERVLER				
Altın mevcudu	1.172,2	1.128,5	130,2	125,4
Serbest	511,9	220,9	56,9	24,5
Merhun	660,3	727,6	73,3	80,9
Vâdeli	—	180,0	—	20,0
Döviz Borçluları	+ 236,4	+ 219,1	+ 26,3	+ 24,3
3133 Sayılı Kanun	96,0	199,7	10,7	22,2
5256 " "	140,4	19,4	15,6	2,1
Döviz Alacaklıları	—701,1	—1.020,3	— 77,9	—113,4
3133 Sayılı Kanun	413,8	754,7	46,0	83,9
5256 " "	287,3	265,6	31,9	29,5
NET REZERV DURUMU	707,5	327,3	78,6	36,3

artış olmuştur. Bu suretle 3133 Sayılı Kanuna tabi döviz bakıyelerindeki aleyhte gelişme 26,4 milyon dolar tutmuştur.

5256 Sayılı Kanuna tabi dövizlerin borçlu bakıyesi 13,5 milyon dolar, döviz alacaklıları hesabındaki bakıyesi ise 2,4 milyon dolar azalmış, bu suretle 11,1 milyon dolarlık aleyhte gelişme göstermiştir. Böylece 1963 yılı altın ve döviz rezervi, 1962 yılı sonuna nazaran 42,3 milyon dolar azalarak 36,3 milyon dolara baliğ olmuştur.

Sahife 42 :

4 ncü paragrafın ilk iki satırı şöyle okunacaktır. :

Merkez Bankası altın ve döviz rezervleri 1962 sonunda 78,6 milyon dolar iken, 1963 yılında 42,3 milyon dolar azalarak 36,3 milyon dolara inmiştir. Rezervlerdeki azalmanın büyük kısmı konvertibl döviz. . . .

5 inci paragrafın ilk üç satırı şöyle olacaktır :

Yıl sonlarına nazaran ihracat, ithalât, dış borç ödemeleri ve döviz olarak alınan kredilere tabi olarak değişen genel döviz bakıyelerindeki aleyhte gelişme 33,5 milyon dolardır. Bu değişiklik 3133 Sayılı Kanuna